

Przyjęte Uchwałą nr 13/2025 z dnia 16.09.2025r.

Zarządu Lokalnej Grupy Działania „Zapilicze”

Lokalna Grupa Działania „Zapilicze”

Lokalna strategia rozwoju na lata 2023-2027

Białobrzegi 2023

Spis treści

ROZDZIAŁ I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
1. Nazwa LGD i forma prawna.....	3
2. Opis procesu tworzenia partnerstwa	3
3. Ogólny opis struktury LGD	6
4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego	8
5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.....	9
6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.....	9
7. Standardy funkcjonowania Partnerstwa	10
ROZDZIAŁ II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR.....	10
1. Zwięzły opis obszaru LSR.....	10
2. Uwarunkowania społeczne	11
3. Uwarunkowania gospodarcze	14
4. Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe	15
ROZDZIAŁ III. Partycypacyjny charakter LSR	15
ROZDZIAŁ IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	25
1. Sytuacja ekonomiczna	25
2. Zagospodarowanie przestrzenne/ układ osadniczy	26
3. Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji.....	26
4. Charakterystyka gospodarki	26
5. Charakterystyka rynku pracy	28
6. Kapitał społeczny	29
7. Problemy społeczne	29
8. Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji	31
9. Dziedzictwo kulturowe.....	31
10. Potencjał dla rozwoju turystyki	31
11. Obszary wiejskie.....	32
12. Rolnictwo i rynek rolny	33
13. Zrównoważenie środowiskowe	33
14. Kluczowe grupy docelowe	34
15. Potrzeby rozwojowe	35
ROZDZIAŁ V. Spójność, komplementarność i synergia.....	39
1. Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi.....	39
2. Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR.....	43
3. Wartość dodana podejścia LEADER.....	43
4. Dywersyfikacja źródeł finansowania LSR	44
5. Metody aktywizujące.....	46
6. Integrowanie sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.....	46
ROZDZIAŁ VI. Cele i wskaźniki	47
ROZDZIAŁ VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	51
ROZDZIAŁ VIII. Plan działania	55
ROZDZIAŁ IX. Plan finansowy LSR	56
ROZDZIAŁ X. Monitoring i ewaluacja	58
Wykaz wykorzystanej literatury	63
Załączniki do LSR	64

ROZDZIAŁ I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1. Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie o nazwie „Zapilicze” jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych, o celach niezarobkowych działającym na zasadach ogólnych, tzn. rejestrowych. Wszelkie działania prowadzone przez LGD są zgodne ze statutem, tj. z niego wynikają i nie są z nim sprzeczne.

LGD „Zapilicze” działa, jako Lokalna Grupa Działania w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U.2020.2261), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności – dalej „ustawa RLKS” (Dz.U.2022.943), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz.U.2022.2422), ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, Rozporządzenia Rady (EU) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r., Rozporządzenia Rady UE 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. oraz Rozporządzenia Rady UE 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. a także innych aktów prawa dotyczących Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz działalności Stowarzyszenia.

Nadzór nad działalnością Stowarzyszenia sprawuje Marszałek Województwa Mazowieckiego

Obok walnego zebrania członków, zarządu oraz organu kontroli wewnętrznej, w ramach stowarzyszenia funkcjonuje dodatkowy organ – Rada LGD która podejmuje decyzje w sprawie wyboru operacji realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” z siedzibą w Białobrzegach, pl. Zygmunta Starego 9, 26-800 Białobrzegi spełnia wymagania określone w art. 4 ustawy RLKS. Posiada osobowość prawną: zostało zarejestrowane w KRS 24 października 2008 r. i otrzymało numer KRS: 0000316408, po czym nadano numer identyfikacji REGON: 141685112 oraz identyfikacji podatkowej NIP 7981457078.

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” powołana została w 2008 r., z inicjatywy starostwa powiatowego w Białobrzegach. Głównym celem warunkującym podjęcie działań organizacyjno-rejestrowych było stworzenie możliwości pozyskiwania środków finansowych i aktywizacja lokalnych przedsiębiorców, stowarzyszeń, samorządów w realizacji własnych pomysłów. Proces ten rozpoczął się od spotkań i konsultacji pomysłu z różnymi podmiotami życia społecznego zaangażowanymi w realizację różnorodnych działań. W pierwszym etapie odbyły się spotkania starosty z burmistrzami i wójtami gmin z terenu powiatu białobrzezkiego. Na tych spotkaniach omawiano zasady oraz główne cele realizacji LSR jak również identyfikowano główne problemy i potrzeby poszczególnych gmin oraz wspólne działania mogące wesprzeć rozwój powiatu, którego obszar stanowi równocześnie obszar LGD „Zapilicze”. Grupa inicjatywna przeprowadziła szereg działań informacyjno-promocyjnych w celu pozyskania partnerów z różnych grup społecznych. W wyniku przeprowadzonych działań wykrystalizowała się grupa osób zainteresowanych aktywnym uczestnictwem w strukturach organizacji i tak w październiku 2008 roku stowarzyszenie zostało zarejestrowane w KRS.

LGD „Zapilicze” jest organizacją partnerską trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego.

Działalność Stowarzyszenia koncentruje się na aktywizowaniu społeczności, motywowaniu do współpracy przy określaniu lokalnych problemów i rozwiązywaniu ich na poziomie gminy, miasta czy powiatu. Stowarzyszenie działa wielokierunkowo i współpracuje z wieloma organizacjami - dostrzegając potrzebę budowania spójności społeczno-gospodarczej w powiecie w oparciu o aktywizację mieszkańców (w tym ludzi młodych do 25 roku życia, seniorów, kobiet, niepełnosprawnych i ich opiekunów). Świadomość, że oddolne inicjatywy można realizować, a spodziewane efekty osiągnąć przez współpracę, mobilizuje członków LGD do wytężonej pracy i podejmowania nowych zadań. Możliwość uczestniczenia w różnego rodzaju imprezach np. dożynkach gminnych. W ramach współpracy partnerskiej i skutecznej komunikacji wszystkie konsultacje, ankiety, badania dotyczące działań LGD są udostępniane, konsultowane w szeroko pojętym tego słowa znaczeniu we wszystkich gminach Powiatu Białobrzezkiego przy jednoczesnym zaangażowaniu społecznym. Proces budowania partnerstwa ciągle trwa, jest bowiem procesem ciągłym podlegającym modyfikacjom wraz ze zmianami warunków otoczenia i nadal trwać będzie, aby tworzyć jak najlepsze plany rozwoju obszaru LGD „Zapilicze” i je realizować. Przez piętnaście lat działalności stowarzyszenia organizacja znacznie się powiększyła – w obecnym momencie jest to 86 członków z różnych sektorów. **Grupa osób i podmiotów tworzących obecnie partnerstwo jest gronem otwartym, zarówno na nowych członków jak i nowe idee i wyzwania w okresie programowania na lata 2023-2027.**

W ramach realizowanej Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2007-2013 LGD „Zapilicze” wsparła ofertę turystyczną w regionie, przyczyniła się do poprawy miejsc aktywnego wypoczynku, wzbogaciła bazę turystyczną, a zarazem stworzyła miejsca spotkań dla lokalnej społeczności. Dzięki podjętym działaniom zauważono identyfikację korzystania z walorów turystycznych skupionych wokół rzeki. W latach 2007-2013 wykorzystano 3 595 762,97 zł, co daje 91,9% w ramach realizacji umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR. Zamykając okres programowania 2007-2013 można było stwierdzić **realizację wskaźników na poziomie 93%**.

Następnym etapem zdobywania doświadczeń było wdrożenie LSR w ramach PROW na lata 2014-2020, której budżet zgodnie z umową wynosił 1 250 000,00 euro (w związku z utrzymaniem wartości wskaźnika zawartych umów o przyznanie pomocy na poziomie co najmniej 65% LGD w 2020r. otrzymało dodatkowe środki finansowe w wysokości 10% dotychczasowego funduszu operacyjnego).

Wykorzystanie potencjału partnerstwa do przygotowania i wdrażania LSR na lata 2023-2027

Aktywizacja/komunikacja

Budowa lokalnego partnerstwa w dużej mierze opierała się na realizacji działań planu komunikacji, w ramach których prowadzono kampanię informacyjną skierowaną do mieszkańców obszaru LGD, w tym potencjalnych wnioskodawców dotyczącą wsparcia finansowego przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, jednostek sektora finansów publicznych, skupiającą się na szczegółowych zasadach funkcjonowania podejścia LEADER, w tym podnoszenia umiejętności w aplikowaniu o środki pomocowe, wspieraniu lokalnych inicjatyw

Ponadto, na bieżąco biuro LGD świadczyło bezpłatne doradztwo dla potencjalnych wnioskodawców. Poziom satysfakcji z udzielanego doradztwa był badany za pomocą ankiet, z których co pół roku tworzony był raport. Prowadzono również szkolenia z przygotowania dokumentacji aplikacyjnej z zakresu projektów grantowych, które cieszyły się dużym zainteresowaniem organizacji pozarządowych.

W ramach w/w działań prowadzono na bieżąco kampanie informacyjną o głównych założeniach LSR na lata 2014-2020, kampania ta opierała się przede wszystkim na artykułach w prasie lokalnej na stronach internetowych partnerskich gmin, portalach społecznościowych.

Prowadzone przez LGD działania, miały duży wpływ na rozwój obszaru oraz znaczący wzrost jego aktywności. Wybudowano wiele obiektów użyteczności społecznej, obiektów rekreacyjno-sportowych, placów zabaw, siłowni zewnętrznych, ciągów pieszych, powstały 34 nowe miejsca pracy.

O skuteczności budowanego od lat partnerstwa oraz prawidłowo zdiagnozowanych problemach na obszarze działania LSR świadczą opinie osób biorących udział w badaniu ewaluacyjnym podsumowującym okres programowania 2014-2020. Aż 90% ankietowanych potwierdza, że nabory ogłaszane przez LGD odpowiadały na potrzeby mieszkańców, w tym 41% badanych twierdzi, że wpisywały się idealnie.

Należy podkreślić, iż poza działaniami zapisanymi w Planie komunikacji pracownicy biura organizowali spotkania szkoleniowe i służyli pomocą w przygotowaniu dokumentacji do zarejestrowania nowych organizacji pozarządowych.

Ponadto, Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” w okresie 2016 – 2021 prowadziła szeroką gamę aktywności promocyjno-informacyjnych oraz działań aktywizacyjnych. Do najważniejszych należy zaliczyć między innymi działania dotyczące aktywizacji, w ramach których organizowano przez LGD wiele warsztatów, konkursów, jak również spotkań, imprez rocznicowych i przedsięwzięć. Zorganizowano również spotkania i wizyty studyjne w ramach poznawania dobrych praktyk w ramach współpracy z LGD za granicą. Odbyto wizytę studyjną w Hiszpanii oraz na Łotwie, gdzie poznawano prowadzone projekty i działalności Stowarzyszeń w ramach PROW oraz KSOW. LGD wspiera również lokalnych twórców poprzez promocję ich produktów.

W nowym okresie programowania Lokalna Grupa Działania będzie miała możliwość skumulowania wysiłków na rzecz udoskonalenia wypracowanych metod oraz rozwiązań, które przyczyniają się do skutecznego wdrażania opracowanej strategii, a dzięki nawiązanej sieci kontaktów i współpracy stanie się istotnym partnerem lokalnej społeczności. Podejmowane przez lata działania przyczyniły się w znacznej mierze do aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie potencjału społecznego na wsi, zwiększenie możliwości zdobywania środków finansowych i ich wykorzystania, a także polepszenia zarządzania lokalnymi zasobami. Zauważono wzmocnienie spójności podejmowanych lokalnie decyzji, podniesienie jakości zarządzania i wzmocnienie kapitału społecznego w społecznościach wiejskich. Realizacja zadań przyniosła ze sobą szereg korzyści, wśród których najważniejsze to lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów, dostosowanie kierunków

działania do potrzeb podmiotów funkcjonujących na danym obszarze. Stowarzyszenie zamierza kontynuować swoje działania w latach 2023-2027, które wynikać będą z aktualnie zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych.

Dodatkowym atutem LGD jest w pełni wyposażone biuro oraz wykwalifikowani pracownicy posiadający nie tylko doskonale przygotowanie merytoryczne ale przede wszystkim wieloletnie doświadczenie we wdrażaniu LSR.

Ponadto, dla ułatwienia kontaktu, wszelkie informacje, również dane kontaktowe, są zamieszczane na stronie internetowej, tablicach ogłoszeń oraz przekazywane do partnerów w celu szerszego upublicznienia. Dzięki temu LGD oddziałuje na większość mieszkańców obszaru LSR. Współdziałanie z partnerami zapewnia nam możliwość dotarcia w szczególności do seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji czy osób młodych.

Współpraca

Nie ulega wątpliwości, że silną stroną i potencjałem Stowarzyszenia jest bogate doświadczenie jeżeli chodzi o współpracę z innymi podmiotami.

Stowarzyszenie działa wielokierunkowo i angażuje się we współpracę z wieloma instytucjami, co świadczy o świadomości konieczności budowania spójności społecznej i gospodarczej powiatu w oparciu o aktywizację wielu podmiotów. Dodatkowo wykorzystuje różnorodne sposoby aby dotrzeć do nowych, potencjalnych partnerów. Należy zauważyć, że w opinii osób biorących udział w badaniu ewaluacyjnym powstanie LGD zidentyfikowało współpracę pomiędzy gminami zaangażowanymi w jej działalność.

Zdobyte doświadczenia i nawiązane kontakty zaowocowały projektami współpracy realizowanymi nie tylko w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Na uwagę zasługują:

- „Cyfrowy obywatel województwa mazowieckiego”. Projekt Gminy Białobrzegi realizowany w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania w ramach Programu operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020. Celem projektu była poprawa kompetencji cyfrowych społeczeństwa oraz zwiększenie wykorzystania usług e-administracji.
- „Świadczenie usług opieki wytchnieniowej w ramach pobytu dziennego i pobytu całodobowego w gminie Promna w ramach Programu „Opieka wytchnieniowa”. Celem projektu było wsparcie członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad dziećmi z orzeczeniem o niepełnosprawności, osobami ze znacznym stopniem niepełnosprawności oraz orzeczeniami równoważnymi.
- „Kreowanie Atrakcji Jednoczących Amatorów Kajakarstwa”, projekt współpracy realizowany w partnerstwie z LGD „Pilica”, LGD „Wszyscy razem” oraz LGD „Perła Jury”. Głównymi celami projektu było: zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszarów partnerskich LGD poprzez kreowanie i promocję atrakcji turystycznych z wykorzystaniem zasobów naturalnych i kulturowych.
- „Wspólnie i oddolnie dla mieszkańców Obszaru Strategii”. Projekt współpracy realizowany w partnerstwie z LGD „Wszyscy Razem”. Realizacja projektu przyczyni się do nawiązania relacji i wsparcia przedsiębiorczych mieszkańców z obszarów partnerskich LGD.
- „Lokalny ośrodek wiedzy i Edukacji w Gminie Radzanów w ramach projektu „Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji na rzecz aktywizacji edukacyjnej osób dorosłych 2”. **Projekt Gminy Radzanów** realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza i Edukacja Rozwój 2014-2020. Projekt został zrealizowany w Partnerstwie z Publiczną Szkołą Podstawową im. H. Sienkiewicza w Rogolinie. Przedmiotem porozumienia było utworzenie Lokalnego Ośrodka Wiedzy i Edukacji w gminie Radzanów, zwanego „LOWE”.

Ponadto, LGD „Zapilicze” jest partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich.

Zasoby ludzkie/kadry

W związku z kontynuacją działalności w kolejnym okresie programowania 2014-2020, kadra zebrała bogate doświadczenie i wiedzę w zakresie wdrażania oraz aktualizacji dokumentów strategicznych. Zarówno organy, jak i pracownicy biura, stanowią ogromny potencjał LGD. Przyczyniło się to do zyskania zaufania społecznego oraz pozytywnego wizerunku LGD jako instytucji wspierającej społeczność obszaru LGD.

Należy zauważyć, że biuro stowarzyszenia zajmuje się właściwie wszystkimi aspektami funkcjonowania partnerstwa. Organizuje Walne Zebrania Członków, wspomaga Radę w ocenie i wyborze operacji, ogłasza, organizuje i przeprowadza nabory wniosków. Wykazuje dbałość o jakość składanych wniosków poprzez rzetelnie prowadzone i skuteczne doradztwo. Wszystko to łączy się z bardzo wysoką oceną pracowników dokonywaną zarówno ze strony członków LGD jak i wnioskodawców. Doceniono kompetencje merytoryczne oraz podejście do klientów. Pozytywne opinie wyrażano zarówno w ankietach jak i wywiadach prowadzonych z beneficjentami.

Prawie wszyscy z beneficjentów i wnioskodawców, którzy odpowiadali na ankietę oceniło funkcjonowanie Biura bardzo wysoko lub wysoko. Z kolei ocena Biura LGD na szczegółowych wymiarach wskazuje, że klienci Biura najwyżej cenią sobie fakt, iż pracownicy są mili i uprzejmi (78% ocen bardzo wysokich) oraz, że udzielają rzetelnych informacji i porad (78%). Kolejnym istotnym aspektem, na który respondenci zwrócili uwagę, to łatwość z jaką pracownicy biura są dla nich dostępni osobiście. Równie bardzo wysoko zostały ocenione takie cechy jak kompetencje, zaangażowanie w wykonywanie obowiązków, jak i komunikatywność i kultura osobista pracowników biura. Świadczyć o tym może duża liczba udzielonych konsultacji i doradztwa. W latach 2016 – 2021 usługi doradcze w zakresie spotkań indywidualnych otrzymało ogółem 1 000 podmiotów (rocznie 200 podmiotów).

Na uwagę zasługuje również fakt, iż pracownicy biura nieustannie podnoszą swoje kompetencje i kwalifikacje. W latach 2016-2021 zorganizowano 48 szkoleń (8-9 rocznie). Szkolenia kierowane do wewnątrz organizacji pozwalały pracownikom biura, członkom Rady, Zarządu sprawniej wykonywać swoje zadania.

Ponadto należy mieć na uwadze, że dotychczasowe finansowanie działań w ramach LSR opierało się głównie na Europejskim Funduszu Rolnym na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Zatem, w kontekście nowej perspektywy programowej 2023-2027, uprawnionym jest stwierdzenie, że LGD posiada pełną zdolność do wykorzystania potencjału rozwojowego obszaru objętego LSR oraz potencjału zasobów ludzkich. Nadal jednym z głównych celów będzie wzmocnienie przedsiębiorczości, zwiększenie aktywności społecznej oraz realizacja projektów mających na celu redukcję wykluczenia społecznego osób w niekorzystnej sytuacji, seniorów oraz aktywizację i integrację młodych ludzi. Pomimo nowych wyzwań, takich jak pandemia COVID-19 i konsekwencje gospodarcze wojny na Ukrainie, nasze działania będą kontynuacją wcześniejszych inicjatyw, odpowiadając na potrzeby mieszkańców i wpisując się kierunki rozwoju naszego obszaru.

Mając powyższe na uwadze, nie ulega najmniejszej wątpliwości, iż wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych w opracowanie i realizację LSR są bardzo wysokie. Wszystkie te osoby brały udział w tworzeniu i wdrażaniu poprzednich strategii. Posiadane przez pracowników LGD kwalifikacje oraz wiedza umożliwią prawidłowe i zgodne z przepisami przeprowadzanie procesu wyboru wniosków składanych przez wnioskodawców do LGD. To wszystko pozwoli na sprawną i skuteczną realizację LSR w najbliższych latach. Szczególnym wyzwaniem będzie ukierunkowanie działań na rozwój turystyczny regionu, aktywizację integrującą ludzi młodych do 25 roku życia, seniorów jak również wsparcie grup w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby niepełnosprawne i ich opiekunów) w tym także rozwój gospodarczy – wsparcie rolników prowadzących małe gospodarstwa (w zakresie agroturystyki oraz zagród edukacyjnych).

Lokalna Strategia Rozwoju niewątpliwie jest szczególną formą interwencji publicznej. Skuteczna jej realizacja była możliwa między innymi dzięki wysokiej jakości procesowi wdrażania oraz trafności i aktualności przyjętych założeń (celów, priorytetów). Wpływ na taki stan rzeczy miał również skuteczny system monitoringu i ewaluacji, dostosowany do specyfiki obszaru i wdrażanej LSR. Te doświadczenia stanowią ogromny potencjał i zapewniają możliwość płynnego przejścia do wdrażania LSR w nowej perspektywie. Dzięki temu proces wdrożenia nowych wytycznych zostanie ograniczony do zapoznania się ze zmianami i przygotowania interesariuszy do aplikowania o wsparcie, w skróconej o 2 lata w perspektywie 2023-2027 będzie to niewątpliwym atutem.

3. Ogólny opis struktury LGD

LGD „Zapilicze” jest partnerstwem trójsektorowym, w skład którego wchodzi przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno-gospodarczych reprezentujących grupy interesów: publicznego, społecznego i gospodarczego (co najmniej po 1 przedstawicielu danej grupy interesów z każdej gminy).

Organami stowarzyszenia są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Rada Decyzyjna.

Wdrożona otwarta formuła przyjmowania nowych Członków, potwierdza inkluzywny charakter organizacji; pozwala przystąpić każdej osobie, która spełni kryteria określone statutem. Szczególne zachęty są stosowane do ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Działalność w strukturach LGD może mieć pozytywny efekt w zakresie włączenia społecznego tych środowisk oraz wzmocnienia więzi z danym regionem, co w przypadku ludzi młodych może mieć również znaczenie w kontekście migracji.

W skład Lokalnej Grupy Działania „Zapilicze” wchodzi 86 członków, w tym 7 jednostek samorządu terytorialnego, 17 organizacji pozarządowych, 2 inne jednostki publiczne, 22 przedstawiciele sektora gospodarczego oraz 38 osób fizycznych. Nabycie i stwierdzenie utraty członkostwa w Stowarzyszeniu określa Statut. **Należy zaznaczyć, że LGD jest otwarta na współpracę oraz stale dąży do budowania partnerstwa oraz włączania nowych grup interesów, środowisk społecznych i zawodowych, co potwierdzają zapisy Statutu (m.in. § 1, § 7**

pkt.15, § 10).

Struktura funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania jest tak skonstruowana aby zapewnić jak najczęstsze korzystanie z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji, stosować przyjazne dla odbiorcy formy komunikacji oraz stworzyć system zachęt do zgłaszania nowych pomysłów oraz inicjatyw dotyczących zarówno samego funkcjonowania LGD i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Należy podkreślić, iż niemożliwe jest zbudowanie trwałego zaufania do jakiegokolwiek instytucji, w tym LGD bez wprowadzenia i stosowania transparentnych i powszechnie dostępnych zasad informowania o wynikach weryfikacji zgłoszonych inicjatyw, wraz z uzasadnieniem tych wyników. Odzwierciedleniem powyższego są zapisy Statutu m.in. w § 7, § 11.

Zasady w zakresie zgłaszania pomysłów/zachęt są przejrzyste, sformułowane zrozumiałym językiem oraz publicznie dostępne. Aby żaden interesariusz nie poczuł się wykluczony, umożliwiliśmy zgłaszanie propozycji w różnych formach tj. poprzez wypełnienie formularza w biurze LGD, online oraz z możliwością przesłania pocztą tradycyjną lub mailowo.

Informacje o możliwości składania inicjatyw zostały opublikowane na naszej stronie internetowej, tablicy ogłoszeń oraz są przekazywane podczas spotkań animacyjno-integracyjnych, szkoleń i innych wydarzeń. Obrazowo procedurę zgłaszania pomysłów/inicjatyw można opisać w następujący sposób:

- rejestracja korespondencji w biurze LGD;
- jeżeli sprawa nie będzie wymagała specjalistycznej analizy, odpowiedź zostanie udzielona w ciągu maksymalnie 2 tygodni;
- jeżeli sprawa będzie wymagała dodatkowej konsultacji lub opinii zewnętrznej, wnioskodawca zostanie poinformowany o tym fakcie i zostanie wyznaczony nowy termin na udzielenie odpowiedzi;
- wnioskodawca w wyznaczonym terminie otrzymuje odpowiedź zawierającą uzasadnienie;
- każda wpływająca inicjatywa będzie uwzględniana podczas bieżącego monitoringu i odnotowywana w raportach monitoringowych lub rocznych raportach z ewaluacji;
- istotne propozycje zostaną przedstawiane Zarządowi w celu analizy i ewentualnych zmian.

Dodatkowo, jeżeli taka potrzeba pojawi się w trakcie realizacji LSR, LGD dopuści również możliwość zgłaszania inicjatyw przez mieszkańców obszaru, którzy nie są członkami LGD a które to inicjatywy mogą przyczynić się do jeszcze lepszego funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR.

Zachętą do większej aktywności członków w ramach działalności LGD może być również zaproszenie do udziału w panelach dyskusyjnych lub internetowych forach organizowanych w celu podsumowania działalności LGD oraz do uczestnictwa w różnych grupach roboczych, badawczych i problemowych powoływanych przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd LGD jak również możliwość zwołania WZC na wnioszek wąskiej grupy członków.

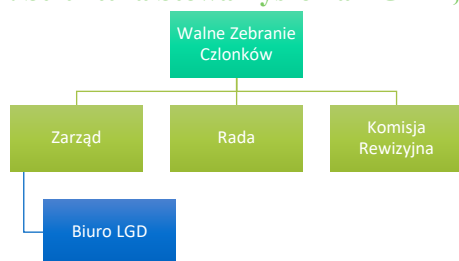
Inkluzywny charakter LGD potwierdzają również zapisy Statutu które gwarantują kadencyjność organów Stowarzyszenia, tj. Rady, Zarządu i Komisji rewizyjnej (§ 17). Kadencja wszystkich organów trwa 5 lat, która sprzyja demokratycznemu funkcjonowaniu organizacji oraz umożliwia zaangażowanie większej liczby członków w proces podejmowania decyzji. Ponadto zapewnia napływ nowych pomysłów, gdyż nowi członkowie mogą przynieść ze sobą różnorodne perspektywy i doświadczenia, co sprzyja innowacyjności i zwiększa umiejętność adaptacji do zmieniających się warunków.

Sam fakt, że w strukturach LGD znajdują się członkowie reprezentujący grupy interesów sektora publicznego, gospodarczego i społecznego są gwarantem transparentności funkcjonowania całego partnerstwa oraz priorytetem we wzmacnianiu trafności diagnozy obszaru, adekwatności podejmowanych działań do oczekiwań i potrzeb oraz odpowiedzialności za podjęte zobowiązania.

Nie ulega również wątpliwości, że to właśnie reprezentatywny udział lokalnych podmiotów oraz zaangażowanie wszystkich grup interesariuszy w przygotowanie LSR umożliwiły wyznaczenie kluczowych kierunków wydatkowania środków, które stanowią odzwierciedlenie realnych potrzeb mieszkańców oraz odpowiedź na zidentyfikowane problemy.

Większość podmiotów sektora publicznego i społecznego umożliwia przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, jak i pozwala na podejmowanie działań z zakresu ekonomii społecznej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym. Partnerstwo trzech sektorów mierzy się z wyzwaniem poprzez stworzenie mieszkańcom, w tym również tzw. grupom defaworyzowanym, szansy na podejmowanie oddolnych inicjatyw umożliwiających funkcjonowanie na obszarze LGD.

Wykres 1. Struktura Stowarzyszenia LGD – „Zapilicze”

Źródło: dokumentacja LGD „Zapilicze”

4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego

Lokalna Grupa Działania w swoich strukturach posiada wyłącznie jeden organ uprawniony do dokonywania wyboru operacji. Organem decyzyjnym LGD „Zapilicze” jest Rada Decyzyjna. Zgodnie z art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060, w skład Rady wchodzi przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno-gospodarczych reprezentujących interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego (co najmniej po jednym przedstawicielu odnośnej grupy interesu z każdej gminy) i w których żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 4 ww. rozporządzenia 2021/1060, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia. Zasady funkcjonowania Rady określa Statut LGD oraz Regulamin Rady.

Dla zapewnienia transparentności funkcjonowania Rady zostały wyznaczone co najmniej 3 grupy interesów:

- grupa interesu sektora publicznego, gospodarczego i społecznego.

Przez grupę interesu, zgodnie z zapisami PS dla WPR na lata 2023-2027 należy rozumieć grupę jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści publicznych, gospodarczych albo społecznych. W celu prawidłowego przyporządkowania członków rady do grup interesu należy przyjąć metodę kolejnych wykluczeń, tzn. jeżeli istnieją przesłanki potwierdzające, iż członek rady jest reprezentantem grupy interesu sektora publicznego, to nie należy go traktować jako przedstawiciela innych grup. Jeżeli natomiast takich przesłanek nie stwierdzono, należy zbadać przesłanki na potwierdzenie reprezentacji grupy interesu sektora gospodarczego. Jeżeli nie wystąpiły przesłanki w tym zakresie, należy członka rady uznać za reprezentanta grupy interesu sektora społecznego.

Przyporządkowanie do grupy interesów odbywa się na podstawie weryfikacji deklaracji Członka Rady o aktywnościach na obszarze LSR. Deklaracja powinna podlegać weryfikacji LGD, żeby nie złożyć fałszywych oświadczeń we wniosku na wybór LSR. Do grupy interesów sektora publicznego / gospodarczego / społecznego zaliczamy danego członka na zasadzie eliminacji. Do grupy interesów osób w niekorzystnej sytuacji zaliczamy poprzez weryfikację rzeczywistego statusu członka Rady, tj. na podstawie dokumentu, który jednoznacznie i bez wątpliwości potwierdzi przynależność do danej grupy interesu.

Na ogólną liczbę 15 członków Rady, 7 osób reprezentuje grupę interesu sektora publicznego (46,7%) w tym 1 senior, 3 osoby grupę interesu sektora gospodarczego (13,3%) w tym 1 senior, 2 osoby grupę interesu sektora społecznego (20,0%) w tym kobieta reprezentująca KGW, 3 mieszkańców (20,0%).

Członkowie Rady to osoby, które posiadają wiedzę oraz doświadczenie w zakresie związanym z wdrażaniem LSR co gwarantuje najwyższy poziom oceny złożonych wniosków.

W celu zapewnienia sprawnego funkcjonowania Rady, a tym samym skutecznego i zgodnego z zasadami wyboru operacji, LGD zaplanowało szereg szkoleń mających na celu podniesienie kompetencji członków Rady oraz praktycznych umiejętności związanych ze stosowaniem procedur i zasad wyboru.

Zasady powoływania i odwoływania członków organu decyzyjnego reguluje Statut LGD „Zapilicze”. Rada Decyzyjna zgodnie ze statutem, posiadając swój regulamin, precyzyjnie określa organizację wewnętrzną i tryb prac tego organu. Szczegółowe zapisy tego dokumentu uwzględniają regulacje postępowania jej członków w procedurze wyboru operacji, opis procedur funkcjonowania Rady, w tym procedury dotyczącej wyłączenia członka Rady od udziału w dokonywaniu wyboru operacji mogących budzić wątpliwości, co do bezstronności.

Osobowy wykaz osób członków rady (organu decyzyjnego) wraz z nazwą reprezentowanej gminy oraz wskazaniem przynależności do zdiagnozowanych na obszarze LSR grup interesu stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR.

5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Rada LGD „Zapilicze” działa na podstawie Statutu, uchwalonego przez Walne Zebranie Członków, regulaminu opisującego szczegółowe zasady pracy Rady, procedur tworzonych na podstawie obowiązujących przepisów i Wytycznych. Proces decyzyjny jest również oparty na zasadach pogłębionego partnerstwa oraz kolegialnego podejmowania decyzji.

Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia. Wybór operacji jest dokonywany z zastosowaniem procedury zapewniającej bezstronność członków Rady, przy uwzględnieniu obowiązujących kryteriów wyboru operacji oraz zapewnieniu składu Rady zgodnego z wymaganiami określonymi w art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060 lub wymogu, zgodnie z którym pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji, określonego w art. 33 ust. 3 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060.

W przypadku Rady, Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” zastosowała skuteczne mechanizmy gwarantujące bezstronność i rzetelność podczas oceny i wyboru operacji do finansowania. Przejawia się to między innymi w skrupulatnej weryfikacji przynależności danego członka Rady do jednej z grup interesu zdiagnozowanych na obszarze działania LGD, obowiązku wypełnienia deklaracji bezstronności dla każdego projektu.

Proces decyzyjny jest zorganizowany w taki sposób, aby ci, którzy podejmują decyzje dotyczące operacji lub przyznawania grantów, mieli odpowiednie przygotowanie merytoryczne. Jednym ze sposobów zapewnienia tego jest plan szkoleń Rady, który obejmuje warsztaty dotyczące oceny procedur i lokalnych kryteriów wyboru.

6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Statut LGD „Zapilicze” – jest aktem prawnym regulującym zadania, strukturę organizacyjną i sposób działania organizacji. W statucie są określone następujące elementy: nazwa stowarzyszenia; teren działania i siedziba stowarzyszenia; cele i sposoby ich realizacji; sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków; władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru uzupełnienia składu oraz ich kompetencje; sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności jego uchwał; sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich; zasady dokonywania zmian statutu; sposób rozwiązania się stowarzyszenia. Wskazuje ponadto organ LGD kompetentny w zakresie uchwalenia LSR (WZC) i jej aktualizacji (w zależności od zakresu może to być Zarząd lub WZC). Statut zawiera również zobowiązanie do stosowania zasad pogłębionego partnerstwa i skutecznej komunikacji oraz korzystania z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji (możliwość powoływania zespołów). Dokument ten wskazuje również na gotowość na poszerzanie partnerstwa (otwartość na nowych członków), kadencyjność organów LGD oraz otwartość na szeroko pojętą współpracę. Dodatkowo, Statut zawiera zapis o możliwości zwołania WZC na wniosek wąskiej grupy członków LGD oraz ograniczenia zakresu czynności, co do których zarząd podejmuje decyzje bez konsultacji/ uzgodnienia z pozostałymi członkami LGD. Również w Statucie znajdują się zapisy potwierdzające otwartość na inicjatywy członków LGD. Statut zatwierdzany przez Walne Zebranie Członków.

Regulamin Rady Decyzyjnej określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady Decyzyjnej. Regulamin zawiera: szczegółowe zasady przygotowywania i zwoływania posiedzeń Rady; sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach; szczegółowe zasady rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (zasada zachowania bezstronności); szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (zasady dokumentowania oceny, wzory dokumentów); zasady protokołowania posiedzeń rady; Regulamin zawiera również zasady składania informacji (oświadczenia) w postaci Rejestru interesów / deklaracji bezstronności, umożliwiających identyfikację charakteru powiązań Członków Rady z Wnioskodawcami oraz rozwiązania dotyczące wyłączenia członka organu z wyboru operacji / Grantobiorców jak również obowiązek ujawnienia okoliczności mogących wywołać wątpliwości, co do bezstronności członka Rady biorącego udział w głosowaniu. Dokument ten zatwierdzany jest uchwałą Zarządu.

Regulamin Komisji Rewizyjnej określa w szczególności: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Komisji Rewizyjnej; zasady prowadzenia działań kontrolnych; zasady protokołowania posiedzeń. Dokument ten wymaga przyjęcia uchwałą Walnego Zebrania Członków.

Regulamin Pracy Zarządu LGD „Zapilicze” określa: podział zadań pomiędzy członków Zarządu; zasady organizacji pracy Zarządu; zasady protokołowania posiedzeń. Dodatkowo, w Regulaminie znalazły się zapisy w zakresie stosowania zachęt do zgłaszania pomysłów/inicjatyw dotyczących funkcjonowania LGD, w tym wdrażania LSR, obowiązku informowania o wyniku weryfikacji propozycji/inicjatywy zgłoszonej przez członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku. Ponadto, w Regulaminie zawarto zapewnienie możliwości uczestnictwa

w zespołach powołanych przez WZC lub Zarząd oraz zapewnienie możliwości uczestnictwa w panelach dyskusyjnych lub forach internetowych dotyczących funkcjonowania LGD, w tym wdrażania LSR oraz zapewnienie stosowania zasad przyjaznej komunikacji w tym w szczególności dostosowanej do postulatów i potrzeb zgłaszanych przez reprezentantów grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia LSR. Dokument ten wymaga przyjęcia uchwałą Walnego Zebrania Członków.

Regulamin Pracy Biura określa: organizację i zasady funkcjonowania Biura oraz zakres działania i kompetencje; obowiązki pracodawcy i pracownika; uprawnienia pracownika i pracodawcy; czas pracy, kary porządkowe i nagrody, zakresy obowiązków pracowników biura; zasady informacji będących w dyspozycji LGD „Zapilicze”. Dokument ten zatwierdzany jest uchwałą Zarządu.

7. Standardy funkcjonowania Partnerstwa

Na przestrzeni LGD wypracowała standardy, które niewątpliwie przyczyniły się do skutecznej realizacji LSR w poprzednich okresach programowania tj. 2007-2013 oraz 2014-2020. Według definicji słownikowej „standardy organizacji” ustalone zasady postępowania w organizacji, często powiązane z misją organizacji.

Wśród najważniejszych korzyści z obowiązujących w LGD standardów należy wskazać:

1. Jakość oparta na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji:

Na każdym poziomie funkcjonowania LGD. Wyraża się to przede wszystkim w:

- otwartości i wprowadzeniu mechanizmów i procedur zachęcających i ułatwiających zgłaszanie przez członków LGD pomysłów/ inicjatyw dotyczących zarówno funkcjonowania LGD jak i wdrażania LSR w tym wymogu przekazania odpowiedzi wraz z uzasadnieniem;
- otwartości i jasnych procedurach przyjmowania nowych członków potwierdzonych zapisami w Statucie;
- kadencyjności organów LGD tj. Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej;
- komunikacji – zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz partnerstwa, która szczegółowo została opisana w Planie komunikacji. Podstawą komunikacji jest jej otwartość, dwustronność oraz dostosowanie przekazu do zasad przyjaznej komunikacji oraz do potrzeb wyrażanych przez interesariuszy na etapie budowania LSR w tym w szczególności przez osoby młode, seniorów i osoby w niekorzystnej sytuacji;
- partycypacji – na każdym etapie budowy, wdrażania i aktualizacji LSR wg. metod opisanych w niniejszej LSR;
- realnej otwartości na osoby w niekorzystnej sytuacji (poprzez ich udział w organach LGD tj. Zarządzie/ Radzie);
- możliwości korzystania z kolegalnego sposobu podejmowania decyzji m.in. poprzez wprowadzenie formuły zespołów / grup roboczych, których zadaniem jest przedyskutowanie konkretnej propozycji zanim zostanie przekazana na obrady Zarządu oraz
- ograniczenia zakresu uprawnień Zarządu, co do kwestii, w których może samodzielnie podejmować decyzje bez konsultacji z pozostałymi członkami LGD

2. Skuteczność

Wyrażająca się w sformułowaniu jasnych i czytelnych procedur oceny i wyboru operacji w tym obiektywnych kryteriów, które gwarantują bezstronność na każdym etapie oceny wniosków oraz planu finansowego i harmonogramu naborów, które pozwalają realnie zaplanować działania co w dalszej konsekwencji przekłada się na sprawną realizację LSR. Dodatkowym potwierdzeniem jest fakt, że członkowie Rady legitymują się odpowiednim przygotowaniem merytorycznym oraz doświadczeniem w zakresie objętym LSR.

3. Ciągłe podnoszenie kompetencji

Wyrażające się w planie szkoleń zarówno dla pracowników Biura jak i członków poszczególnych organów. Ciągłe podnoszenie kwalifikacji i kompetencji daje gwarancję świadczenia doradztwa na najwyższym poziomie oraz gwarancję skutecznego i kompetentnego zarządzania partnerstwem jak również najwyższy poziom profesjonalizmu na etapie oceny wniosków.

Niewątpliwie, zachowanie wysokich standardów w nowym okresie programowania zapewni możliwość płynnego przystąpienia do wdrażania LSR. Działania przygotowawcze ograniczą się do analizy zakresu zmian w procesie wdrażania oraz przygotowania potencjalnych beneficjentów do aplikowania o wsparcie.

ROZDZIAŁ II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

1. Zwięzły opis obszaru LSR

Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” działa na terenie sześciu gmin powiatu białobrzeskiego. W skład obszarowy wchodzi gminy miejsko-wiejskie: Białobrzegi i Wyśmierzyce oraz gminy wiejskie: Radzanów, Stromiec,

Promna i Stara Błotnica. Ogółem LGD „Zapilicze” obejmuje obszar 639 km², który zamieszkuje 32 926 mieszkańców. Wybrane cechy charakterystyczne dla gmin tworzących obszar LGD „Zapilicze” prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Wybrane cechy charakterystyczne dla gmin tworzących LGD „Zapilicze”

Gminy	Białobrzegi	Radzanów	Promna	Stromiec	Stara Błotnica	Wyśmierzyce	Razem
Powierzchnia (km ²)	78,0	83,0	120,0	156,0	96,0	106,0	639,0
Ludność	9980	3811	5524	5524	5390	2697	32 926
Sołectwa	10	18	32	23	24	12	119
Miejscowości	18	23	38	36	29	23	167
Gęstość zaludnienia (os/km ²)	128	46	46	35	56	25	56

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina Białobrzegi leży w centralnej części powiatu białobrzskiego. Cały obszar gminy znajduje się w strefie krajobrazu chronionego pod nazwą „Dolina Pilicy i Drzewiczki”. Charakteryzuje się dużymi walorami turystycznymi, do których niewątpliwie należy zaliczyć nieskażoną przyrodę, czyste powietrze, wody i lasy, cenne drzewostany i pomniki przyrody. Białobrzegi są miejscowością wypoczynkową z ośrodkiem wodnym nad Pilicą. **Gmina Radzanów** położona jest w południowej części powiatu białobrzskiego, w Dolinie Pierzchnianki i Tymianki. Spośród wszystkich gmin, gmina Radzanów charakteryzuje się masową uprawą papryki pod osłonami, co jest głównym utrzymaniem tutejszych mieszkańców. **Gmina Promna** położona jest w północnej części powiatu białobrzskiego. Dominuje tu krajobraz nizinny i ciekawe walory krajobrazowe, które tworzy skarpa nadpiliczna. Na tle innych gmin Promna wyróżnia się sadownictwem, a w szczególności uprawą jabłek. **Gmina Stromiec** położona jest we wschodniej części powiatu białobrzskiego. Charakteryzują ją przede wszystkim krajobraz leśny, w tym piękna Puszcza Stomiecka. Większość mieszkańców utrzymuje się z rolnictwa. **Gmina Stara Błotnica** jest położona w południowej części powiatu białobrzskiego i większość mieszkańców gminy prowadzi własne gospodarstwa rolne, w tym hodowlę zwierząt, co jest ich głównym źródłem utrzymania. **Gmina Wyśmierzyce** położona jest na prawym brzegu rzeki Pilicy, w zachodniej części powiatu białobrzskiego, na skraju Równiny Radomskiej i Doliny Białobrzskiej, którą stanowi odcinek rzeki Pilicy. Większość mieszkańców gminy prowadzi własne gospodarstwa rolne, w tym uprawę warzyw pod osłonami.

Mapa 1. Gminy wchodzące w skład LGD Zapilicze

Źródło: Starostwo Powiatowe w Białobrzegach, 2020

2. Uwarunkowania społeczne

Na poziomie województwa mazowieckiego określono obszary strategicznej interwencji – w tym obszary problemowe. Zidentyfikowane obszary odnoszą się do problemów utrudniających rozwój poszczególnych

podregionów. **Gmina Radzanów została zdefiniowana i wskazana w SOR oraz KSRR 2030, jako obszar zagrożony trwałą marginalizacją.** Określa się tak obszary wiejskie przejawiające niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb mieszkańców w sferze społecznej i ekonomicznej. Z analizy danych statystycznych wynika, że największym wyzwaniem dla regionów wykluczonych jest ubytek ludzi młodych oraz starzenie się ludności, któremu powinny sprostać działania wprowadzone w LSR na lata 2023-2027.

Z analizy obszaru zagospodarowania przestrzennego wynika, że **region LSR jest słabo zurbanizowany, a także charakteryzuje się niską gęstością zaludnienia i wynosi średnio 56 osób/km²,** czyli znacznie mniej niż średnia dla województwa mazowieckiego (155 osób/km²). Niska gęstość zaludnienia negatywnie wpływa na koszty utrzymania infrastruktury technicznej (w tym: wodno-kanalizacyjnej), społecznej (szkół, przedszkoli, domów pomocy społecznej), a co za tym idzie również kosztów usług komunalnych (wodociągów, odbioru ścieków i odpadów). Powiat białobrzeski zamieszkuje 32 926 mieszkańców. **W porównaniu do roku 2014 na terenie zanotowano zmniejszenie liczby mieszkańców o 743, a na jedno mieszkanie przypada średnio 2,47 osób.** Na stabilność populacji obszaru mają wpływ migracje, które nie tylko tworzą wielkość populacji na danym obszarze, ale wpływają również na jej wiek. Od kilku lat na terenie działalności LGD można zanotować przewagę wymeldowań na pobyt stały nad liczbą zameldowań. Dużą część emigrantów stanowią ludzie młodzi, którzy nie widzą możliwości realizowania swoich aspiracji na terenie LGD. **W 2020 r. saldo migracji wewnętrznych na obszarze LSR wyniosło 84.** Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Gminie Białobrzegi - 46, najniższą w Gminie Promna 13, w gminach Stara Błotnica, Stromiec i Wyśmierzyce wartość była dodatnia (1). **Natomiast współczynnik migracji na obszarze LSR wyniósł 4,32.** Brak perspektyw na stabilizację ekonomiczną i społeczną młodzieży w gospodarstwach rolnych powoduje, że niezależnie od osobistych nastawień jest ona zmuszona do szukania pracy zarobkowej poza gospodarstwem rolnym. Wielkie miasto postrzegane jest przede wszystkim jako miejsce potencjalnego uczestnictwa w kulturze, atrakcyjnych sposobach spędzania wolnego czasu w opozycji do małomiasteczkowej czy wiejskiej rutyny. Dostęp do wielu usług na wsi jest dla dzieci i młodzieży utrudniony. Najgorsza sytuacja panuje w zakresie usług transportowych, ochrony zdrowia, opieki w żłobkach, edukacji przedszkolnej oraz zajęć pozalekcyjnych dla starszych dzieci. Problem ten stanowi zazwyczaj odległość danej wsi od większych ośrodków oraz stopnia rozwoju transportu publicznego, który na obszarze LGD jest bardzo słabo rozwinięty. Trudności w dostępie do usług publicznych, których doświadczają dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich mogą być ujmowane w kategoriach nierównego traktowania. **Z przeprowadzonych przez LGD badań jasno wynika, że na terenach wiejskich konieczna jest aktywizacja ludzi młodych.** Tworzenie stałej oferty zajęć animujących i integrujących stanowiłoby dobrą inwestycję w rozwój obszarów wiejskich, która zaspokoiłaby potrzeby społeczności. Pomimo utworzenia wielu świetlic wiejskich w poprzednim programowaniu, do których mogą uczęszczać wszyscy mieszkańcy danego obszaru oferta szkoleniowa czy animacyjna nadal jest bardzo uboga. Badania wykazały duże zapotrzebowanie na różnego rodzaju zajęcia (np. taneczne, artystyczne, spotkania, szkolenia, warsztaty, imprezy). Inwestycja w przyszłość i ludzi młodych mogłaby przyczynić się do zmniejszenia narastających migracji.

Tabela 2 Migracje na obszarze LGD „Zapilicze” na dzień 31.12.2020 r.

Gmina	Liczba ludności	zameldowania ogółem	wymeldowania ogółem	Saldo migracji
Białobrzegi	9980	68	114	-46
Promna	5524	32	45	-13
Radzanów	3811	11	36	-25
Stara Błotnica	5390	37	36	1
Stromiec	5524	56	55	1
Wyśmierzyce	2697	26	25	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Punktem wyjścia do uwarunkowań rozwoju danego obszaru jest stan ludności i jej zmiany w strukturze, czasie i przestrzeni. W strukturze wiekowej ludności zdecydowanie **dominuje grupa osób w wieku produkcyjnym,** stanowiąc 60% ogółu mieszkańców przy jednoczesnym **wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym,** natomiast

ciągle spada liczba dzieci i młodzieży. Współczynnik liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na terenie LGD na koniec 2020 r. wyniósł 4,5.

Tabela 3 Ludność w wieku produkcyjnym

Gmina	Ludność w wieku produkcyjnym				
	2016	2017	2018	2019	2020
Białobrzegi	6 333	6 223	6 109	5 983	5 704
Promna	3 420	3 423	3 359	3 325	3 202
Radzanów	2 355	2 346	2 343	2 335	2 230
Stara Błotnica	3 314	3 325	3 320	3 318	3 304
Stromiec	3 618	3 605	3 574	3 561	3 357
Wyśmierzyce	1 781	1 754	1 738	1 728	1 626

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Tabela 4 Ludność w wieku poprodukcyjnym

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym				
	2016	2017	2018	2019	2020
Białobrzegi	2 017	2 106	2 204	2 271	2 302
Promna	1 036	1 061	1 103	1 105	1 174
Radzanów	678	693	705	710	742
Stara Błotnica	750	759	776	772	853
Stromiec	906	918	954	961	1 005
Wyśmierzyce	487	488	493	511	534

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Od 2016 r. obserwowany jest systematyczny spadek osób na terenie obszaru LSR w wieku produkcyjnym – tabela nr 3. Niezmiennie rośnie również liczebność grupy osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej populacji ludności. Według prognozy liczebność tej grupy będzie nadal się zwiększać – tabela nr 4.

Badania wykazały, że na terenie LGD konieczna jest aktywizacja seniorów, którzy znajdują się w specyficznej sytuacji i w sposób szczególny zagrożeni są wykluczeniem społecznym. Tworzenie miejsc integracji czy zagospodarowanie wolnego czasu w zakresie włączenia społecznego poprzez organizację różnego rodzaju imprez, wycieczek i wyjazdów studyjnych (teatr, filharmonia), spotkań z młodymi w celu przekazania wartości kulturowych, warsztatów i szkoleń z cyfryzacji czy doposażenie domów seniora jest jednym z kryteriów, które będzie realizowane w nowej perspektywie.

W sytuacji zagrożenia wykluczeniem znajdują się również osoby z grup w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, osoby poszukujące zatrudnienia, mieszkańcy po-PGR). W badaniach oceniono, że w zakresie potrzeb wspierania aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększenia zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji, ważnymi obszarami wsparcia są: Instrumenty aktywnej integracji – wsparcie indywidualne: np. kursy, szkolenia, wsparcie doradcze. Działania w tym obszarze mogą być wydatnym wsparciem aktualnych potrzeb w obszarze pomocy społecznej na obszarze LSR. Potencjałem płynącym z konsultacji społecznych jest silne przywiązanie mieszkańców do miejsca zamieszkania stanowiące podstawę do realizacji działań zmierzających do budowania kapitału społecznego.

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze gmin LGD zmniejszył się w przeciągu sześciu lat o połowę, wciąż jednak pozostaje nieco powyżej średnich wartości dla województwa mazowieckiego, a współczynnik środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR wynosi 3,78. Najtrudniejsza sytuacja w dalszym ciągu dotyczy gminy Radzanów, gdzie wciąż liczba osób korzystających z pomocy w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców oscyluje wokół tysiąca. W trzech gminach obszaru Promna, Białobrzegi i Stara Błotnica zasięg korzystania z pomocy społecznej jest niższy niż przeciętna mazowiecka.

Zjawisko bezrobocia należy do największych problemów społecznych. Geograficzne usytuowanie powiatu, odległość od dużych miast (tj. Warszawa, Radom), czy stopień rozwoju infrastruktury ma wpływ m.in. na poziom rozwoju gospodarczego, stopień rozwoju kapitału ludzkiego oraz decyduje o szybkości znalezienia zatrudnienia zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami. **Na dzień 31 grudnia 2020 roku stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie białobrzeskim wyniosła 8,6%. A współczynnik udziału liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LGD wynosił 3,8.** Natomiast **średni dochód podatkowy na mieszkańca** jest wyższy od dochodu wojewódzkiego o 908,60zł (**współczynnik dochodu podatkowego na obszarze LGD wynosi 3,46**). Większość zarejestrowanych bezrobotnych na obszarze LGD stanowią mężczyźni, których liczba spada też nieco wolniej niż liczba zarejestrowanych jako bezrobotne kobiety. Ogólna dynamika spadku bezrobocia została zahamowana w roku 2020, której efektem była pandemia COVID-19. Pandemia przyspieszyła wszystkie ewolucyjnie toczące się zmiany w obszarze cyfryzacji, pozwoliła też wdrożyć w błyskawicznym tempie wiele rozwiązań, które przez lata pozostawały w fazie testów i przymiarek. Efektem pandemii było masowe zwalnianie pracowników np. osób starszych (po 50. roku życia), kobiet (głównie zamieszkujących obszary wiejskie, matek, słabiej wykształconych), osób z niepełnosprawnościami, osób młodych, nieposiadających doświadczenia zawodowego, nisko wykształconych lub o kwalifikacjach nieadekwatnych do potrzeb.

3. Uwarunkowania gospodarcze

Obszar objęty LSR jest obszarem o charakterze rolniczym. Warunki przyrodnicze występujące na tym terenie, jak również czynniki ekonomiczno-społeczne wykształciły cechy charakterystyczne dla rolnictwa. Dominują tu gleby IV, V i VI klasy bonitacji, o dużym poziomie zakwaszenia, co wpływa nie tylko na zmniejszenie plonów, lecz także sprzyja przyswajaniu przez rośliny metali ciężkich, a więc wymusza zwiększenie nakładów na zabiegi agrotechniczne (około 70% gleb z tego obszaru wymaga wapnowania i nawożenia. Biorąc pod uwagę wiele aspektów przyrodniczych i poza przyrodniczych, obszar ten ma bardzo zróżnicowane warunki dla rozwoju rolnictwa.

Na obszarze LGD „Zapilicze” dominują małe gospodarstwa rolne, specjalizujące się głównie w uprawie warzyw, m.in. papryki i owoców. W większości gospodarstw przejawia się jednak brak innowacyjnych pomysłów na rozwój rolnictwa, jak również brakuje rynku zbytu na przetworzone produkty lokalne pochodzenia rolniczego. Spośród wszystkich gmin, gmina Radzanów charakteryzuje się masową uprawą papryki pod osłonami, co jest głównym utrzymaniem tutejszych mieszkańców. Realną szansą dla rozwoju rolnictwa są uprawy ekologiczne, wykorzystujące czystość przyrody, potrzebna jest tu jednak edukacja ekologiczna dla gospodarstw rolnych.

Atrakcyjność turystyczna powiatu i okolic generuje potrzebę rozwoju agroturystyki. Baza noclegowa w tym zakresie jest skromna, ponieważ występuje tylko kilka gospodarstw agroturystycznych; „Ranczo Biała Chata” w miejscowości Góry, „Noclegi u Heni” w Stromcu, „Aleksandryn – Gospodarstwo Agroturystyczne” w Ksawerowie Nowym, „Pensjonat agroturystyczny Korzeń” w Korzeniu. Przeprowadzone badania przez LGD wyraźnie wskazały zapotrzebowanie na organizację wypoczynku w formie agroturystycznej. W ostatnich latach zauważyć można rosnącą ilość tworzonych zagród dla miłośników zwierząt dużych i małych tj. alpaki, kozy czy konie. Na obszarze LGD możemy wyróżnić „Słodką Zagrodę” w Korzeniu, „Puszystą Farmę” w Małym Bożym czy „Stadninę Koni Dolina Pilicy” w Pokrzywniej. Przeprowadzone w 2022 r. konsultacje społeczne wyraźnie pokazały, że **w nowej perspektywie 2023-2027 należy wzmacniać sektor przedsiębiorczy we wdrażaniu środków rozwijających wsparcie rolników prowadzących działalność rolniczą w małych gospodarstwach (agroturystykę, zagrody edukacyjne).**

Różnorodność działających na terenie powiatu białobrzeskiego instytucji otoczenia biznesu wpływa na atrakcyjność inwestycyjną powiatu dla mieszkańców, miejscowych podmiotów jak i inwestorów z zewnątrz oraz ułatwia prowadzenie działalności gospodarczej. Niestety wsie wyludniają się. Ich mieszkańcy nie widzą perspektyw dla siebie oraz z uwagi na brak wystarczającej liczby miejsc pracy, przeprowadzają się do większych miast (w dużej mierze są to osoby młode). Podlegająca ciągłym zmianom struktura gospodarcza powiatu powoduje powstawanie nowych jednostek gospodarczych w sektorze prywatnym. **Współczynnik przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na terenie LGD według stanu na koniec 2020r. wyniósł 2,77.**

Biorąc pod uwagę każdą gminę z osobną sekcje podmiotów gospodarczych rozkładają się różnie. I tak gmina Białobrzegi należy do gmin mało uprzemysłowionych. Stosunkowo dobrze rozwinięta jest sieć usług komercyjnych, wskazująca na dużą aktywność mieszkańców. Gmina Promna jest gminą typowo rolniczą z rozproszoną zabudową wiejską. Występują tam bardzo korzystne warunki do rozwoju rolnictwa i sadownictwa ze względu na dobrą jakość gleb. Gmina Radzanów znana jest przede wszystkim z upraw papryki. Współtworzy ona z gminą Potworów, Klwów

i Przytyk największe zagłębienie upraw i produkcji papryki na skalę subregionu radomskiego i kraju, które prowadzone są przede wszystkim przez osoby fizyczne. Gmina Stara Błotnica nie jest uprzemysłowiona i przeważają tereny uprawne. Gmina posiada charakter typowo rolniczy, choć na jej terenie funkcjonuje drobna przedsiębiorczość. Gmina Stromiec ma charakter typowo rolniczy, dlatego podstawowym źródłem utrzymania większości mieszkańców jest rolnictwo. Gmina posiada znaczące walory przyrodniczo-krajobrazowe – III kategoria atrakcyjności turystycznej w kraju. W gminie funkcjonują także podmioty gospodarcze. Wyśmierzyce są najmniejszym pod względem ludności miastem w Polsce, liczącym niespełna 900 mieszkańców i stanowiącym lokalny ośrodek rolniczo-usługowy.

4. Uwarunkowania środowiskowo-kulturowe

Osią obszaru LGD jest dolina rzeki Pilicy, ciągnąca się tu na długości około 35 km z zachodu na wschód. Sama dolina jest w krajobrazie tego terenu formą bardzo wyraźną, szczególnie na zachód od Białobrzegów, gdzie nosi nazwę Doliny Białobrzkiej. Poza Pilicą obszar jest bogaty w wiele cieków wodnych – strug, strumyków i małych rzek, a także wód stojących – jezior naturalnych i sztucznych, stawów, sadzawek. Są tu także obszary bagienne. Stojące zbiorniki wodne wykorzystywane są głównie do celów hodowlanych. Starorzecza oraz większe stawy stanowią doskonałe łowiska dla wędkarzy.

Obszar LGD Zapilicze jest spójny wewnętrznie pod względem geograficznym, przyrodniczym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym. Mimo, iż stopień nasycenia poszczególnymi elementami przyrodniczymi, kulturalnymi, gospodarczymi i społecznymi jest różny, to dostęp lokalnej społeczności do tych dóbr jest w zasadzie wyrównany.

Na terenie powiatu występują lasy, na czele z Puszcą Stromiecką w której obok bogactwa przyrodniczego spotykamy stare osady oraz ślady działań wojennych. Na obszarze puszczy w granicach powiatu zlokalizowane są **dwa rezerваты przyrody: „Majdan” i „Starodrzew Dobieszyński”**. Drugi duży kompleks leśny w zachodniej części powiatu to **fragment Puszczy Pilickiej z rezerwatem „Sokół”**.

Pomniki przyrody w obszarze objętym LSR możemy zakwalifikować do dwóch kategorii: pierwsza to drzewa, druga – głązy narzutowe. Na obszarze objętym LSR są 3 szlaki turystyczne piesze, 8 szlaków rowerowych, kajakowy szlak Pilicy, ścieżka dydaktyczna: „Puszcza Stromiecka wczoraj, dzisiaj, jutro” na terenie nadleśnictwa Dobieszyn, której głównym założeniem jest przedstawienie środowiska leśnego, struktury lasu, wzajemnych oddziaływań organizmów leśnych, hodowli i ochrony lasu, a także pracy leśników.

Powiat białobrzegi jest obszarem, w obrębie którego znajdują się atrakcje turystyczne spełniające wymagania różnorodnych grup turystów. Bliskie położenie dużych miast – Warszawy i Radomia, dogodne połączenia komunikacyjne zarówno w kierunku południkowym jak i równoleżnikowym, są kolejnym czynnikiem sprzyjającym wypoczynkowi. Wśród społeczeństwa przejawia się duży wzrost zainteresowania aktywnym wypoczynkiem na wsi. Gęsta sieć dróg w granicach powiatu powinna sprzyjać rozwojowi turystyki rowerowej, liczne ścieżki polne i leśne to doskonałe szlaki dla pieszych i konnych turystów. Wydaje się jednak, iż walory turystyczne powiatu nie do końca są wykorzystane.

ROZDZIAŁ III. Partycypacyjny charakter LSR

Proces tworzenia dokumentu LSR składał się z pięciu ważnych etapów. Podczas każdego z nich LGD zastosowała różne metody, które były dostosowane do potrzeb społeczności lokalnej korzystając jednocześnie z doświadczenia w komunikowaniu się z lokalną społecznością w latach 2007-2013 i 2014-2020. Na każdym z etapów stosowano zasady przyjaznej komunikacji.

Wyróżniono:

- Etap I Diagnoza i analiza SWOT
- Etap II Określenie / konsultacje celów i wskaźników oraz Planu działania
- Etap III Opracowanie / konsultacje zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów
- Etap IV Opracowanie / konsultacje zasad monitorowania i ewaluacji
- Etap V Opracowanie / konsultacje planu komunikacji

Tabela nr 5. Metody partycypacji zastosowane na poszczególnych etapach prac nad przygotowaniem LSR obejmujące również konsultacje wypracowanych propozycji

Lp	Nazwa metody	Etap I	Etap II	Etap III	Etap IV	Etap V
1.	spotkania otwarte	X	X			X
2.	badania ankietowe	X	X	X		X
3.	dyżury w biurze LGD, rozszerzone o konsultacje konkretnych zapisów i propozycji w LSR przeprowadzane w konkretnych terminach	X	X	X	X	X
4.	warsztat strategiczny	X	X	X		
5.	wywiady fokusowe / wywiady indywidualne / spotkania zespołów roboczych ds. LSR	X	X	X	X	X
6.	karta pomysłu	X	X			X
7.	system zachęt do włączenia się w proces budowy/konsultacji LSR	X	X	X	X	X

Źródło: Opracowanie własne

Omówienie poszczególnych metod partycypacji

Spotkania otwarte, wzorem doświadczeń wynikających z budowy LSR w okresie 2014-2020, zostały zorganizowane na terenie każdej z gmin, by zapewnić udział przedstawicieli wszystkich grup interesu sektorów. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele różnych grup społecznych, takich jak wójtowie, burmistrzowie, radni, sołtysi, przedstawiciele instytucji kulturalnych, OSP, KGW, grupy nieformalne, przedsiębiorcy i mieszkańcy. Informacje o terminach spotkań udostępniliśmy na stronie internetowej LGD „Zapilicze”, w mediach społecznościowych oraz na tablicach ogłoszeń w biurze LGD i siedzibach gmin. Zaproszenia do udziału w spotkaniach rozpowszechniliśmy za pośrednictwem ulotek i plakatów, które zostały przekazane do organizacji z obszaru LSR.

W celu dotarcia do jak największej liczby odbiorców, skontaktowaliśmy się również telefonicznie z członkami LGD, liderami lokalnymi, przedsiębiorcami i władzami publicznymi.

Plan spotkań przebiegał według wspólnego schematu:

1. Otwarcie konsultacji, przywitanie przybyłych mieszkańców, lista obecności.
2. Przedstawienie efektów dotychczasowej działalności LGD (dobre praktyki) i przybliżenie zakresu działania Stowarzyszenia.
3. Omówienie obszaru planowanego do objęcia LSR, w tym omówienie spójności tego obszaru.
4. Przedstawienie planu włączenia społeczności lokalnej w tworzenie nowej LSR.
5. Diagnoza potrzeb, problemów obszaru i mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD, w tym ukierunkowanie na zagadnienia dotyczące: innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludnienia obszaru planowanego do objęcia LSR, a także partnerstwa w realizacji LSR polegającego na wspólnej realizacji przedsięwzięć i projektów
6. Moderowana dyskusja w zakresie analizy mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń.
7. Moderowana dyskusja nad kierunkami wydatkowania środków.
8. Wywiady indywidualne i grupowe z uczestnikami konsultacji

Na uwagę zasługuje fakt, iż spotkania stacjonarnie odbywały się w różnych godzinach tak, aby jak najwięcej osób mogło wziąć udział w konsultacjach, przyczyniając się tym samym do zbudowania Lokalnej Strategii Rozwoju.

Tabela nr 6 Szczegółowy harmonogram spotkań.

Lp.	Gmina	Data i godz.	Liczba uczestników	Grupa docelowa	Dokument potwierdzający
1	Białobrzegi	29.08.2022 r. g. 14.00-18.00	12	Przedstawiciele grupy interesów: sektora publicznego, społecznego i gospodarczego,	Z każdego spotkania sporządzono notatkę oraz zbiorczy Raport z realizacji planu włączenia
2	Promna	23.08.2022 r. g. 9.00-13.00	5		

3	Stromiec	23.08.2022 r. g. 14.00-18.00	13	mieszkańcy, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	społeczności zgodnie z opisem procesu przygotowania LSR
4	Stara Błotnica	29.08.2022 r. g. 9.00-13.00	17		
5	Radzanów	24.08.2022 r. g. 9.00-13.00	22		
6	Wyśmierzyce	24.08.2022 r. g. 14.00-18.00	16		

Głównym celem tych spotkań było opracowanie podstawowych założeń do przyszłej analizy SWOT oraz celów, wskaźników i planu działania adekwatnych do zdiagnozowanych wyzwań. Uzyskano także informacje dotyczące preferowanych sposobów komunikacji z różnymi grupami docelowymi, takimi jak osoby młode, seniorzy oraz osoby znajdujące się w trudnej sytuacji.

Dlatego też forma tych spotkań nie była przypadkowa. Wykorzystując wcześniejsze doświadczenia, zorganizowano spotkania w formie warsztatów prowadzonych przez moderatora, który czuwał nad zachowaniem planu i scenariusza dyskusji. Panująca swobodna atmosfera, umożliwiła uczestnikom wyrażanie swoich opinii i pilnych potrzeb, które można zrealizować przy użyciu dostępnych funduszy zewnętrznych. Z uwagi na fakt, iż w dyskusji brali udział mieszkańcy różnych gmin, każda zgłaszana potrzeba była analizowana z uwzględnieniem specyfiki danej gminy oraz jakości życia mieszkańców w konkretnym miejscu.

Po zakończeniu wszystkich spotkań, pracownicy biura zebrali i zorganizowali wszystkie zgłaszane problemy i potrzeby. W procesie tym uwzględnili obszary, w których występują oraz liczbę ludności, której dotyczą. Następnie zestawili te informacje z możliwościami, jakie oferuje interwencja LEADER.

Ponadto, w celu wykonania dokładnej diagnozy obszaru, wykorzystano również dostępne dane z innych źródeł, takich jak Główny Urząd Statystyczny (GUS), bazy danych gmin członkowskich, ankiety, karty pomysłów oraz wywiady.

Niewątpliwie jedną z najpowszechniejszych metod angażujących społeczność lokalną w życiu każdej organizacji są **badania ankietowe**. W przypadku LGD udział w tej formie zaangażowania wzięło 168 osób, czego potwierdzeniem jest sporządzone zestawienie ankiet. Dołożono wszelkich starań aby kwestionariusze dotarły do jak największej liczby osób. Ankiety zostały rozdysponowane na obszarze objętym LSR i zostały wypełnione przez mieszkańców, w tym osoby młode, seniorów, osoby w niekorzystnej sytuacji oraz przedstawicieli zidentyfikowanych grup interesu na obszarze LSR.

Respondenci wskazywali obszary, które ich zdaniem wymagają pilnej interwencji z wykorzystaniem potencjału jaki daje podejście LEADER jak również zgłaszali potrzeby i pomysły na działania mające celu poprawę jakości życia w ich gminie lub miejscowości. Ankieta badała również potencjalne zainteresowanie ubieganiem się o dofinansowanie w ramach wdrażania LSR i ogłaszanych naborów wniosków. Ewenementem w skali obszaru LSR była szeroka kampania przygotowania LSR wśród młodzieży szkolnej, gdzie zostały przeprowadzone badania ankietowe w celu poznania preferencji kierunków działania dla tej grupy wiekowej

W celu ułatwienia wypełniania ankiet, pracownicy LGD oraz gminni koordynatorzy przez cały czas trwania badania służyli merytorycznym wsparciem każdej osobie, która zgłosiła taką potrzebę. Ankiety były także udostępnione poprzez stronę internetową, bezpośrednio w biurze LGD, w punktach konsultacyjnych w gminach, w czasie wywiadów, podczas spotkań roboczych itd. Dodatkowo, rozsyłano je drogą mailową, udostępniano za pośrednictwem mediów społecznościowych oraz dostarczano w formie papierowej na różnego rodzaju wydarzenia, spotkania o charakterze integracyjno-kulturalnym jakie były organizowane na obszarze LSR. Ponadto, Członkowie LGD przekazywali ankiety swoim znajomym, członkom rodzin itd. Wypełnione ankiety respondenci mieli możliwość przesłać przez Internet, pocztą elektroniczną, tradycyjną, złożyć bezpośrednio w biurze LGD albo przekazać koordynatorom w punkcie konsultacji w gminie lub przedstawicielom LGD podczas spotkań organizowanych

w ramach planu włączenia społeczności lokalnej do prac nad budową LSR. W celu ułatwienia wypełnienia ankiety np. seniorów lub osoby w niekorzystnej sytuacji, dopuszczono również możliwość telefonicznego udzielenia odpowiedzi na pytania postawione w kwestionariuszu.

W przypadku LGD „Zapilicze” dyżury w biurze LGD, zostały rozszerzone o **konsultacje konkretnych zapisów i propozycji w LSR przeprowadzane w konkretnych terminach.**

Podczas spotkania z pracownikiem biura, każdy zainteresowany mógł zdobyć informacje na temat działania LGD, możliwego zakresu pozyskania wsparcia finansowego (lub też jako uczestnik różnych działań) ale także dostępnych możliwości zaangażowania w opracowanie LSR. Na spotkaniu w biurze LGD istniała również możliwość wypełnienia ankiety lub karty pomysłu. Każda osoba, która uczestniczyła w takim dyżurze została zaproszona do kontynuowania udziału w kolejnych etapach prac nad LSR, aktywnego zaangażowania się w działalność struktur LGD, jak również zgłaszania pomysłów i inicjatyw mogących mieć wpływ na funkcjonowanie LGD i wdrażanie LSR. Informacje na temat dyżurów były dostępne na stronie internetowej LGD oraz na stronach gmin należących do tej organizacji.

Łącznie z możliwości bezpośredniego kontaktu z pracownikami biura LGD skorzystało 189 osób. Ze spotkań zostały sporządzone krótkie notatki przedstawiające istotę spotkania.

Informacje pozyskane w trakcie dyżurów stanowiły cenny wkład w opracowanie diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, sformułowania celów i wskaźników LSR a co za tym idzie Planu działania jak również zasad wyboru operacji i sformułowania lokalnych kryteriów wyboru operacji, ponadto zasad monitorowania i ewaluacji oraz Planu komunikacji.

Jedną z kluczowych metod partycypacji, niezbędnych do prawidłowego opracowania LSR był **warsztat strategiczny** z udziałem przedstawicieli organu decyzyjnego oraz aktywnych Członków LGD. Warsztat odbył się w dniu 13 kwietnia 2023 r. i wzięło w nim udział 18 osób. Podsumowaniem spotkania jest sporządzona notatka.

Głównym celem warsztatu strategicznego było znalezienie ostatecznych rozwiązań, które zapewniłyby odpowiednie przygotowanie LSR, aby skutecznie odpowiadać na obecne wyzwania obszaru i realizować zgłoszone potrzeby i inicjatywy oraz spełnić wymagania stawiane w dokumentacji konkursowej. Szczególną uwagę zwrócono na specyfikę obszaru, potrzeby, potencjał, oczekiwania i dostępne źródła finansowania.

Podczas warsztatu dokonano szczegółowej analizy wszystkich zagadnień omawianych na wcześniejszych etapach i przedstawionych propozycji. Przeanalizowano każdy element, który wpływał na strukturę LSR, brzmienie załączników czy spełnienie warunków formalnych i kryteriów wyboru LSR określonych w dokumentacji konkursowej. Materiał uzyskany w ramach warsztatu strategicznego stanowił cenny wkład w opracowanie diagnozy i analizy SWOT obszaru, sformułowania celów, wskaźników oraz odpowiedniego planu działania, jak również zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów wyboru operacji oraz planu komunikacji uwzględniającego potrzeby i oczekiwania wyrażane przez poszczególne grupy docelowe.

LGD w celu dokonania analizy potrzeb i potencjału obszaru LSR wykorzystwała również metody jakościowe takie jak **wywiady fokusowe / wywiady indywidualne wsparte spotkaniami zespołów roboczych ds. LSR**. Wywiady fokusowe i indywidualne pozwoliły na aktywne zaangażowanie osób merytorycznie przygotowanych w konkretnych tematach dotyczących LSR. Natomiast rozmowy indywidualne uzupełniały wywiady fokusowe, umożliwiając indywidualne wyrażenie opinii i uwag przez uczestników. Z kolei uczestnicy spotkań zespołów roboczych, bazując na zebranych danych, informacjach i ustaleniach, skupiali się na opracowaniu konkretnych zapisów LSR uwzględniających rozwiązania adekwatne do wyrażanych potrzeb.

Odpowiednio moderowane spotkania pozwoliły na zebranie bogatego materiału stanowiącego istotny wkład w opracowanie diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, sformułowania celów i wskaźników LSR i w dalszej konsekwencji Planu działania jak również zasad wyboru operacji i sformułowania lokalnych kryteriów wyboru operacji, ponadto zasad monitorowania i ewaluacji oraz Planu komunikacji.

Tabela nr 7. Zestawienie wywiadów i spotkań roboczych.

Metoda partycypacji	Etap prac nad LSR	Termin	Liczba uczestników	Grupa docelowa	Dokument potwierdzający
Wywiad fokusowy	I, II, III, IV, V	18.01.2023	6	mieszkańcy, w tym osoby młode i osoby w niekorzystnej sytuacji	Zbiorcza notatka
		22.02.2023	5	mieszkańcy, w tym seniorzy i osoby w niekorzystnej sytuacji	
		15.03.2023	5	Przedsiębiorcy	

		20.03.2023	6	JSFP	
		07.11.2022	5	Organizacje pozarządowe	
Wywiady indywidualne	I, II, III, IV, V	marzec 2023 – maj 2023	18	Przedstawiciele grupy interesów: sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, mieszkańcy, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	Zbiorcza notatka
Spotkanie grupy roboczej	I	19.10.2022	5	Pracownicy Biura, przedst. organów LGD, mieszkańcy	Notatka
	II	15.03.2023	10		Notatka
	III	06.04.2023	5		Notatka
	IV	18.05.2023	8		Notatka
	I, II, III, IV, V	23.05.2023	6		Notatka

Źródło: Opracowanie własne

W tym miejscu należy podkreślić, iż podczas wywiadów fokusowych i spotkań zespołów roboczych poruszano różnorodne strategiczne obszary związane z LSR takie jak: **współpraca z parterami spoza obszaru LSR** (projekty partnerskie z udziałem podmiotów zagranicznych i krajowych w zakresie wymiany doświadczeń); **oczekiwane standardy w działaniu partnerstwa** (partnerstwo wewnętrzne, relacje między Członkami LGD na etapie wdrażania LSR są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, częste korzystanie z możliwości kolegiального podejmowania decyzji (np. praca w zespołach), inkluzyjność (otwartość na nowych Członków, kadencyjność organów LGD, otwartość na szeroko pojętą współpracę, możliwość zwołania WZC na wniosek dość wąskiej grupy Członków, otwartość na inicjatywy Członków LGD, stosowania przyjaznych dla odbiorcy form komunikacji (nie tylko formalnych, stosowanie zachęt do zgłaszania nowych pomysłów/inicjatyw dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, zasada informowania o wyniku weryfikacji propozycji/inicjatywy zgłoszonej przez Członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku); **partnerstwo na obszarze poprzez operacje w partnerstwie** (wspólne działania i rozwiązania dla problemów obszaru LSR, korzyści ze współpracy) **oraz projekty partnerskie** (wymiana doświadczeń, wspólne działania i rozwiązania dla problemów obszaru LSR, korzyści ze współpracy, zachęcanie do współpracy i zgłaszania nowych pomysłów, poszukiwanie i kojarzenie parterów w ramach operacji realizowanych w partnerstwie poprzez nabór fiszek z pomysłami, formularz kontaktowy na stronie internetowej, szkolenia, spotkania aktywizujące, kojarzenie parterów, udostępnienie wzorów umów partnerskich); **innowacyjność** (definicja innowacyjności, stopniowalna ocena innowacyjności, kontekst lokalny, wypracowanie uzasadnienia dla nowej definicji, wskazanie przedsięwzięć / zakresów wsparcia, w których powinna być badana innowacyjność, animowanie do wdrażania innowacji – stosowanie zachęt do realizacji projektów innowacyjnych w ramach lokalnych kryteriów, poprzez stworzenie bazy innowacji, ujęcie warsztatów w Planie komunikacji itp.); **wypracowanie rozwiązań mających na celu integrację i aktywizację osób młodych** (włączenie poprzez Członkowsko w Zarządzie, Radzie, identyfikacja potrzeb na rzecz lokalnego środowiska młodzieżowego, w tym integrujących, animujących itp., (wyniki ankiet, wywiadów, kart pomysłów), identyfikacja oferty istniejącej na obszarze, wzmocnienie efektu komplementarności lub synergii, wypracowanie wskaźników produktu, działania w Planie komunikacji) Także na etapie przygotowania LSR; **wypracowanie rozwiązań mających na celu włączenie społeczne, cyfrowe i inne seniorów** (włączenie poprzez Członkowsko w Zarządzie, Radzie, identyfikacja potrzeb na rzecz seniorów, w tym działań w zakresie włączenia społecznego, cyfrowego lub innego (wyniki ankiet, wywiadów, kart pomysłów), identyfikacja oferty istniejącej na obszarze, wzmocnienie efektu komplementarności lub synergii, wypracowanie wskaźników produktu, działania w Planie komunikacji) Także na etapie przygotowania LSR; **dobór metod aktywizujących (metod wdrażania LSR)** – operacja klasyczna, operacja w partnerstwie, projekt partnerski, projekt grantowy, projekt grantowy na przygotowanie koncepcji SV oraz operacja własna; **dobór zakresów wsparcia i określenie ewentualnych limitów, poziomów dofinansowania** dla projektów / beneficjentów / Grantobiorców; **wypracowanie rozwiązań do Planu finansowego** w odniesieniu do stwierdzonych potrzeb, zakresów wsparcia,

źródła finansowania; **możliwość synergii w zakresie Planu finansowego** - realizacja wielozakresowych naborów wniosków o wsparcie lub harmonizacja zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków); **wypracowanie założeń pod przyjazne i efektywne metody komunikacji** (przekazanie informacji w taki sposób, aby odbiorca zrozumiał intencje nadawcy i charakteryzujący się odpowiednim stosunkiem nakładów do korzyści) oraz adekwatny (przekaz w formie i treści, która dotrze do grupy docelowej i zakładany cel zostanie osiągnięty) sposób animacji, komunikacji i informowania lokalnej społeczności o działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji; **wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji** (definicja, czy powstanie grupa interesu, identyfikacja potrzeb osób w niekorzystnej sytuacji (wyniki ankiet, wywiadów, kart pomysłów), identyfikacja oferty istniejącej na obszarze, wzmocnienie efektu komplementarności lub synergii, wypracowanie wskaźników produktu, działania w Planie komunikacji) - także na etapie przygotowania LSR - w tym **wsparcie rolników prowadzących działalność rolniczą w małych gospodarstwach** (zaliczanych do osób w niekorzystnej sytuacji) będzie mogło być wykazane, jeśli zostaną przewidziane zakresy wsparcia dotyczące rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych (gosp. agroturystyczne, zagrody edukacyjne, gosp. opiekuńcze, rozwój współpracy poprzez tworzenie lub rozwijanie KŁŻ); **wartość dodana Podejścia LEADER w realizacji LSR** (korzyści planowane do osiągnięcia poprzez realizację LSR poprzez Podejście LEADER, wpływ na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału Członków lokalnych społeczności); **dywersyfikacja źródeł finansowania LSR** (analiza dostępnych źródeł finansowania); **wypracowanie założeń do lokalnych kryteriów wyboru i aktualizacji procedury zmiany kryteriów** (obowiązkowe kryteria wyboru operacji, inne kryteria dostępne, procedura aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru, mierzalność, przystępność); **harmonogram naboru wniosków** (zgodnego z obowiązującymi wytycznymi oraz złożonymi kartami projektów).

Jednocześnie szeroka gama podejmowanych tematów nie jest równoznaczna z ostatecznym odzwierciedleniem ich w LSR. W wyniku dokonanej analizy zebranego materiału, w LSR zostały zawarte najistotniejsze kwestie, w tym obligatoryjnie wynikające z obowiązujących procedur i Wytycznych.

Z kolei **karty pomysłu (tzw. fiszki projektowe)** umożliwiały opisanie zamierzonych działań na przyszłość. Kartę pomysłu mógł złożyć każdy podmiot (również osoby fizyczne) zainteresowany pozyskaniem dofinansowania z budżetu LSR tym osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji tj. osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, kobiety, migranci, rolnicy z małych gospodarstw lub osoby poszukujące zatrudnienia np. mieszkańcy osiedli po-PGR ale także przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych oraz mieszkańcy (w tym osoby planujące podjęcie działalności gospodarczej).

Zgłoszone karty pomysłu przyczyniły się do uzyskania cennych informacji, zwłaszcza dotyczących zakresu wsparcia, poziomów finansowania oraz obszarów, które wzbudziły największe zainteresowanie potencjalnych beneficjentów. Te dane okazały się niezwykle pomocne podczas tworzenia budżetu LSR, umożliwiając trafniejsze planowanie środków. Analogicznie, jak w przypadku ankiet, karty pomysłu były dostępne w różnych miejscach i formach (online i papierowo), aby zapewnić szeroki dostęp dla uczestników. Łącznie złożono 48 kart pomysłu. Wszystkie formularze zostały zaewidencjonowane i sporządzono stosowne zestawienie, które było bardzo pomocne w pracach nad poszczególnymi rozdziałami LSR. Zgłoszone karty pomysłu okazały się cenną pomocą dla sporządzenia diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, opracowania celów i wskaźników LSR i tym samym planu działania jak również fundamentalnego dokumentu w zakresie angażowania lokalnej społeczności – Planu komunikacji.

Ponadto, należy podkreślić, iż na przestrzeni całego okresu konturowania LSR stosowano bardzo szeroki wachlarz zachęt do włączenia się lokalnej społeczności. Na uwagę zasługują następujące strategie:

- Komunikacja przyjazna i dostosowana do indywidualnych potrzeb i możliwości odbiorców, aby zapewnić jej większą skuteczność;
- Pełne otwarcie się na propozycje i uwzględnianie opinii respondentów, zapewnienie wszechstronnych i kompleksowych informacji i wyjaśnień w odpowiedzi na zgłaszane wątpliwości;
- Aktywne promowanie udziału w opracowaniu LSR poprzez szerokie rozpowszechnianie informacji i zachęty na stronach internetowych, tablicach ogłoszeń oraz w mediach społecznościowych;
- Zachęta do zdobycia wiedzy na temat zasad wdrażania projektów w nowej perspektywie poprzez udział ekspertów, którzy mogą dostarczyć niezbędne informacje i udzielić wyjaśnień;
- Uważne dobieranie tematyki i formy przekazu, aby informacje były zrozumiałe dla wszystkich odbiorców, rezygnacja z trudnego języka branżowego, który może być niejasny dla odbiorców;

Tabela nr 8. Syntetyczny opis poszczególnych etapów budowy LSR.

Etap I Diagnoza i analiza SWOT	Szczegółowa diagnoza obszaru uwzględniająca niezbędne obszary strategiczne, tj. innowacyjność, cyfryzację, środowisko i klimat, zmiany demograficzne z uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludnienia oraz partnerstwo w realizacji LSR w szczególności poprzez wspólną realizację przedsięwzięć i projektów.
Etap II Określenie / konsultacje celów i wskaźników oraz Planu działania	Przygotowanie Matrycy celów, która była podstawowym elementem konsultacji, zapewniającym skompletowanie informacji do większości rozdziałów LSR. Analiza zgodności wypracowanych propozycji celów i przedsięwzięć z obowiązującymi przepisami (w szczególności z ustawą o RLKS), Wytycznymi horyzontalnymi i Wytycznymi szczególnymi dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju oraz komponent Zarządzanie lokalnymi strategiami rozwoju. Z uwagi na fakt, iż szczegółowe Wytyczne w ww. zakresach znajdowały się na etapie pre-konsultacji, propozycje zostały oparte o wypracowane w oparciu o wspólne doświadczenia sieci LGD z obecnej perspektywy programowej UE 2014-2020. Wskaźniki rezultatu zostały określone w oparciu o Katalog obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR (do wyboru) z załącznika nr I do rozporządzenia 2021/2115 z wyjaśnieniami co do sposobu ich opracowania (informacja dodatkowa do dokumentacji w ramach konkursu na wybór LSR).
Etap III Opracowanie / konsultacje zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów	Zasady wyboru operacji oraz zakres lokalnych kryteriów powinien być precyzyjnie określony, aby był zrozumiały dla wszystkich beneficjentów i nie budził wątpliwości, co do ich interpretacji. Istotną kwestią jest również ich zgodność z obowiązującymi zasadami, w tym Wytycznymi. Do przygotowań, oprócz wskazanych metod partycypacji LGD wykorzystwała również doświadczenia z okresu programowania 2014-2020, w tym wyniki ewaluacji ex-post.
Etap IV Opracowanie / konsultacje zasad monitorowania i ewaluacji	Proces monitoringu i ewaluacji są względem siebie niezależne, choć pozostają w ścisłym związku, gdyż dotyczą tych samych zagadnień. Monitoring i ewaluacja LSR są kluczowymi elementami skutecznego procesu jej wdrażania, zapewniającymi pozyskanie informacji na temat postępów prowadzonych działań, w głównej mierze w kontekście realizacji przyjętych celów i wskaźników ich realizacji. Stanowią równocześnie narzędzia kontroli i oceny umożliwiające korektę nieprawidłowości w procesie wdrażania LSR lub funkcjonowania LGD, poprzez wprowadzenie niezbędnych modyfikacji i uaktualnień przy realizacji opracowanej LSR. W tym obszarze oprócz wyników konsultacji w ramach sieci LGD oraz własnych doświadczeń, LGD wykorzystwała wytyczne MRiRW obowiązujące w tym zakresie w ramach PROW na lata 2014-2020.
Etap V Opracowanie / konsultacje planu komunikacji	Głównym celem Planu komunikacji z lokalną społecznością jest stworzenie warunków i możliwości, które umożliwią aktywne i ciągłe zaangażowanie lokalnej społeczności w bieżący proces wdrażania LSR, nie tylko na etapie opracowania dokumentu. Działania komunikacyjne muszą być dostosowane do wszystkich grup docelowych, zwłaszcza tych istotnych z perspektywy realizacji LSR i muszą zapewniać stosowanie przyjaznych metod komunikacji. Ten etap budowy LSR pozwolił na pozyskanie informacji dotyczących najdogodniejszych i najbardziej skutecznych form komunikacji. Opracowany Plan komunikacji zawiera niezbędne elementy wynikające z zasad określonych w warunkach dostępu w konkursie na Wybór LSR. Obejmuje w szczególności propozycje działań, które zapewnią skuteczne zaangażowanie lokalnej

społeczności; przedstawienie głównych celów i motywacji jakie legły u podstaw jego opracowania; identyfikację grup docelowych, planowane środki przekazu; konkretne działania komunikacyjne; przykłady działań jakie zostaną podjęte w przypadku problemów z realizacją LSR lub braku wsparcia społecznego dla działań LGD; wskaźniki rezultatów i oczekiwane efekty działań komunikacyjnych; sposób oceny skuteczności działań komunikacyjnych; zasady ewentualnej aktualizacji Planu komunikacji; obowiązki komunikacyjne beneficjentów, wynikające z odpowiednich przepisów, oraz wymogi dotyczące wizualizacji w zakresie PS dla WPR na lata 2023-2027; planowany budżet, z uwzględnieniem głównych kategorii wydatków, przy jednoczesnej minimalizacji kosztów związanych z drukowanymi materiałami promocyjnymi i reklamowymi.

Plan komunikacji stanowi załącznik do wniosku dotyczącego wyboru LSR.

W całym okresie przygotowawczym prowadzona była strona internetowa www.zapilicze.pl, na której została utworzona zakładka „**Wsparcie przygotowawcze na lata 2023-2027**”, a następnie „**Przygotowanie LSR na lata 2023-2027**”. W zakładce zamieszczone były informacje dotyczące harmonogramu spotkań z lokalną społecznością, ankiety dla mieszkańców, karty pomysłów oraz zachęty do zgłaszania uwag. Informacje były na bieżąco aktualizowane i uzupełniane w miarę postępu prac nad przygotowaniem LSR.

Przeprowadzona kampania informacyjna umożliwiła mieszkańcom czynny udział w tworzeniu LSR. Korzystając z elektronicznej drogi konsultacji każdy mógł zgłosić swój własny pomysł na inwestycję, organizację wydarzenia, które poprzez realizację LSR w przyszłości chciałby zrealizować. Aby zapewnić w opracowaniu LSR udział osób wykluczonych cyfrowo, możliwe było również złożenie ankiet / kart pomysłów / propozycji zmian w formie papierowej w biurze LGD lub mobilnym biurze konsultacyjnym w każdej członkowskiej gminie. Dużą rolę w konsultacji odgrywały konsultacje indywidualne w biurze LGD, gdzie na bieżąco każdy mógł przyjść i wypełnić ankietę, czy też fiszkę projektową, konsultacje telefoniczne podczas których pracownicy biura LGD dzielili się na bieżąco informacjami związanymi z przygotowaniem LSR, rozpowszechnianiem ankiet, przyjmowaniem uwag i wniosków.

Tak zorganizowany sposób pozyskiwania danych przyczynił się do opracowania spójnej i osadzonej na rzeczywistych problemach i atutach danego obszaru strategii jego rozwoju na najbliższe lata.

Po zakończeniu zaplanowanego cyklu spotkań i udostępnieniu projektów dokumentów konkursowych przez MRiRW pracownicy LGD „Zapilicze”, którzy w głównej mierze byli odpowiedzialni za ostateczny kształt LSR, przystąpili do wypracowania propozycji jej zapisów, aby zapewnić najwyższy poziom spełnienia wymogów formalnych oraz w pełnym zakresie wypełnić warunki określone w dokumentacji konkursowej.

Pracownicy i członkowie Zarządu, aby jak najlepiej przygotować się do procesu konstruowania LSR, wzięli udział w szeregu warsztatów organizowanych przez Urząd Marszałkowski oraz KSOW. Ponadto, uczestniczyli w konsultacjach indywidualnych i grupowych z ekspertem zewnętrznym, w trakcie których prezentowane były i omawiane propozycje zapisów do poszczególnych części LSR, sporządzane w zgodności z obowiązującymi przepisami, projektami Wytycznych oraz uwzględniające dobre praktyki zarówno wypracowane w poprzednich okresach programowania przez LGD jak i zgromadzone w ramach dobrej współpracy z innymi LGD z obszaru różnych województw.

Jednocześnie z uwagi na brak dostępu do ostatecznych wytycznych, wiele rozwiązań, m.in. proces monitoringu i ewaluacji, zasady wyboru projektów i Grantobiorców, zasady zatwierdzania i aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru, zasady podziału środków w ramach Planu finansowego uwzględniające kamienie milowe czy skład i zasady pracy organu decyzyjnego zostały wypracowane we współpracy z LGD nie tylko z obszaru województwa ale całego kraju (w ramach Polskiej Sieci LGD). Opierają się na tych samych podstawach, a tym samym wspólnych założeniach.

Mając powyższe na uwadze, uprawnione jest stwierdzenie, że niniejszy dokument to efekt pracy wielu osób, które zgłaszały propozycje rozwiązań lub wносиły swoje uwagi w trakcie różnorodnych form konsultacji społecznych. Zapewniliśmy, żeby odbywały się na przestrzeni całego procesu tworzenia LSR z równą intensywnością i otwartością. Ostateczny kształt dokumentu powstał w ramach prac Zespołu ds. LSR. Wszelkie dodatkowe konsultacje z innymi grupami lub zespołami roboczymi miały z jednej strony na celu wypracowanie pewnych standardów, które zapewnią jak najpełniejsze spełnienie wymogów określonych w dokumentacji konkursowej,

a z drugiej stworzenie spójnego dokumentu, który będzie można wdrożyć zgodnie z oczekiwaniami wszystkich grup interesariuszy, uwzględniając zdiagnozowane potrzeby i potencjał obszaru.

W trakcie tworzenia LSR uwzględniono horyzontalne zasady określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060 w tym: poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, zasady równości kobiet i mężczyzn, zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”. Zasady te stosowane będą również w trakcie wdrażania LSR.

Aktualizacja LSR

LSR jest dokumentem planistycznym obejmującym kilkuletnią perspektywę czasową i analogicznie jak inne plany rozwoju musi być regularnie aktualizowana, aby najlepiej odpowiadać na aktualne wyzwania obszaru objętego LSR. W tym celu LGD wprowadziła zachęty dotyczące zgłaszania propozycji i inicjatyw dotyczących zarówno funkcjonowania LGD, jak i wdrażania LSR (informacje dotyczące możliwości zgłaszania takich uwag będą dostępne w materiałach informacyjnych, na stronie internetowej oraz w ankietach). Dodatkowo, w celu zapewnienia przejrzystości działań LGD, wyniki weryfikacji zgłoszonych propozycji lub inicjatyw będą udostępniane na stronie internetowej LGD, z poszanowaniem przepisów dotyczących ochrony danych osobowych. Jeśli zmiany zostaną zaakceptowane, będą one poddane dalszym konsultacjom społecznym i ostatecznie zatwierdzone przez Zarząd.

Należy zauważyć, że konieczność zmian może wynikać również z dostosowania LSR do nowych przepisów, Wytycznych lub zaleceń organów kontroli. Można wyróżnić kilka czynników, które wymagają aktualizacji LSR:

- 1) wyniki monitoringu lub ewaluacji, które wskazują konieczność dostosowania LSR,
- 2) aktualizacja Wytycznych horyzontalnych lub szczegółowych, wpływających na LSR,
- 3) inicjatywy, wnioski lub zastrzeżenia zgłaszane przez społeczność za pośrednictwem formularzy lub kart pomysłów dostępnych na stronie internetowej i w biurze LGD,
- 4) konieczność dostosowania LSR do zmieniających się warunków, zwłaszcza jeśli pojawią się czynniki zakłócające lub inne zmiany w sytuacji gospodarczej lub ograniczenia wynikające np. z pandemii,
- 5) inicjatywy grupy członków LGD, Walnego Zebrania Członków lub innych organów LGD oraz mieszkańców, które wymagają dostosowania LSR do nowych potrzeb lub problemów na obszarze,
- 6) zmiany w obszarze wdrażania LSR, które mają istotny wpływ na osiągnięcie założeń,
- 7) inne zmiany istotnie wpływające na możliwość realizacji celów, wskaźników i kamieni milowych LSR.

W przypadku zmian wynikających z ppkt. 1) – 2) konieczne będzie skorzystanie z co najmniej jednej metody konsultacji. Preferowaną formą będzie udostępnienie informacji na stronie internetowej oraz w biurze. Natomiast w przypadku zmian dotyczących zakresów wskazanych w ppkt. 3) - 7) zastosowane zostaną różnorodne metody partycypacji, opisane w niniejszym Rozdziale, aby zapewnić udział wszystkich interesariuszy, zwłaszcza młodych osób, seniorów i osób w trudnej sytuacji, podobnie jak na etapie przygotowania LSR.

Ponadto, należy mieć na uwadze, że wszystkie działania związane z wdrażaniem LSR są jawne i podlegają zatwierdzeniu przez Zarząd Województwa. Biuro LGD przeprowadza weryfikację formalną dokumentacji, a następnie Zarząd lub dedykowana grupa robocza ds. LSR przeprowadza wstępną analizę merytoryczną zgłoszonych propozycji.

W tym miejscu należy jasno podkreślić, że aktualizacja LSR zawsze będzie przeprowadzana zgodnie z precyzyjnie określonymi i publicznie dostępnymi procedurami, zapewniając szerokie zaangażowanie lokalnej społeczności, w tym zidentyfikowanych na obszarze LSR grup interesu sektorów na obszarze LSR oraz mieszkańców, a w szczególności młodych osób, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji. Ponadto, proces aktualizacji LSR będzie ściśle powiązany z procesem informowania o postępach wdrażania LSR. Nawet w przypadku braku inicjatyw zewnętrznych, analiza potrzeby zmiany LSR będzie przeprowadzana co najmniej raz na dwa lata

Wdrażanie LSR

Jak już zostało szczegółowo omówione i wykazane w niniejszej LSR, funkcjonowanie LGD zarówno na każdym etapie realizacji działań statutowych jak i wdrażania LSR jest oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej ale przyjaznej komunikacji.

Wyraża się to przede wszystkim w stosowaniu różnorodnych form komunikacji (nie tylko formalnych), kolegalnym sposobie podejmowania decyzji (m.in. poprzez zastosowanie formuły zespołów roboczych) oraz

możliwością zwołania WZC przez wąską grupę członków LGD oraz ograniczenie tym samym zakresu czynności, co do których zarząd podejmuje decyzje bez konsultacji lub uzgodnienia z pozostałymi członkami LGD np. zatwierdzanie zmian w LSR.

Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” zamierza organizować spotkania aktywizacyjne/ szkolenia/ wyjazdy studyjne, które będą miały za zadanie zachęcać do zgłaszania nowych pomysłów/ inicjatyw dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, a także skojarzenie partnerów i ich dalszą współpracę, co w przyszłości będzie mogło skutkować realizacją projektu partnerskiego, bądź operacji realizowanej w partnerstwie. Stworzona baza kontaktów ułatwi nam z dotarciem do potencjalnych beneficjentów.

Stowarzyszenie będzie podejmować działania w zakresie animacji społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych poprzez organizację szkoleń. Przy czym innowacyjność zarówno na poziomie LSR jak i załączników, zgodnie z obowiązującymi wytycznymi, jest rozumiana jako zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Innowacyjność pomysłu, rozwiązania czy usługi zawsze należy odnosić do kontekstu lokalnego i w tym wymiarze oceniać jej stopień i poziom.

W nowym okresie programowania LGD nie tylko zamierza utrzymać wysoki standard komunikacji z poszczególnymi interesariuszami ale również poszerzyć o nowe formy zgłaszane przez reprezentantów poszczególnych grup docelowych na etapie przygotowania LSR.

Sposób komunikacji został tak skonstruowany aby przekaz był czytelny i zrozumiały dla każdego odbiorcy. Dobrym tego przykładem może być papierowa wersja formularzy/ komunikatów (dostarczona do instytucji publicznych znajdujących się w najbliższej odległości od miejsca zamieszkania) w celu jak najskuteczniejszego dotarcia do seniorów. Ponadto, osoby te będą mogły wyrazić swoją opinię podczas konsultacji telefonicznej czy bezpośrednio w biurze LGD. Z kolei w przypadku osób młodych najdogodniejszą formą zaangażowania będzie forma online np. poprzez stronę internetową czy portal społecznościowy.

LGD jest otwarta na wdrożenie nowych form komunikacji jeżeli pojawi się taka potrzeba. Wówczas propozycja, jeżeli zostanie uznana za zasadną, zostanie poddana procesowi konsultacji.

Mając na uwadze doświadczenia z poprzedniego okresu programowania oraz wyniki ewaluacji ex-post LSR 2014-2020, nadal podstawowymi źródłami informacji będą: biuro LGD, dyżury ekspertów, szkolenia, warsztaty, konsultacje, doradztwo, strona internetowa, strony internetowe Członków LGD, spotkania online, portal społecznościowy, informacje zamieszczane na lokalnych tablicach ogłoszeń i inne dostosowane do rodzaju przekazywanych informacji oraz oczekiwań odbiorców.

Na stronie internetowej LGD zostaną zamieszczone podstawowe dokumenty dotyczące funkcjonowania, takie jak statut, regulaminy, informacje dotyczące godzin pracy biura, harmonogramy naborów wniosków, zasady doradztwa, a także dokumenty związane z LSR, takie jak procedury wyboru, lokalne kryteria wyboru, dokumenty aplikacyjne, dokumenty konkursowe, wyniki naborów wniosków, plan komunikacji, plan szkoleń, wzory ankiet monitorujących, sprawozdania z realizacji LSR, wyniki badań ewaluacyjnych, monitorujących itp. Dodatkowo, zostanie stworzona baza dobrych praktyk, która będzie promować innowacyjne rozwiązania wdrożone na obszarze LSR. Ponadto w celu zachęcenia do szukania i stosowania rozwiązań innowacyjnych, przed każdym naborem planowane są spotkania informacyjne i warsztatowe, na których omawiane będą kluczowe zagadnienia, przykłady działań i korzyści z innowacji.

Informacje w zakresie bieżącej działalności, realizacji planu komunikacji czy realizowanych naborów wniosków będą dostępne także w biurze LGD oraz na lokalnych tablicach ogłoszeń. Na profilu społecznościowym, który staje się coraz popularniejszym narzędziem komunikacji, oprócz informacji w zakresie bieżącego funkcjonowania LGD, będą organizowane konkursy i działania aktywizacyjne, służące budowaniu relacji z partnerami i beneficjentami. Komentarze na platformach społecznościowych stanowią cenne źródło informacji o potrzebach lokalnej społeczności.

Pracownicy LGD nadal będą świadczyć bezpłatne doradztwo, zgodnie z Regulaminem / powszechnie dostępnymi zasadami doradztwa. Było ono wysoko oceniane przez beneficjentów w poprzedniej perspektywie i dawało wymierne efekty w postaci lepszej jakości dokumentacji aplikacyjnej, dlatego od początku wdrażania LSR będzie możliwe korzystanie z tej formy pomocy.

Ponadto, przez wiele lat funkcjonowania i współpracy z partnerami z różnych grup interesu sektorów w tym osobami młodymi, seniorami oraz osobami w niekorzystnej sytuacji posiada bogatą bazę kontaktów, która będzie doskonałym narzędziem informacyjno-promocyjnym na etapie wdrażania LSR.

Dodatkowo, LGD będzie utrzymywać relacje z mieszkańcami, partnerami i beneficjentami poprzez udział w imprezach plenerowych. Stoisko LGD na tego typu wydarzeniach, w poprzednim okresie programowania cieszyły się dużą popularnością i nadal będą źródłem informacji na temat działalności i planowanych naborów.

ROZDZIAŁ IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

Ocena możliwości rozwoju obszaru LGD „Zapilicze” została dokonana na kilku poziomach partycypacji społecznej z udziałem przedstawicieli wszystkich sektorów, na których oparte jest działanie LGD: społecznego, publicznego i gospodarczego w tym z udziałem reprezentantów grup docelowych istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

Wieloetapowy proces opracowywania analizy pomógł zidentyfikować mocne strony determinujące rozwój i ocenę zagrożeń, które mogą w przyszłości mieć wpływ na realizację założonych celów. Zidentyfikowano czynniki wewnętrzne i zewnętrzne mające wpływ na obszar LGD „Zapilicze” i jej mieszkańców. Wzięto również pod uwagę uwarunkowania charakterystyczne dla obszaru działania Stowarzyszenia oraz potencjał obszaru. Dodatkowe źródło danych w tym zakresie stanowiła ewaluacja zewnętrzna realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju przeprowadzonej w LGD na zakończenie okresu programowania 2014-2020.

1. Sytuacja ekonomiczna

Średni dochód gmin obszaru LGD Zapilicze w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2021 roku osiągnął poziom podobny do notowanego średnio w województwie mazowieckim. Wartość ta rośnie z roku na rok ze zmienną dynamiką – w 2021 roku była wyższa o 12% od wartości z roku poprzedniego. Odchylenie pomiędzy najbogatszą a najbiedniejszą gminą w regionie nie przekroczyło w 2021 roku wartości 15%. Od roku 2015 średnie dochody gmin w przeliczeniu na jednego mieszkańca podwoiły się, zaś największy wzrost (+129%) zanotowała gmina Promna.

Tabela nr 9. Dochody budżetów gmin i miast na jednego mieszkańca (w złotych)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	3 559,19	4 195,49	4 538,48	4 983,56	5 580,28	6 129,30	6 724,56
Promna	2 898,18	3 557,79	4 038,92	4 570,37	4 852,53	5 480,87	6 640,99
Wyśmierzyce	3 392,15	3 741,48	4 361,55	4 575,54	5 173,43	5 755,59	6 375,27
Białobrzegi	3 234,97	3 900,98	4 019,02	4 482,83	5 405,42	5 800,16	6 575,60
Stromiec	3 216,06	4 541,27	4 624,86	4 834,11	5 387,12	6 035,34	6 216,93
Radzanów	3 359,42	4 360,55	4 750,22	4 899,85	5 390,59	5 788,11	7 488,97
Stara Błotnica	3 540,01	4 141,94	4 762,24	5 516,10	5 442,30	6 939,43	6 925,11
Średnia dla gmin LGD	3 273,47	4 040,67	4 426,14	4 813,13	5 275,23	5 966,58	6 703,81

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023) W średniej dla Mazowsza nie uwzględniono dochodów budżetów miast na prawach powiatu

Wskaźnik G dla każdej gminy to iloraz dochodów podatkowych (m.in. z tytułu podatków – od nieruchomości, rolnego, leśnego, od środków transportowych, od czynności cywilnoprawnych, a także wpływy z CIT i PIT) za rok poprzedzający rok bazowy i liczby mieszkańców gminy. Największa wartość tego wskaźnika ma gmina Białobrzegi, a najniższy gmina Stara Błotnica. Wskaźnik pozostałych gmin nieznacznie przekracza wartość 1 tys. złotych i jest prawie połowę niższy niż wartość wskaźnika dla całego kraju (1 956,15).

Tabela nr 10. Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na 2020 r.

Nazwa gminy	Rok 2020
Promna	1 045,96
Wyśmierzyce	1 066,53

Białobrzegi	1 703,44
Stromiec	1 012,64
Radzanów	1 151,66
Stara Błotnica	897,95
Średnia dla gmin LGD	1 146,36

Wydatki gmin obszaru objętego LSR przekraczają wartość 5 tys. złotych na jednego mieszkańca. Najniższą wartość przybiera ten wskaźnik w gminie Promna (w 2021 roku 5 309 zł.), a najwyższą w gminie Białobrzegi (w 2021 roku 6 398 zł). Od 2015 roku średni wzrost wyniósł 86%, ale w gminach Promna, Stromiec i Stara Błotnica stanowi prawie dwukrotność wartości z 2015 roku.

Tabela nr 11. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotych

Etykiety wierszy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	3 490,67	4 056,84	4 594,14	5 239,41	5 620,58	5 871,84	6 290,24
Promna	2 710,54	3 312,77	3 840,02	4 701,78	4 458,79	4 910,39	5 308,75
Wyśmierzyce	3 388,52	3 544,87	4 226,89	4 669,92	4 535,80	5 426,31	5 700,93
Białobrzegi	3 470,44	3 798,19	3 964,35	4 495,12	5 793,05	5 616,96	6 397,58
Stromiec	2 919,78	4 151,47	4 563,43	4 796,59	4 825,08	5 478,12	5 626,89
Radzanów	3 220,85	4 022,18	4 744,34	4 854,33	5 311,96	5 363,47	5 821,13
Stara Błotnica	3 269,11	3 859,16	4 922,51	5 908,73	5 048,28	5 464,46	6 351,57
Średnia dla gmin LGD	3 163,21	3 781,44	4 376,92	4 904,41	4 995,49	5 376,62	5 867,81

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023) W średniej dla Mazowsza nie uwzględniono wydatków miast na prawach powiatu

2. Zagospodarowanie przestrzenne/ układ osadniczy

Podstawowym narzędziem kształtowania polityki przestrzennej w Polsce są studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz sporządzone na ich podstawie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 4 ust 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego następuje ustalenie przeznaczenia terenu, rozmieszczenie inwestycji celu publicznego oraz określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy danego terenu. Plany miejscowe obejmują znaczną część obszaru gmin członkowskich LGD w ich granicach administracyjnych i są spójne z przyjętymi celami zarówno konkretnych gmin jak i województwa.

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 planuje się realizację szeregu indywidualnych przedsięwzięć zarówno z zakresu przedsiębiorczości jak i infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej. Na obszarze LGD każda z gmin członkowskich na bieżąco aktualizuje Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego, które dodatkowo widoczne są w Systemie Informacji Przestrzennej dostępnej online. Dlatego też wzorem lat ubiegłych każdy beneficjent, który będzie zamierzał realizować operację w zakresie infrastruktury będzie zobowiązany do przestrzegania obowiązujących zapisów MPZP.

3. Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji

Z uwagi na fakt, iż Lokalne Strategie Rozwoju zgodnie z zapisami PS dla WPR na lata 2023-2027 nie mają w ramach swojego zakresu realizować zadań z zakresu rewitalizacji, zagadnienie to nie było poruszane w trakcie spotkań i konsultacji z mieszkańcami obszaru działania LGD „Zapilicze”.

4. Charakterystyka gospodarki

Branżą gospodarki mającymi na razie największy wpływ na funkcjonowanie i rozwój obszaru jest rolnictwo. Aż 62% aktywnych zawodowo mieszkańców zajmuje się pracą w sektorze rolniczym. Na terenie objętym LSR występują warunki przyrodnicze sprzyjające zakładaniu i prowadzeniu gospodarstw. Są to głównie małe i rozdrobnione ośrodki specjalizujące się głównie w uprawie warzyw i owoców. Poza rolnictwem dominującą działalnością mieszkańców obszaru jest przemysł i budownictwo, gdzie pracuje 11% mieszkańców. Niewiele mniej

osób pracuje w sektorze usługowym, głównie w handlu, naprawach, transporcie, zakwaterowaniu, gastronomii i komunikacji – 10%. W powiecie białobrzeskim w roku 2021 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 3 096 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 2 326 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są: handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych oraz budownictwo.

Tabela nr 12. Podmioty gospodarki narodowej ogółem.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	766030	788008	809369	816423	854457	887329	927669
Promna	393	402	399	421	432	451	470
Wyśmierzyce	193	195	192	195	208	212	218
Białobrzegi	1257	1262	1252	1265	1282	1335	1360
Stromiec	361	364	369	345	360	376	398
Radzanów	179	179	183	185	201	204	210
Stara Błotnica	354	364	362	372	381	402	440
Suma dla gmin LGD	2737	2766	2757	2783	2864	2980	3096

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

Na obszarze działania LGD „Zapilicze” wskaźniki przedsiębiorczości zaczęły wzrastać w roku 2019 – aż do tego czasu średnioroczne wzrosty wahały się w przedziale od -1 do +1%. W roku 2021 dynamika wzrostu była największa. Ogółem liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności wzrosła od 2015 roku o 15%, a zarówno liczba podmiotów jak i osób fizycznych prowadzących działalność o 18%. Wciąż jednak dynamika rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD jest wolniejsza niż średnia dla całości województwa, stąd lokalne wskaźniki konsekwentnie pozostają w tyle za wskaźnikami wojewódzkimi, różniąc się od nich o połowę. Jedynie wskaźnik dotyczący liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców jest niższy od średniej wojewódzkiej tylko o 40%.

Najlepiej rozwiniętą pod kątem przedsiębiorczości jest gmina miejsko-wiejska Białobrzegi, jednak dynamika wzrostu w tej gminie jest niższa niż przeciętna dla całego obszaru. Na uwagę zasługuje ponad dwudziestoprocentowy w stosunku do roku 2015 wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność w takich gminach jak Stromiec, Stara Błotnica i Promna. Wciąż najniższy poziom rozwoju przedsiębiorczości charakteryzuje gminę Radzanów, a wskazywane w analizie SWOT, przygotowanej na potrzeby Lokalnej Strategii Rozwoju, nierówne nasycenie obszaru podmiotami gospodarczymi pozostaje na obszarze działania LGD „Zapilicze” zjawiskiem widocznym.

Tabela nr 13. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. Mieszkańców.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	940	944	955	991	1032	1067	1112
Promna	484	495	478	517	531	569	599
Wyśmierzyce	512	511	518	524	540	560	584
Białobrzegi	872	876	856	876	895	941	980
Stromiec	485	484	495	492	515	542	593
Radzanów	348	347	354	367	391	399	413
Stara Błotnica	544	549	547	569	587	616	670
Średnia dla gmin LGD	540,8	543,7	541,3	557,5	576,5	604,5	639,8

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

Biorąc pod uwagę każdą gminę z osobną sekcje podmiotów gospodarczych rozkładają się różnie. I tak gmina Białobrzegi należy do gmin mało uprzemysłowionych. Istniejący przemysł obejmuje zakłady przetwórstwa spożywczego, środków transportu i produkcji materiałów budowlanych. Podstawą produkcji jest zaplecze sadownicze rejonu białobrzeskiego i grójeckiego. Znacząca w sferze produkcji jest drobna wytwórczość. Miasto Białobrzegi pełni rolę ośrodka handlowo-usługowego dla rolniczego zaplecza. Stosunkowo dobrze rozwinięta jest

sieć usług komercyjnych, wskazująca na dużą aktywność mieszkańców. Gmina Promna jest gminą typowo rolniczą z rozproszoną zabudową wiejską. Występują tam bardzo korzystne warunki do rozwoju rolnictwa i sadownictwa ze względu na dobrą jakość gleb. Gmina Radzanów znana jest przede wszystkim z upraw papryki. Głównie podmioty zajmują się przetwórstwem owoców i warzyw, oraz są zapleczem dla producentów papryki. Gmina Stara Błotnica nie jest uprzemysłowiona i przeważają tereny uprawne. Gmina posiada charakter typowo rolniczy, choć na jej terenie funkcjonuje drobna przedsiębiorczość. Gmina Stromiec ma charakter typowo rolniczy, dlatego podstawowym źródłem utrzymania większości mieszkańców jest rolnictwo. Wyśmierzyce są najmniejszym pod względem ludności miastem w Polsce stanowiącym lokalny ośrodek rolniczo-usługowy.

5. Charakterystyka rynku pracy

Na terenie gmin należących do LGD stopa bezrobocia w 2021 roku wynosiła 7,5% (7,1% wśród kobiet i 7,8% wśród mężczyzn). Wynik ten jest znacznie wyższy, niż wartości charakteryzujące województwo mazowieckie oraz cały kraj. Liczba osób bezrobotnych spada jednak z roku na rok, od 2015 roku z 10,9% do 7,5%. Najwięcej osób bezrobotnych zamieszkuje gminę Białobrzegi, najmniej natomiast gminę Radzanów i to także w tej gminie odnotowano największy spadek bezrobocia w latach 2015-2021.

Aktywna zawodowo społeczność lokalna była jednym z celów poprzedniej Lokalnej Strategii Rozwoju. Liczba zarejestrowanych jako bezrobotne osób spadła w ciągu sześciu ostatnich lat o niemal jedną czwartą, a stopa bezrobocia w obszarze działania LGD „Zapilicze” zmniejszyła się o 20% do poziomu 5,4% w roku 2021. Jednak poziom bezrobocia jest na obszarze LGD wyższy niż na Mazowszu, a w dwóch gminach, Wyśmierzyce (miejsko-wiejska) i Stromiec, przekracza 6%.

Tabela nr 14. Bezrobotni zarejestrowani ogółem.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	216527	188910	154068	136545	123208	146375	129248
Promna	189	166	130	142	136	172	142
Wyśmierzyce	140	151	110	118	111	117	106
Białobrzegi	527	495	396	360	343	385	339
Stromiec	261	254	219	197	189	245	214
Radzanów	169	148	117	98	113	123	112
Stara Błotnica	226	205	167	164	174	199	166
Suma dla gmin LGD	1512	1419	1139	1079	1066	1241	1079

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

W 2021 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie białobrzelskim wynosiło 4 968,13 PLN, co odpowiada 82.80% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców powiatu białobrzelskiego 2 577 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 1 522 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi -1 055. Według Powiatowego Urzędu Pracy w Białobrzegach zawodami, których w najbliższych latach będzie brakować są: elektrycy, fizjoterapeuci, fryzjerzy, kelnerzy, kierowcy samochodów ciężarowych, kosmetyczki, kucharze, magazynierzy, monterzy instalacji budowlanych, murarze i tynkarze. Ważnym wskaźnikiem dla oceny poziomu przedsiębiorczości danego terenu jest także udział bezrobotnych zarejestrowanych w licznie ludności w wieku produkcyjnym. Procent ten dla badanego obszaru wynosi średnio 5,4 i jest wyższy niż wartość dla województwa.

Tabela nr 15. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w procentach).

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	6,6	5,8	4,8	4,2	3,9	4,6	4,1
Promna	5,5	4,9	3,8	4,2	4,1	5,2	4,3
Wyśmierzyce	7,8	8,5	6,3	6,8	6,4	6,8	6,2
Białobrzegi	8,2	7,8	6,4	5,9	5,7	6,5	5,8

Stromiec	7,2	7	6,1	5,5	5,3	7	6,2
Radzanów	7,2	6,3	5	4,2	4,8	5,3	4,9
Stara Błotnica	6,9	6,2	5	4,9	5,2	6	5
Średnia dla gmin LGD	7,1	6,8	5,4	5,3	5,3	6,1	5,4

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

6. Kapitał społeczny

W każdej z gmin należącej do LGD „Zapilicze” działa średnio 39 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Dla całego województwa mazowieckiego wskaźnik ten wynosi 50 organizacji na 10 tysięcy mieszkańców. Najbardziej aktywna pod tym względem jest gmina Wyśmierzyce, która przewyższa średnią wojewódzką. Stosunkowo najmniej organizacji działa na terenie Starej Błotnicy. W każdej z gmin między 2015 a 2021 rokiem doszło jednak do wzrostu liczby organizacji pozarządowych, co stanowi pozytywną tendencję na badanym terenie.

Pomimo deficytu gminnych domów kultury na terenie powiatu białobrzeskiego życie społeczno-kulturalne rozwija się dynamicznie. Rolę tworzenia miejsc otwartych na działania twórcze na tych terenach przejęły placówki oświatowe, organizacje pozarządowe i parafie. Instytucją, która w dużym stopniu wspiera działania kulturotwórcze jest Białobrzesckie Towarzystwo Kulturalne - pozarządowe stowarzyszenie pożytku publicznego, zrzeszające osoby fizyczne działające na rzecz kultury i innych dziedzin życia społecznego, a także wspomagające rozwój wspólnot i społeczności lokalnych. Prężnie działa także Białobrzesckie Centrum Kultury. Dom Kultury organizuje zajęcia wokalne, plastyczne, malarskie oraz cieszące się popularnością zajęcia taneczne. W związku z zainteresowaniem w Białobrzegach w 2016 roku odbyły się Mistrzostwa Polski w tańcu towarzyskim, w 2018 Mistrzostwa Świata IDO w tańcu par, a w 2019 Mistrzostwa Polski par tanecznych oraz formacji. Od 2021 roku w ramach działalności BCK zainicjowano między innymi Białobrzesckie Regaty Kajakowe nad Pilicą, Kulturalną Ławeczkę (szereg imprez kulturalnych w okresie wakacyjnym) oraz muzyczne zakończenie wakacji z gwiazdami polskiej sceny muzycznej. W tym czasie reaktywowano również Białobrzescki Festiwal Piosenki, który od 2021 roku ma swojego patrona w osobie Jeremiego Przybory. Na terenie LSR działają również Biblioteki Publiczne, które także stanowią samorządową instytucję kultury.

Niestety mimo stosunkowo wielu inicjatyw i rozwoju społeczności obywatelskiej brakuje jednak akcji i programów, które będą aktywizować mieszkańców obszaru, zarówno osoby młode jak i seniorów. Organizacje działające na obszarze mają niski potencjał finansowy i logistyczny, przez co słabiej wykorzystują dostępne środki na realizację celów statutowych. Niewystarczające środki na wspieranie inicjatyw (włączenie społeczno-zawodowe mieszkańców obszaru LGD, organizowanie społeczności lokalnej i animacja społeczna, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi) lub małe możliwości pozyskiwania środków publicznych na inicjatywy lokalne, w których ogromną przeszkodą jest wymagany finansowy wkład własny, hamują aktywność mogącą przysłużyć się lokalnej społeczności w różnym zakresie. Wspieranie instytucji działających w obszarze integracji społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego będzie jednym z priorytetów realizacji LSR. Niezwykle ważnym wyzwaniem, jest wsparcie działań pozwalających ugruntować i rozwijać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe.

Obok kwestii finansowych ograniczeniem budowania kapitału społecznego jest niski poziom aktywności mieszkańców. Dotyczy to w szczególności osób młodych. W konsekwencji nie utożsamiają się oni z miejscem zamieszkania. Nie są z nim związani emocjonalnie, co ułatwia decyzję o ewentualnej emigracji.

Jak już wspomniano wcześniej poważnym problemem organizacji pozarządowych na obszarze LSR są braki lokalowe ograniczające funkcjonowanie i rozwój. Problem został odzwierciedlony w ankietach: modernizacja i wyposażenie świetlic wiejskich oraz innych obiektów pełniących ich funkcje oraz terenów przylegających do tych obiektów, zakup urządzeń i sprzętu w celu jego udostępniania jej społeczności były jednym z najczęściej wskazywanych. Baza lokalowa dla NGO oraz odpowiednie wyposażenie takich placówek będą w jednym z głównych wyzwań stawianych przed Lokalną Strategią Rozwoju.

7. Problemy społeczne

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej stanowią 4,4% każdej z gmin LSR. Jest to wartość znacznie przewyższająca procent beneficjentów w całym województwie mazowieckim. Niemal jedną dziesiątą wszystkich

mieszkańców w gminie Radzanów stanowią osoby otrzymujące wsparcie. W 2021 roku tereny wszystkich gmin należących do LGD „Zapilicze” zamieszkiwało w sumie 1494 rodzin otrzymujących zasiłki na dzieci. Średnio w każdej z gmin mieszka 446 beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tysięcy ludności.

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze gmin Lokalnej Grupy Działania „Zapilicze” zmniejszył się w ciągu sześciu lat o połowę, wciąż jednak pozostaje nieco powyżej średnich wartości dla województwa mazowieckiego. Najtrudniejsza sytuacja w dalszym ciągu dotyczy gminy Radzanów, gdzie wciąż liczba osób korzystających z pomocy w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców oscyluje wokół tysiąca. Przed sześcioma laty taką pomocą objętych było w gminie Radzanów ponad 15% gospodarstw domowych, dziś wskaźnik ten spadł poniżej 10%, jest jednak wciąż najwyższy w rejonie. W trzech gminach obszaru, Promna, Białobrzegi i Stara Błotnica, zasięg korzystania z pomocy społecznej jest niższy niż przeciętna mazowiecka.

Tabela nr 16. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej

Nazwa gminy	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.		Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego.		Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach).	
	Rok 2015	Rok 2020	Rok 2015	Rok 2020	Rok 2015	Rok 2020
MAZOWIECKIE	604	345	130310	91154	6	3,5
Promna	567	282	112	80	5,7	2,8
Wyśmierzyce	749	441	78	57	7,5	4,4
Białobrzegi	474	225	240	143	4,7	2,2
Stromiec	959	504	168	105	9,6	5
Radzanów	1553	923	138	93	15,5	9,2
Stara Błotnica	914	304	135	64	9,1	3
Średnia/ suma z obszaru LGD	869	447	871	542	8,7	4,4

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

Na obszarze objętym LSR znajduje się 7 aptek i punktów aptecznych, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna i zakłady opieki zdrowotnej, w tym jeden podlegający Starostwu Powiatowemu w Białobrzegach – Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Placówki medyczne zaangażowane są w organizację wielu przedsięwzięć budujących umiejętności i kształtujących u społeczności lokalnej postawy obywatelskie wsparcia paramedycznego. Zauważyć jednak można wciąż niski stopień świadomości społeczności lokalnej związanej z ochroną zdrowia, w tym niskie uczestnictwo w przedsięwzięciach prozdrowotnych.

W związku z dominującą na badanym obszarze branżą rolniczą, większość problemów dotyczących społeczność związana jest właśnie z rozwojem tego sektora. Na terenie LSR dominują małe gospodarstwa rolne, których właścicielom brak jest pomysłów na innowacyjny rozwój rolnictwa. Problem stanowi też brak dostatecznych rynków zbytu produktów lokalnych pochodzenia rolniczego. Część gmin nie jest dostatecznie uprzemysłowiona, co wpływa na życie codzienne mieszkańców. Do logowania większych przedsięwzięć zewnętrznych klientów nie zachęca brak wydzielonych terenów inwestycyjnych oraz dosyć restrykcyjne prawo dotyczące działalności przedsiębiorczej. Szansę stanowią dla mieszkańców środki pochodzące z finansowania UE, jednak również te procedury aplikacji zdają się być zbyt skomplikowane i niedostępne. Negatywnym zjawiskiem jest także wyjazd z terenów ludzi młodych i wykształconych, oraz migracje ludności poza obszar LGD w celu pracy. Głównym powodem zjawiska wykluczenia społecznego na obszarze LGD są przyczyny materialne. Jest to związane przede wszystkim z długotrwałym bezrobociem oraz ubóstwem. W celu zwiększenia obszarów włączenia społecznego konieczne jest wsparcie osób zagrożonych i wykluczonych społecznie oraz wyeliminowanie barier, które uniemożliwiają ich włączenie społeczne. Umożliwić to powinny działania związane z integracją społeczną, zdobywanie i aktualizacja kwalifikacji zawodowych oraz przedsięwzięcia skierowane na rozwój postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców obszaru. Dlatego też, bardzo istotny element włączenia społecznego powinny stanowić również inwestycje związane z umożliwieniem dopasowania oferty do potrzeb lokalnych przez istniejące już placówki, a także inwestycje

w rozbudowę infrastruktury przyczyniającej się do poprawy dostępu osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym do miejsc, gdzie wdrażane będą działania w zakresie aktywnej integracji o charakterze środowiskowym.

8. Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji

Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” zarówno w swoich działaniach jak i działaniach podejmowanych przez beneficjentów przyznawanych dotacji zwraca uwagę na zachowanie standardu minimum w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji. Wzorem w tym zakresie są „Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027” opracowane w celu zapewnienia zgodności wdrażania programów z zasadami horyzontalnymi: zasadą równości szans i niedyskryminacji oraz zasadą równości kobiet i mężczyzn, a także zapewnienie spójnego podejścia w tym zakresie w ramach programów i projektów współfinansowanych ze środków EFS+, EFRR, FS i FST.

Warto zaznaczyć, że dokumenty, na których opiera się działalność Lokalnej Grupy Działania, są przykładem otwartości, ponieważ nie zawierają żadnych dyskryminujących zapisów. Równość płci oznacza uwzględnienie istniejących proporcji między kobietami a mężczyznami na obszarze działania LGD lub dążenie do zwiększenia udziału niedoreprezentowanej grupy w ramach udzielanego wsparcia. Istnieją jednak sytuacje, w których proporcja 50/50 odzwierciedla rzeczywistość kobiet i mężczyzn, stanowiąc równocześnie proporcję zgodną z zasadą równego dostępu do szans dla obu płci.

Ponadto, Lokalna Grupa Działania będzie premiować projekty, które pozytywnie wpływają na społeczne włączenie osób z niepełnosprawnościami (jako wsparcie dla osób w niekorzystnej sytuacji). Będzie to obejmować tworzenie miejsc pracy, usuwanie barier architektonicznych oraz inicjowanie miejsc spotkań i integracji społecznej.

9. Dziedzictwo kulturowe

Teren LGD „Zapilicze” bogaty jest w obiekty kultury materialnej. Do zabytków architektury i obiektów im towarzyszących zdecydowanie należą: most w Białobrzegach; młyn wodny w Borkach - Białobrzegi, dwór i gorzelnia z 1907 r. w Chruściechowie; klasycystyczny pałac w Promnej; barokowo-klasycystyczny pałac w Rykałach; zespół pałacowo-parkowy w Suchej; dwór i spichlerz w Szczytach. Wśród obiektów kultury materialnej zachowało się na obszarze Zapilicza kilka znaczących obiektów związanych z kultem religijnym.

Mieszkańcy mając świadomość swojego dziedzictwa kulturowego na spotkaniach zgłaszali potrzebę udokumentowania niematerialnych elementów kultury wiejskiej, obrzędów, zwyczajów, które przetrwały w miejscowej tradycji. Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny element tożsamości. Liczne zabytki oraz potencjał w postaci ludzi świadomych swoich korzeni to doskonała baza do ochrony swojej kultury, promowania jej oraz jej dalszego przekazywania.

Zaangażowanie mieszkańców w popularyzowanie kultury jest potencjałem, który należy wspierać. Przedsięwzięcia, które mogą chronić dziedzictwo kulturowe oraz przyrodnicze polskiej wsi są elementem bezcennym. Odpowiedzią na te potrzeby jest zapisanie w Strategii przedsięwzięcia Zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza. Dzięki warsztatom artystycznym, rękodziełu, spotkaniom i doposażeniu organizacji pozarządowych w niezbędny sprzęt rozwiązanych zostanie przynajmniej część problemów.

10. Potencjał dla rozwoju turystyki

Powiat białobrzezski jest obszarem, w obrębie którego znajdują się atrakcje turystyczne spełniające wymagania różnorodnych grup turystów. Bliskie położenie dużych miast – Warszawy i Radomia, dogodne połączenia komunikacyjne zarówno w kierunku południkowym jak i równoleżnikowym, są kolejnym czynnikiem sprzyjającym wypoczynkowi. Wśród społeczeństwa przejawia się duży wzrost zainteresowania aktywnym wypoczynkiem na wsi. Wzrasta zainteresowanie „zieloną” turystyką, zdrową żywnością co ma odzwierciedlenie w turystyce wiejskiej i leśnej. W związku z tym wzrasta popularność agroturystyki oraz zagrodami edukacyjnymi. Ten wymiar wzmocnienia oferty turystycznej zasługuje na szczególne promowanie zwłaszcza, że obszar objęty LSR jest silnie rolniczy oraz dysponuje bogatymi atrakcjami przyrodniczymi. Nie ulega wątpliwości, że zarówno agroturystyka jak i zagrody edukacyjne powinny znaleźć się na liście przedsięwzięć nowej Strategii.

Diagnoza przeprowadzona wśród mieszkańców wykazała, że dużej atrakcyjności turystycznej nie opowiada baza okolicy turystyczna. Niewystarczające zasoby infrastrukturalne powodują, że potencjał turystyczny obszaru nie jest w pełni wykorzystany. Dzięki tworzeniu nowych oraz rozwojowi już istniejących obiektów ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej czy sportowej można sprawić, że obszar LGD stanie się atrakcyjniejszy zarówno dla mieszkańców jak i turystów. To z kolei może zaowocować odwróceniem niekorzystnych trendów migracyjnych.

Jednocześnie mieszkańcy wykazują, że na obszarze brakuje odpowiedniej oferty pobytowej, obszar jest słabo promowany a obiekty historyczno-turystyczne niewykorzystywane lub słabo rozpoznawalne. Brakuje przede wszystkim informacji o zabytkowych obiektach, znakowane i opisane szlaki turystyczne, zarówno piesze, konne jak i rowerowe nie są ogólnie znane. Istniejące ośrodki wczasowe wymagają promocji.

Poniższe tabele przedstawiają stan infrastruktury noclegowej dostępnej na obszarze LGD na przestrzeni ostatnich lat i jednoznacznie wskazują na konieczność podjęcia działań zwiększających liczbę miejsc noclegowych na terenie Lokalnej Grupy Działania.

Tabela nr 17. Obiekty noclegowe całoroczne

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Białobrzegi	3	3	3	3	3	3	4
Promna	1	1	1	1	1	1	1
Stara Błotnica	1	1	1	1	1	1	1
Razem LGD	5	5	5	5	5	5	6

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela nr 18. Miejsca noclegowe ogółem – całoroczne

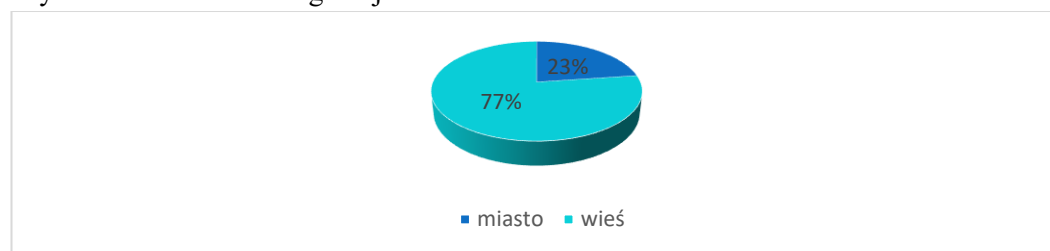
Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Białobrzegi	70	75	76	77	77	78	99
Promna	18	18	18	87	79	84	61
Stara Błotnica	18	18	18	18	18	18	18
Razem LGD	106	111	112	182	174	180	178

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

11. Obszary wiejskie

Lokalna Grupa Działania „Zapilicze” skupia na swoim obszarze gminy wiejskie i gminy miejsko wiejskie. Według danych GUS (Bank Danych Lokalnych) na dzień 31.12.2020 r. gminy LGD zamieszkiwało łącznie 32 926 osób z czego 25 413 osób zamieszkiwało na wsi.

Wykres nr 2. Ludność wg miejsca zamieszkania

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Źródłem dochodów dla gospodarstw domowych z terenu LGD jest przede wszystkim działalność rolnicza, następnie praca najemna, w dalszej kolejności emerytury i renty oraz inne źródła i w najmniejszym stopniu pozarolnicza działalność gospodarcza.

Tabela nr 19. Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów.

Nazwa gminy	z działalności rolniczej	z pozarolniczej działalności gospodarczej	z pracy najemnej	z emerytury i renty	z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą
Białobrzegi	355	57	173	76	50
Promna	1 124	134	442	191	288

Radzanów	797	70	284	128	88
Stara Błotnica	921	116	424	148	184
Stromiec	730	88	387	152	92
Wyśmierzyce	513	56	174	88	79
Razem LGD	4 440	521	1 884	783	781

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Doskonałym wsparciem rozwoju obszarów wiejskich, w tym w dalszej konsekwencji zróżnicowania dochodów gospodarstw rolnych może być wsparcie tworzenia i rozwoju gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.

12. Rolnictwo i rynek rolny

Na terenie LGD gospodarstwa o wielkości 1-5 ha stanowią ponad niemalże 50% ogólnej liczby gospodarstw (wg. danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r.), w dalszej kolejności są gospodarstwa o większej powierzchni tj. 5-10 ha. Takie rozdrobnienie nie wpływa pozytywnie na specjalizację produkcji i zwiększenie źródła dochodu właśnie z produkcji rolnej.

Tabela nr 20. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych

Nazwa gminy	ogółem	do 1 ha włącznie	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 ha i więcej
Białobrzegi	355	6	233	80	18	18
Promna	1 124	20	538	311	174	81
Radzanów	798	5	356	303	92	42
Stara Błotnica	924	3	396	310	135	80
Stromiec	734	16	331	259	79	49
Wyśmierzyce	514	9	249	170	58	28
Razem LGD	4 449	59	2 103	1 433	556	298
% udział	100	1,33	47,27	32,21	12,50	6,70

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W gospodarstwach rolnych, wg. danych GUS w 2020 roku zatrudnionych było niemalże 10 tys. osób przy czym większość stanowili mężczyźni

Tabela nr 21. Pracujący w gospodarstwach rolnych (członkowie rodziny i pracujący najemni stali) wg płci w osobach

Nazwa gminy	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Białobrzegi	691	378	313
Promna	2 841	1 587	1 254
Radzanów	1 670	937	733
Stara Błotnica	1 738	981	757
Stromiec	1 513	855	658
Wyśmierzyce	1 038	616	422
Razem LGD	9 491	5 354	4 137

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

13. Zrównoważenie środowiskowe

Dbając o poprawę jakości życia na obszarze działania LGD „Zapilicze” w tym rozwój przedsiębiorczości, nie można pominąć istotnych kwestii związanych z ochroną środowiska oraz przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym.

Zasoby naturalne są ograniczone, a ich nadmierna eksploatacja lub niewłaściwe zarządzanie może skutkować brakiem ważnych źródeł zaopatrzenia w podstawowe elementy w perspektywie średnio lub długoterminowej; takich jak woda, prąd, ziemia, drzewa itp.

14. Kluczowe grupy docelowe

Diagnoza przeprowadzona metodami partycypacyjnymi wykazała nie tylko jakie problemy trapią lokalną społeczność, ale również które grupy wymagają większego wsparcia i koncentracji podejmowanych przedsięwzięć.

Zasadniczymi grupami, do których kierowane będzie wsparcie są **osoby młode** oraz **seniorzy**.

Należy zauważyć, że włączenie społeczne seniorów (po 60 r.ż.), ludzi młodych (do 25 r.ż.) i osób w niekorzystnej sytuacji znalazło się wśród 3 najważniejszych potrzeb lokalnej społeczności. Wynika to przede wszystkim z demografii, która wyraźnie wskazuje na niekorzystne zjawiska, którym należy przeciwdziałać. Starzenie się społeczeństwa powoduje, że na obszarze objętym LSR dynamicznie wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Wskaźnik obciążenia demograficznego systematycznie rośnie i na obszarze gmin należących do LGD wynosi obecnie 12,4 (GUS 2021). Z kolei negatywne trendy demograficzne odnoszące się do ludzi młodych (do 25 roku życia) wiążą się ze wskaźnikami migracji do miast. Saldo migracji jest ujemne, co oznacza, że każdego roku z obszarów wiejskich ubywa przede wszystkim młodych mieszkańców. W ramach ankietowania zebrano 133 odpowiedzi, propozycje działań integrujących, animujących lub innych dla ludzi młodych do 25 roku życia. Większość z nich dotyczyła zagospodarowania czasu wolnego oraz zwiększenia dostępności do miejsc spotkań i infrastruktury rekreacyjnej. Podsumowując tę część diagnozy można przytoczyć wyniki ankiety, w której 85,1% respondentów wskazało na potrzebę działań na rzecz młodzieży, a 76,8% na rzecz seniorów.

Grupą docelową dla działań podejmowanych w LSR są również **przedsiębiorcy**. Wzrastające wskaźniki przedsiębiorczości wskazują na potrzebę wspierania pozytywnych trendów w tym zakresie. Co roku na obszarze przybywa około 100 nowych przedsiębiorców (GUS 2015-2021). Systematycznie wzrasta liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym (141 GUS 2021), ale ciągle wartość tego wskaźnika jest o ponad połowę mniejsza niż w całym województwie mazowieckim (394 GUS 2021). Co piąty z respondentów (19,6%) wskazał, że na obszarze gmin występują warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości. Ponad połowa ankietowanych (54,1%) uznała, że LSR powinna wspierać rozwój przedsiębiorczości w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez rozwijanie działalności.

Organizacje pozarządowe będą w LSR przedmiotem aktywnych działań. Liczba takich organizacji stale wzrasta na obszarze, ale wciąż nie osiąga do wartości średniej województwa. Wskaźnik fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców wynosi na obszarze LGD 39, a średnia wojewódzka to 50 (GUS 2021). Z drugiej strony aktywność organizacji pozarządowych została uznana przez mieszkańców jako jedna z najmocniejszych stron poszczególnych gmin (zgodził się z takim stwierdzeniem 39,3% respondentów). Doświadczenia poprzedniego okresu programowania wskazują również, że organizacje pozarządowe sprawnie realizują zadania nie tylko „miękkie”, ale również inwestycyjne.

Jednostki sektora finansów publicznych są dość nietypową grupą docelową w ramach LSR. W ostatnich latach, z jednej strony w wyniku pandemii Covid-19, wysokiej inflacji i malejących dochodów mieszkańców obserwuje się zmniejszający się potencjał tych jednostek zaś z drugiej, rosną oczekiwania społeczności wobec tworzenia usług o charakterze niekomercyjnym, mających na celu poprawę jakości życia zwiększenia ofert spędzania wolnego czasu.

W każdym działaniu realizowanym zarówno przez LGD jak i poszczególnych wnioskodawców, to właśnie **mieszkańcy** są ostatecznymi beneficjentami. Dlatego, uwzględniając wyniki spotkań konsultacyjnych, szczególnie pod kątem wzmocnienia kapitału społecznego, zwiększenia aktywizacji i włączenia szczególnie osób w niekorzystnej sytuacji, mieszkańcy zostali wyodrębnieni jako główna grupa docelowa.

Kolejną grupą wymagającą wsparcia lub zauważenia w działania LGD są osoby w niekorzystnej sytuacji tj. **osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie**. Na niedostateczne wsparcie tej grupy osób wskazuje 7,7% ankietowanych. Osoby niepełnosprawne stanowią znaczną część społeczeństwa, ale mają utrudnione możliwości partycypacji w życiu społecznym. Szczególnie widoczne jest to w wymiarze podejmowanej pracy. Dane dotyczące województwa mazowieckiego mówią, że jedynie 18,9% niepełnosprawnych w wieku 16-89 lat podjęło pracę (GUS 2022). Mimo zmiany społecznego nastawienia do problemów osób niepełnosprawnych oraz ich opiekunów nadal napotykają oni na problemy w uczestnictwie w życiu społecznym. Ograniczenia te wiążą się nie tylko z barierami architektonicznymi ale również z mentalnością mieszkańców.

Kobiety. Kolejną grupą docelową działań podejmowanych w ramach LSR są kobiety. Okres wychowania dzieci nie sprzyja ugruntowaniu pozycji na rynku pracy. Młode matki mają problemy z powrotem do wcześniej prowadzonego życia zawodowego. Barierą jest między innymi brak wystarczającej liczby przedszkoli i żłobków. Liczba samodzielnych przedszkoli praktycznie nie zmienia się od 2015 roku i oscyluje wokół 7 (GUS 2015-2020).

Co prawda wzrasta liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych ale są to wartości niewystarczające w stosunku do potrzeb. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy są opinie wyrażone w ankiecie. Na niekorzystną sytuację kobiet wiejskich w zakresie zatrudnienia wskazało 10,7% respondentów.

Malejąca opłacalność produkcji rolnej stwarza liczne wyzwania finansowe dla **rolników z małych gospodarstw rolnych**. Brak wsparcia w postaci fachowego doradztwa utrudnia znalezienie skutecznych rozwiązań, które pozwoliłyby zwiększyć dochody bez konieczności rezygnacji z prowadzenia gospodarstwa. Dodatkowo, mimo ogólnego spadku bezrobocia, jak pokazują dane statystyczne GUS, często członkowie gospodarstw rolnych, choć nieformalnie zatrudnieni, nie są zarejestrowani w Urzędach Pracy jako osoby bezrobotne, stanowiąc tym samym znaczną grupę, która znajduje się w sferze tzw. ukrytego bezrobocia.

Na terenie województwa mazowieckiego, jak wynika z obserwacji, **migranci** nie angażują się aktywnie w lokalne życie społeczności, skupiając się na rozwiązywaniu własnych problemów.

15. Potrzeby rozwojowe

Zdefiniowanie potrzeb rozwojowych wymaga kompilacji wiedzy i informacji pochodzących z wielu źródeł. Triangulacja danych od różnych podmiotów oraz statystyk pozwala dobrze ukierunkować stosunkowo skromny budżet LGD. Badania przeprowadzone w trakcie ewaluacji, na próbie 192 mieszkańców, pokazały jakie obszary społecznego zainteresowania wymagają aktywności ze strony LGD.

Wykres nr 3. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?

Źródło: badanie ewaluacyjne (2022)

Jak widać priorytetem dla mieszkańców są działania zwiększające rozpoznawalność obszaru. **Poprawa atrakcyjności turystycznej, promocja dziedzictwa kulturowego i zasobów naturalnych**. Takie same konkluzje wyczytać można z badań ankietowych przeprowadzonych w trakcie działań partycypacyjnych przy konsultacjach do obecnej Strategii. W pytaniu o największe problemy w gminach 25,6% mieszkańców wskazało na zbyt małą rozpoznawalność oferty turystycznej regionu (gastronomicznej, atrakcji i produktów turystycznych), a 35,7% na **słabo rozwiniętą infrastrukturę turystyczną** (np. szlaki piesze, rowerowe i inne, ścieżki edukacyjne, miejsca odpoczynku, baza noclegowa, gastronomiczna, atrakcje i produkty turystyczne). Podobne wnioski wysnuć można ze spotkań konsultacyjnych oraz wywiadów prowadzonych z lokalnymi liderami. Taka diagnoza wyraźnie wskazuje, że **Poprawa atrakcyjności turystycznej** powinna być jednym z podstawowych celów nowej Strategii.

W ramach pierwszego celu zapisanego w Strategii znalazło się miejsce na przedsięwzięcia ukierunkowane na **Rozwój kapitału społecznego oraz integrację społeczną**. W badaniach ankietowych z 2022 roku 17% ankietowanych wskazało na potrzebę zwiększenia aktywności społecznej mieszkańców, w tym na wzmocnienie

zaangażowania w sprawy lokalne. Podobnie w badaniach z 2023 roku **niskie zaangażowanie lokalnej społeczności w działania inicjowane na obszarze LSR** było ważnym tematem dla 9,5% ankietowanych mieszkańców. Elementem wzmocnienia kapitału społecznego będzie również wsparcie dla budowy i modernizacji infrastruktury społecznej, kulturalnej i rekreacyjnej. Taki problem społeczny anonsowany był przez społeczność w czasie konsultacji społecznych. Działania infrastrukturalne pozwolą na zbudowanie potencjału, który niezbędny jest do skutecznych działań integrujących i aktywizacyjnych.

Opinie mieszkańców oraz dane statystyczne wskazują również **potrzebę ożywienia społeczno-gospodarczego na obszarze oddziaływania LSR**. Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości, opisane w poprzednich paragrafach wykazują, że ta część aktywności społecznej szybko się rozwija. Niestety porównania z danymi dla całego województwa pokazują, że obszar Zapilicza wymaga jeszcze intensywnego wsparcia. Podobne opinie wyczytać można z danych ankietowych. W ankiecie zrealizowanej w ramach ewaluacji końcowej na potrzebę zwiększenia liczby miejsc pracy poza rolnictwem wskazało 31% respondentów (2022). W 2023 roku na niską przedsiębiorczość mieszkańców wskazało 10,7% ankietowanych. Wszystkie powyższe argumenty silnie sugerują wpisanie wspierania rozwoju przedsiębiorczości jako celu Lokalnej Strategii Rozwoju.

Mając powyższe na uwadze, na obszarze LGD zidentyfikowano dwa problemy kluczowe:

1. Słaby dostęp do infrastruktury publicznej - dostosowanej do potrzeb każdej grupy wiekowej, niewystarczający poziom integracji społecznej oraz brak wykorzystania innowacyjnych metod rozwoju obszaru.
2. Niewystarczający dostęp usług dla lokalnej społeczności, co dotyczy zarówno niskiego poziomu przedsiębiorczości, w tym również małych gospodarstw rolnych.

Zdiagnozowanie problemów stanowi podstawę do określenia głównych celów, które LGD powinna osiągnąć, wykorzystując dostępne narzędzia finansowe w ramach EFRROW oraz EFRR. Analiza potrzeb i potencjału dostarcza wskazówek dotyczących kryteriów wyboru operacji, które umożliwią wybór działań mających największy wpływ na rozwiązanie zidentyfikowanych problemów i wyzwań. Kryteria te powinny uwzględniać istotne aspekty, odpowiadające na zgłaszane przez grupy docelowe problemy i mające kluczowe znaczenie dla realizacji LSR.

Tabela nr 22. Uzasadnienie dla kryteriów wyboru operacji

Kryterium, które pozwoli wybrać operacje:	Uzasadnienie
Zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko	Kurczenie się zasobów naturalnych jest globalnym wyzwaniem, przed którym stoją społeczności na całym świecie. Wskazano, że na każdym poziomie decyzyjności uwzględniać ten negatywny trend i podejmować działania mające na celu ochronę zasobów naturalnych dla przyszłych pokoleń.
Dedykowane osobom młodym, seniorom, osobom w niekorzystnej sytuacji	Jako odpowiedź na problemy zdiagnozowanych grup docelowych LSR
Realizowane przez kobiety prowadzące/współprowadzące gospodarstwo rolne w ramach zakresu rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych	Kobiety zostały zdiagnozowane jako jedna z grup docelowych istotnych z punktu widzenia LSR z uwagi na niekorzystną sytuację spowodowaną brakiem możliwości rozwojowych.
Partnerskie / operacji w partnerstwie	Na partnerstwie i współpracy opiera się idea LEADER i funkcjonowanie LGD. Doceniając wagę i potencjał partnerstwa LGD będzie premiować projekty, których realizacja zakłada współpracę.
Zintegrowane (łącznie różne dziedziny tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności)	Realizacja zintegrowanych operacji pozwoli, przy wykorzystaniu niższych środków zaspokoić większą liczbę zdiagnozowanych potrzeb, co w przypadku ograniczonych środków finansowych ma bardzo istotne znaczenie.

Innowacyjne, gdzie innowacja jest określona na poziomie LSR (z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru),	Ostatnie nabory składania wniosków jednoznacznie wskazują, że przedsiębiorcy głównie poszukują innowacyjnych rozwiązań, które mogą zastosować w swoich firmach, zwiększając tym samym ich konkurencyjność na rynku. Innowacyjne rozwiązania przyczyniają się również do zwiększenia atrakcyjności turystycznej obszaru LSR.
- Wykorzystujące lokalny potencjał - Premiowanie operacji, które mają na celu kultywowanie lokalnych tradycji	Globalizacja nie może przesłonić bogactwa lokalnego potencjału (kulturowego, przyrodniczego, kulinarnego itp.). LGD jako organizacja działająca „na rzecz” rozwoju danego obszaru powinna zadbać o to, aby mieszkańcy w pierwszej kolejności odkryli a następnie korzystali z jego zasobów promując tym samym obszar LSR.
- Realizowane przez Wnioskodawców, którzy korzystali z doradztwa w biurze LGD - Realizowane przez Wnioskodawców, którzy braku udział wydarzeniach / spotkaniach lub innych formach aktywności - Realizowane przez Wnioskodawców, którzy uczestniczyli w szkoleniu zorganizowanym przed prowadzonym naborem	Z uwagi na ograniczony budżet LSR oraz skrócony czas wdrażania LGD powinna podejmować działania w celu minimalizacji ryzyka nieosiągnięcia zakładanych wskaźników oraz w dalszej konsekwencji celów LSR. Doświadczenia poprzedniego okresu programowania pokazują, że beneficjenci, którzy nie korzystali z doradztwa, nie uczestniczyli w szkoleniach, spotkaniach itp. składali wnioski gorszej jakości oraz w późniejszym etapie rezygnowali z realizacji operacji co miało negatywny wpływ na harmonogram osiągania celów i wdrażanie LSR.
Przyczyniają się do utworzenia miejsca pracy	Jest to niezbędne z uwagi na fakt, iż stopa bezrobocia spada bardzo powoli oraz jedną z grup docelowych są ludzie młodzi, którzy nie widzą możliwości rozwoju w swoim miejscu zamieszkania a jak powszechnie wiadomo, jednym z głównych czynników, który może zachęcić młodych ludzi do pozostania są atrakcyjne miejsca pracy.
Realizowane przez wnioskodawców posiadających doświadczenie lub kwalifikacje w zakresie odpowiednim do zakresu projektu	Wybór wnioskodawców o odpowiednich kwalifikacjach i doświadczeniu w danym obszarze projektu jest kluczowy. Szczególnie w przypadku zakładania nowej działalności gospodarczej, to właśnie gwarantuje wysoką jakość oferty od samego początku, po wejściu na lokalny rynek. Dzięki temu oferta staje się konkurencyjna i ma większe szanse na zaspokojenie potrzeb i oczekiwań klientów a w dalszej konsekwencji większe szanse na utrzymanie się na rynku.
Premiowanie operacji, które będą uwzględniać promocję LGD	Im więcej osób zaangażuje się w prace na rzecz rozwoju „małej ojczyzny” tym większe szanse, że działania podejmowane przez LGD będą odpowiadać na potrzeby większej liczby interesariuszy obszaru LSR. Ponadto, takie działania zwiększają szanse na dotarcie do nowych beneficjentów.
Wykazujące spójności, komplementarności lub synergii z innymi projektami z obszaru LSR	Wszelkie planowane przedsięwzięcia w ramach LSR są względem siebie komplementarne, wzajemnie się uzupełniają zatem operacje planowane do realizacji w ramach LSR również powinny spełniać te kryteria.
Realizowane w krótszym niż możliwy maksymalny czas realizacji operacji	Ma to szczególne znaczenie z uwagi a fakt, iż okres programowania jest skrócony o 2 lata i jednocześnie LGD jest zobowiązana do osiągnięcia kamieni milowych w określonym czasie.

Których budżet zakłada wyższą niż minimalną wysokość wkładu własnego

Ma to szczególne znaczenie w obliczu ograniczonych środków budżetowych w korelacji ze zgłoszonymi potrzebami lokalnej społeczności. Dzięki takiemu rozwiązaniu uda się zrealizować więcej projektów.

Kluczowe problemy zidentyfikowane na obszarze objętym LSR:

Problem kluczowy 1: Niska jakość ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz niewystarczający poziom aktywizacji i integracji społecznej w tym z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego i innowacji.

Przyczyny

- Brak wydawnictw książkowych dotyczących Ziemi Białobrzeskiej – brak należytej promocji obszaru;
- Niezagospodarowane tereny wokół mostu nad Pilicą;
- Małe poczucie tożsamości i kultywowania tradycji, głównie wśród młodzieży;
- Brak informacji o zabytkowych obiektach;
- Słabo oznakowane szlaki turystyczne;
- Coraz częściej obserwowany brak zaufania do działalności grup społecznych;
- Ciągłe jeszcze niewystarczająca liczba stowarzyszeń, by zagospodarować kapitał społeczny;
- Mimo istnienia dużej liczby instytucji i organizacji pozarządowych, mała aktywność członków tych organizacji (obserwuje się raczej aktywność w działaniu, a nie trwałe więzi społeczne);
- Problemy lokalowe i braki środków na zakup niezbędnego sprzętu do prawidłowego funkcjonowania organizacji pozarządowych (efektem tego jest stopniowy zanik aktywności członków tych organizacji i małe zainteresowanie młodzieży w pracę w tych organizacjach);
- Brak wykwalifikowanej kadry – animatorów kultury;
- Brak zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży
- Ciągłe jeszcze zbyt mała liczba imprez integracyjnych;
- Słaba promocja obszaru; słabe zainteresowanie tematyką regionalną;
- Brak infrastruktury turystycznej i wypoczynkowej;

Grupy docelowe istotne z punktu widzenia LSR: Osoby w niekorzystnej sytuacji, Osoby młode (do 25 r.ż.); Seniorzy (pow. 60 r.ż), Organizacje pozarządowe; JSFP; Mieszkańcy

Najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LSR: Problemy społeczne, Obszary wiejskie, Zasady zrównoważenia środowiskowego, Obszary atrakcyjne turystycznie, Działalność sektora społecznego.

Zasoby/ potencjał LSR, który może być wykorzystany

- Wielowiekowa kultura materialna, o czym świadczą stanowiska archeologiczne
- Zabytki architektury sakralnej z okresu średniowiecza i renesansu
- Zabytki architektury świeckiej (pałace i dwory otoczone parkami, młyn wodny, spichlerz, gorzelnia)
- Szlaki turystyczne (piesze, rowerowe, wodne, architektury drewnianej, perły architektury, śladami legend i tradycji, ścieżki dydaktyczne, etc.)
- Tradycje wielokulturowości związane z zamieszkiwaniem na terenie obszaru LGD różnych nacji i wyznawców różnych religii;
- Odrębność językowa obszaru LGD (dialekt) wynikająca ze zmienności związków tego obszaru z Małopolską, Mazowszem, Wielkopolską;
- Tradycje kulinarne związane z wielokulturowością;
- Tradycje samoorganizowania się ludności wynikające z wydarzeniami historycznymi
- Duża aktywność społeczna mieszkańców (OSP, KGW, stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, orkiestra dęta);
- Duża liczba organizacji, będących animatorami życia kulturalnego i rekreacyjnego
- Działalność Białobrzeskiego Centrum Obywatelskiego
- Wielość imprez i przedsięwzięć kulturalnych organizowanych na terenie obszaru;
- Dość duża integracja społeczności obszaru LGD i zainteresowanie tworzeniem grup nieformalnych
- Dobra współpraca między istniejącymi organizacjami i instytucjami;

Problem kluczowy 2: Niewystarczający dostęp do komercyjnych usług i produktów w tym infrastruktury okołoturystycznej.

Przyczyny

- Słabo rozwinięta baza noclegowa wzdłuż rzeki Pilica;
- Brak bazy noclegowej i gastronomicznej;
- Mała liczba produktów turystycznych i niski poziom ich innowacyjności
- Nierówne nasycenie obszaru podmiotami gospodarczymi
- Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw
- Niewielka liczba gospodarstw agroturystycznych i słaby ich rozwój
- Podmioty gospodarcze głównie jednoosobowe, nieoferujące miejsc pracy dla pracowników najemnych
- Niewielki przemysł (zakłady przetwórstwa spożywczego, środków transportu i materiałów budowlanych);
- Dominacja małych obszarowo gospodarstw
- Brak innowacyjnych pomysłów na rozwój rolnictwa;
- Niski poziom zatrudnienia w sektorze usług rynkowych
- Migracje ludności poza obszar LGD (z uwagi na małą atrakcyjność do zamieszkania)
- Migracje młodych ludzi (z uwagi na brak możliwości realizacji swoich aspiracji na obszarze LGD)
- Spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (głównie z uwagi na niższą dzietność i migracje)

Grupy docelowe istotne z punktu widzenia LSR: Osoby w niekorzystnej sytuacji, Osoby młode (do 25 r.ż.); Seniorzy (pow. 60 r.ż.); Przedsiębiorcy; Mieszkańcy

Najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LSR: Problemy społeczne, Obszary atrakcyjne turystycznie, Obszary wiejskie, Gospodarka, Przedsiębiorczość, Rynek pracy

Zasoby/ potencjał LSR, który może być wykorzystany

- Korzystne położenie względem szlaków komunikacyjnych (droga S7 przebiegająca przez teren obszaru LGD, linia kolejowa pasażerska i towarowa);
- Dobra sieć dróg wewnątrz obszaru LGD zapewniające dobre połączenia wewnątrz obszaru
- Korzystne położenie względem dużych ośrodków miejskich (rynek zbytu, rynek pracy)
- Malownicze krajobrazy Doliny Białobrzeskiej, Równiny Kozienickiej i Równiny Radomskiej
- Obszar krajobrazu chronionego
- „Dolina Pilicy i Drzewiczki” (obejmujący całą gminę Białobrzegi)
- Duże walory turystyczne (tereny rekreacyjne, letniskowe, łowieckie, szlaki i ścieżki turystyczne);
- Zadowalający poziom wyposażenia większości szkół;
- Wzrastająca liczba młodzieży wybierająca szkoły zawodowe (co podnosi kompetencyjność absolwentów
- Łatwiejszy dostęp do rynku pracy)
- Wzrastająca liczba zatrudnionych w sektorze prywatnym

ROZDZIAŁ V. Spójność, komplementarność i synergia

1. Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi

LSR jest w pełni zgodna zarówno z dokumentami strategicznymi dotyczącymi obszaru jaki obejmuje swoim zasięgiem, jak i z założeniami programowymi na lata 2023-2027. Oddolne podejście, które jest fundamentem interwencji LEADER stanowi potencjał, który bezpośrednio wpływa na możliwość osiągnięcia celów strategicznych nie tylko na poziomie lokalnym, ale także regionalnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym. Zdefiniowane w ramach poszczególnych celów przedsięwzięcia obejmują działania skierowane na szeroko rozumianą poprawę jakości życia w tym zwiększenie dostępności, eliminację wykluczeń społecznych oraz rozwój oferty usług spędzania czasu wolnego oraz zachowania dziedzictwa kulturowego obszaru LSR jak również poprawę dostępu do usług komercyjnych, w tym opartych na lokalnych zasobach.

Tabela nr 23. Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR

LSR 2023-2027	Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji
---------------	---

	Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności
	Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze – włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji
	Przedsięwzięcie 1.3 Wspieranie inicjatyw partnerskich
	Przedsięwzięcie 1.4. Zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza
	Cel 2. Zwiększenie dostępu do komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej na obszarze LGD
	Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych
	Przedsięwzięcie 2.2. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym zagród edukacyjnych
	Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.	
CS 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.	
CS 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym.	
Przedsięwzięcia LSR są względem celów KSRR komplementarne, spójne i synergiczne .	
W ramach LSR zaplanowano przedsięwzięcia, które pozytywnie wpłyną na rozwój i wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego m.in. poprzez rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności (P1.1) czy działania mające na celu włączenie i aktywizację seniorów i ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji (P.1.2.)	
Z kolei w ramach przedsięwzięcia obejmującego wzrost przedsiębiorczości (P.2.1.;P.2.2.) wsparcie uzyskują istniejące przedsiębiorstwa oraz powstaną nowe podmioty gospodarcze generujące nowe miejsca pracy w tym gospodarstwa agroturystyczne i zagrody edukacyjne .	
Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	
Cel szczegółowy I Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną	
Cel szczegółowy II Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony	
Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne	
Cele LSR i Strategii Na Rzecz odpowiedzialnego Rozwoju są spójne i wzajemnie się przenikają w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy aktywizując jednocześnie gospodarczo obszary wiejskiej objęte LSR (P.2.1.;P.2.2) czy włączenie i aktywizację seniorów i ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji (P.1.2.) w tym poprzez m. in. budowę infrastruktury publicznej (P.1.1.) jak również wspieranie projektów partnerskich (P.1.3.), które z racji swojego założenia wykorzystują i przyczyniają się do zachowania dziedzictwa lokalnego Zapilicza (P.1.5.)	
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	
Cel szczegółowy II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska	
Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa	
Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne	
Cele LSR spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celami Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 przede wszystkim w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy aktywizując jednocześnie rolników z małych gospodarstw w kierunku tworzenia gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych (P.2.1.;P.2.2) czy poprzez włączenie i aktywizację seniorów i ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji (P.1.2.) poprzez m. in. budowę infrastruktury publicznej (P.1.1.), które z racji swojego założenia wykorzystują i przyczyniają się do zachowania dziedzictwa lokalnego Zapilicza (P.1.5.)	
PS dla WPR na lata 2023-2027	
CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich	

CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego

CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność

CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat

CS 8.P 4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno- rekreacyjnej

CS 8.P 7. Poprawa dostępu do usług komercyjnych

CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym

CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów

Przedsięwzięcia LSR są względem celów PS dla WPR na lata 2023-2027 komplementarne, spójne i synergiczne. Realizacja LSR z uwagi na fakt, iż interwencja LEADER jest jednym z fundamentalnych elementów polityki rozwoju obszarów wiejskich w sposób komplementarny pozytywnie wpłynie na osiągnięcie celów PS WPR poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie m.in.

-rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenia dostępu usług dla ludności (P1.1)

- włączenia i aktywizacji seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji (P.1.2.)

-wspierania inicjatyw partnerskich (P.1.3.)

-zachowania dziedzictwa lokalnego Zapilicza (P.1.4)

-rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych (P.2.1.)

-podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym zagród edukacyjnych (P.2.2.)

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze

1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości.

1.2. Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy.

6. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich.

6.3. Wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarczej oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy.

10. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska.

10.7. Kształtowanie świadomości ekologicznej.

15. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.

15.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie postaw prospołecznych.

16. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz zmniejszenie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych i opiekuńczych.

16.3. Kształtowanie warunków sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców.

17. Aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców.

17.1. Aktywizacja zawodowa osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób sprawujących opiekę nad osobami zależnymi, z niepełnosprawnościami, absolwentów i osób w wieku 50+.

17.4. Wspieranie postaw przedsiębiorczych oraz samozatrudnienia.

19. Włączenie i integracja społeczna.

19.1. Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej, w szczególności osób z niepełnosprawnościami, starszych oraz w trudnej sytuacji życiowej.

19.2. Wspomaganie włączenia społecznego i przeciwdziałanie ubóstwu.

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne.

LSR realizując przedsięwzięcia w skali lokalnej jednocześnie tworzy spójne i logiczne związki dla przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w skali globalnej, tj. na poziomie województwa mazowieckiego.

Cele LSR i strategii województwa są spójne i wzajemnie się przenikają w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy w tym przez rolników z małych gospodarstw rolnych (P.2.1.;P.2.2.), w zakresie zachowania dziedzictwa lokalnego Zapilicza (P.1.4.), czy włączenia i aktywizacji seniorów ludzi

młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji (P.1.2.) poprzez m. in. rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej (P.1.1.).

Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027

CS 4I (EFS włączenie społeczne)- Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności Kulturalnej

CS 4 vi (EFRR kultura i turystyka) – turystyczne szlaki i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych)

Przedsięwzięcia LSR są względem ww. obszarów wsparcia komplementarne, spójne i synergiczne przede wszystkim w zakresie przedsięwzięcia 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze- włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji, ponieważ planuje się realizację projektów w ramach których wdrożymy działania w zakresie aktywnej integracji i animacji przyczyniające się do poprawy dostępu ludzi w szczególnej sytuacji, młodych , starszych, osób w niekorzystnej sytuacji - projekty wyposażeniowe, warsztaty, zajęcia edukacyjne, oferty zajęć pozalekcyjnych etc. oraz przedsięwzięcia 1.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności z uwagi na fakt, iż projekty inwestycyjne w ramach infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej oraz projekty miękkie dotyczące różnego rodzaju spotkań imprez kulturalnych, wydarzeń skierowanych do ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Strategia rozwoju powiatu białobrzeskiego

1.3. Ochrona dziedzictwa przyrodniczo – kulturowego

1.4. Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych

1.5. Stymulowanie rozwoju szerokiej sfery usług specjalistycznych i rzemiosła, funkcjonujących w otoczeniu rolnictwa oraz turystyki.

2.1. Wspieranie lokalnego sektora MŚP i mikroprzedsiębiorstw

3.2. Wspieranie inicjatyw lokalnych krokiem do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego

5.4. Rozwój agroturystyki jako dodatkowe źródło dochodu mieszkańców obszarów wiejskich

Przedsięwzięcia LSR są względem celów ww. Strategii komplementarne, spójne i synergiczne

Cele LSR są spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celami dokumentów strategicznych powiatu, na terenie którego działa LGD przede wszystkim w zakresie rozwoju przedsiębiorczości w tym dywersyfikację źródeł dochodu małych gospodarstw (P.2.1;P.2.2.) oraz rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury publicznej (P.1.1.), czy też zachowania dziedzictwa lokalnego (P.1.4.) oraz rozwoju obszarów wiejskich w oparciu o lokalne zasoby z wykorzystaniem dostępu do nowoczesnych technologii poprzez opracowanie koncepcji Smart Village (P.1.5)

Strategie Rozwoju Gmin: Białobrzegi, Promna, Wyśmierzyce, Radzanów, Stara Błotnica, Stronie

Mając na względzie zbliżony zakres celów strategicznych strategii gmin członkowskich w niniejszej części LSR wykazano cele dokumentów gminnych, które są wspólne dla niemalże dla wszystkich jednostek.

Rozwój kapitału ludzkiego oparty na udoskonalaniu umiejętności oraz wykorzystaniu wiedzy i aktywności mieszkańców, Rozbudowa i wzmocnienie infrastruktury i sfery społecznej gminy, Rozwój rekreacji oraz intensyfikacja działań kulturalnych, Stworzenie warunków do rozwoju gospodarczego gminy, Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na cele rekreacyjne i turystyczne, Rozwój turystyki w oparciu o lokalne produkty i usługi, Tworzenie korzystnych warunków rozwoju istniejących i powstawanie nowych przedsiębiorstw, Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego, Rozbudowa infrastruktury społecznej, Wzmocnienie kapitału ludzkiego i aktywizacja mieszkańców, Dynamizacja rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości, Stworzenie warunków do wzmocnienia funkcji turystycznych.

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne.

LSR z uwagi na fakt, iż powstała przy udziale społeczności lokalnych gmin członkowskich reprezentujących zarówno sektor publiczny, gospodarczy i społeczny jak również ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji doskonale wpisuje się w ww. cele oraz stanowi uzupełnienie działań planowanych do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego.

LGD w ramach swoich przedsięwzięć przewidziało zarówno wsparcie na rzecz rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury publicznej (P.2.1; P.2.2.), jak również integrację lokalnej społeczności w tym osób młodych i seniorów (P.1.2) zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza (P.1.4.). Ponadto, jednym z głównych

przedsięwzięć LSR będą działania na rzecz wsparcia rozwoju przedsiębiorczości w tym rozwój agroturystyki i zagród edukacyjnych (P.2.1.; P.2.2.).

2. Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR

Wszelkie planowane przedsięwzięcia w ramach LSR są tak skonstruowane, aby w jak najszerszym stopniu zaspokoić zgłaszane potrzeby i problemy przy jednoczesnym ograniczeniu środków budżetowych. Oznacza to, że realizacja jednego przedsięwzięcia jednocześnie pozytywnie wpływa na efekty lub stanowi fundament do zakresu działań zaplanowanych w innym przedsięwzięciu w tym nawet z innego celu LSR.

Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności (P1.1) jest komplementarne w zakresie realizacji przedsięwzięcia aktywne i zintegrowane Zapilicze – włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji (P.1.2.) z uwagi na fakt, iż infrastruktura publiczna stanowi doskonałą bazę do organizowania aktywności włączeniowych i integracyjnych dla lokalnej społeczności w każdej grupie wiekowej.

Przedsięwzięcie 1.3. Wspieranie inicjatyw partnerskich jest komplementarne z zakresem realizacji przedsięwzięć zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza (P.1.4).

Przedsięwzięcia 2.1. rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych oraz 2.2. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym zagród edukacyjnych jest komplementarne z zakresem przedsięwzięć: 1.4. zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza m.in. poprzez wprowadzenie oferty opartej o lokalną historię, kulturę, tradycje, obyczaje, edukację lub przyrodę ponieważ zwiększa atrakcyjność oferty zagród edukacyjnych czy gospodarstw agroturystycznych jak również 1.2 włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności osób młodych, ponieważ w wyniku działań w zakresie przedsiębiorczości powstaną nowe, atrakcyjne miejsca pracy.

Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej w celu poprawy jakości życia jest komplementarne z zakresem przedsięwzięć 2.4. Rozwój marki turystycznej/lokalnej obszaru LSR, ponieważ zwiększa atrakcyjność turystyczną obszaru poprzez wzbogacenie oferty spędzania wolnego czasu i rekreacji. Dodatkowym atutem jest fakt, że infrastruktura będzie dostosowana do każdej grupy wiekowej.

3. Wartość dodana podejścia LEADER

Wartość dodana podejścia LEADER przejawia się przede wszystkim w tym, że w przeciwieństwie do innych programów pomocowych, społeczność lokalna nie jest jedynie beneficjentem działań, ale ma możliwość aktywnego wniesienia istotnego wkładu w rozwój swojego obszaru w tym tworzenia miejsc pracy, rozwoju oferty spędzania wolnego czasu czy realizacji działań na rzecz zwiększenia aktywności integracji lokalnej społeczności.

Dodatkowo, realizacja LSR stanowi niezwykle cenne narzędzie, umożliwiające kompleksowy rozwój obszaru lokalnego. Przede wszystkim, wprowadzenie LSR sprzyja tworzeniu innowacyjnych i uzupełniających przedsięwzięć, które mają pozytywny wpływ na całą społeczność. Dzięki temu, obszar objęty LSR staje się prawdziwym miejscem twórczych pomysłów, inicjatyw oraz działań, przynoszących korzyści na różnych płaszczyznach.

Poprzez aktywność w Radzie decyzyjnym, społeczność, która brała udział w opracowaniu LSR w tym konstrukcji celów i przedsięwzięć ma realny wpływ na wybór operacji, które w najpełniejszym stopniu przyczynią się do zniwelowania zdiagnozowanych problemów.

Wśród najważniejszych korzyści planowanych do osiągnięcia należy wskazać:

- stymulowanie innowacji poprzez wspieranie lokalnych inicjatyw, pomysłów i przedsięwzięć, które mają na celu rozwój obszarów wiejskich.
- wspieranie przedsiębiorczości lokalnej poprzez udzielanie wsparcia finansowego, szkolenia i doradztwo dla lokalnych przedsiębiorców.
- wprowadzanie nowych technologii i rozwiązań, które mogą przyczynić się do modernizacji i efektywności działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.
- włączenie społeczne osób z różnych grup wiekowych, zawodowych i społecznych poprzez tworzenie możliwości uczestnictwa i współdecydowania w lokalnych projektach i działaniach.
- wspieranie integracji społecznej osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji poprzez tworzenie programów wsparcia, szkoleń i możliwości zatrudnienia.

- budowanie więzi społecznych i współpracy między różnymi grupami interesariuszy w celu osiągnięcia wspólnego celu rozwoju obszarów wiejskich.
- wzmacnianie lokalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego poprzez promowanie dziedzictwa kulturowego i lokalnych produktów.
- tworzenie platform dialogu i wymiany doświadczeń między lokalnymi społecznościami wiejskimi, co sprzyja uczeniu się od siebie i adaptacji dobrych praktyk.
- wspieranie innowacyjnych projektów związanych z obszarami wiejskimi, co przyczynia się do generowania nowej wiedzy i rozwoju.
- kreowanie warunków sprzyjających powstawaniu i rozwojowi inicjatyw lokalnych, które przyczyniają się do ożywienia społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich.
- budowanie poczucia przynależności do lokalnej społeczności, co wzmacnia więzi społeczne i identyfikację z danym obszarem.
- zmniejszenie migracji ludności do wielkich ośrodków miejskich poprzez tworzenie lepszych warunków życia i pracy w miejscowościach wiejskich.
- rozwój umiejętności i podnoszenie kompetencji mieszkańców poprzez udział w warsztatach, szkoleniach i różnorodnych przedsięwzięciach.
- Inspiracja dla mieszkańców do rozwoju na poziomie indywidualnym oraz motywacja do działalności społecznej.

4. Dywersyfikacja źródeł finansowania LSR

Z uwagi na różnorodność celów i planowanych przedsięwzięć LSR będzie finansowana zarówno z budżetu EFRROW, jak i pośrednio z budżetu EFRR oraz EFS+. Udostępnienie dodatkowych funduszy przez Zarząd Województwa stanowi opisanego w rozdziale I niniejszej LSR potencjału partnerstwa oraz docenieniem wkładu interwencji LEADER w rozwój obszaru. Szczegółowy podział środków przedstawiają tabele budżetowe. Nie przewidziano finansowania z innych źródeł środków publicznych.

Lp.	Nr i nazwa działania – SZOP.FEMA	Cel i przedsięwzięcie - LSR	Typy projektów
1	Działanie FEMA.07.05 Edukacja osób dorosłych poza PSF	Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie.1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze- włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	Wsparcie dla osób o niskich umiejętnościach lub kompetencjach (w tym cyfrowych) realizowane poza systemem BUR i PSF, umożliwiające wdrażanie Upskilling pathways
2	Działanie FEMA.07.05 Edukacja osób dorosłych poza PSF	Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze- włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych (na przykładzie LOWE) np. poprzez tworzenie lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób
3	Działanie FEMA.08.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa	Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze- włączenie i aktywizacja seniorów ludzi	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób biernych zawodowo oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przy zastosowaniu usług aktywnej integracji

		młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	
4	Działanie FEMA.08.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa	Cel 1. Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze-włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	Aktywizacja społeczna i zawodowa w ramach podmiotów integracji społecznej
4	Działanie FEMA.05.07 Kultura i turystyka	Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności	Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej
5	Działanie FEMA.05.07 Kultura i turystyka	Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności	Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulturalnych)
6	Działanie FEMA.08.03 Potencjał partnerów społecznych i organizacji pozarządowych	Cel 1. Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.3. wspieranie inicjatyw partnerskich	Wzmocnienie potencjału partnerów społecznych i organizacji pozarządowych w obszarze zasad horyzontalnych UE
7	Działanie FEMA.08.05 Usługi społeczne i zdrowotne	Cel .1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze-włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	Rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej
8	Działanie FEMA.08.06 Usługi społeczne na rzecz rodzin	Cel .1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze-włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	Rozwój usług społecznych na rzecz dzieci i młodzieży, w tym w ramach usług wsparcia systemu pieczy zastępczej

9	Cel 2. Aktywni mieszkańcy i zaangażowani społecznie przedsiębiorcy Przedsięwzięcie 2.3 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego na obszarze LSR	- działania w zakresie wzmacniania potencjału organizacji pozarządowych z obszaru objętego LSR, rozwijania współpracy oraz budowania postaw aktywności obywatelskiej wśród mieszkańców, w tym np. warsztaty, szkolenia, doradztwo, wizyty studyjne, działania promujące inicjatywy społeczne, działania animujące partnerstwo i współpracę sektorową - działania wspierające grupy nieformalne w pozyskiwaniu środków i realizacji inicjatyw w środowiskach lokalnych (pomoc organizacyjna i merytoryczna na każdym etapie, obsługa księgową)	Konkursy ofert na realizację zadań Województwa Mazowieckiego przez organizacje pozarządowe Program „Mazowsze Lokalnie”, Program „Działaj Lokalnie”
---	--	---	--

5. Metody aktywizujące

Zarówno sposób wdrażania jak również dobór metod aktywizujących został dokonany przede wszystkim w oparciu o możliwości jakie przewiduje PS dla WPR na lata 2023-2027, ale również na podstawie doświadczenia we wdrażaniu LSR na naszym obszarze. Wynika to w szczególności z okresu programowania 2024-2020, w którym stosowano podobne instrumenty wsparcia. Zostało to potwierdzone pozytywnymi efektami wdrażania LSR opisanymi w raporcie z ewaluacji ex-post. Ponadto, dobrane metody odpowiadają na potrzeby zgłaszane przez lokalną społeczność.

W ramach LSR wykorzystane zostaną następujące metody aktywizujące:

- operacje klasyczne;
- projekty grantowe.

Operacja własna będzie mogła być realizowana w szczególności, gdy realizuje cele publiczne oraz niekomercyjne oraz jest niezbędna do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia LSR. Koszty operacji własnych nie przekroczą więcej niż 20% budżetu komponentu Wdrażanie LSR. Wnioski o przyznanie pomocy na operacje własne będą zawierać szczegółowe uzasadnienie znaczenia realizacji operacji dla LSR oraz uzasadnienie realizacji operacji przez LGD (m.in. wyjaśnienie dlaczego operacja ta nie może być zrealizowana przez inne podmioty). przez LGD, jest szczególnym mechanizmem i może być wykorzystany jedynie w sytuacji jeśli w odpowiedzi na ogłoszenie o naborze wniosków nie będzie innych się żaden podmiot i zachodzi ryzyko nie osiągnięcia wskaźników. Należy podkreślić, iż operacja własna, mimo że beneficjentem jest LGD podlega procedurom oceny i wyboru na równych zasadach jak w przypadku pozostałych beneficjentów.

Mając na uwadze opisaną wyżej ścisłą komplementarność zaplanowanych w ramach LSR przedsięwzięć, planuje się realizację wielozakresowych naborów, które wzajemnie się uzupełniając w jeszcze większym stopniu przyczynią się do osiągnięcia nadrzędnego celu LSR, który można sformułować jako poprawę jakości życia na obszarze LSR. Ponadto, LGD dla wzmocnienia osiągniętych efektów, LGD – wzorem lat ubiegłych - zamierza realizować szereg dodatkowych działań zarówno z zakresu integracji, włączenia społecznego oraz promocji innowacyjnych operacji.

6. Integrowanie sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Mając na uwadze na skrócony okres wdrażania LSR oraz ograniczony budżet jaki przypada na konkretny obszar oraz fakt, że LEADER, jako jedyna interwencja, umożliwia kompleksową realizację przedsięwzięć, a co za tym idzie, przy relatywnie mniejszych nakładach uzyskujemy lepszy efekt w postaci operacji oddziałującej na większy obszar i większą liczbę mieszkańców, LGD zamierza prowadzić działania oraz system zachęt na rzecz integrowania sektorów i partnerów w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR.

Właśnie w tym celu LGD bazując na skutecznej partycypacji na etapie budowy LSR, planuje udostępnić możliwość dyżurów/ konsultacji z ekspertem, który będzie w stanie rozwiązać wszelkie wątpliwości natury formalno-

prawnej jak również gminy członkowskie, w ramach posiadanego kapitału pracowniczego będą służyć pomocą w przygotowaniu tego typu operacji, w tym udostępnią możliwość skorzystania z porady radcy prawnego.

Doskonałym narzędziem są działania zaplanowane w ramach Planu komunikacji, których celem jest podnoszenie kompetencji lokalnej społeczności w kluczowych obszarach mających istotne znaczenie dla rozwoju obszaru objętego LSR m.in. w zakresie poznawania dobrych praktyk (np. wyjazdy studyjne) promowania współpracy oraz innowacji na obszarach wiejskich, zrównoważenia środowiskowego ale też optymalizacji rozwiązań, którą zapewnia zintegrowanie. Plan komunikacji zawiera również działania informacyjne i promocyjne, które zostaną wykorzystane do promocji kompleksowych realizacji przedsięwzięć.

Dodatkowym narzędziem w promocji działań kompleksowych są kryteria wyboru, które premiąją operacje wykazujące zintegrowanie.

ROZDZIAŁ VI. Cele i wskaźniki

Zaprezentowane cele oraz przedsięwzięcia są rezultatem pracy uczestników konsultacji społecznych przeprowadzonych dla potrzeb przygotowania nowej LSR. Dzięki wykorzystaniu szeregu metod partycypacji w budowaniu LSR mamy pewność, że przygotowany dokument jest odzwierciedleniem realnych potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności. Zastosowane metody włączenia lokalnej społeczności, kluczowych grup interesu, osób w niekorzystnej sytuacji oraz osób młodych ułatwiły prace analityczne i sformułowanie najważniejszych potrzeb i problemów obszaru, co z kolei umożliwiło wykreowanie pożądanych kierunków rozwojowych LSR. Są one odpowiedzią na obecne wyzwania z jakimi przyszło nam się mierzyć po okresie pandemii i wybuchu wojny w Ukrainie.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej istotnym obszarem, który stanowi potencjał rozwojowy w ramach LSR jest strefa krajobrazu chronionego „Dolina Pilicy i Drzewiczki”. Cały region charakteryzuje się dużymi walorami turystycznymi, do których niewątpliwie należy zaliczyć nieskażoną przyrodę, czyste powietrze, wodę i lasy, cenne drzewostany i pomniki przyrody. Obszarami problemowymi, które w ostatnich latach okazały się kluczowe na obszarze LSR są w szczególności:

- starzenie się społeczeństwa i depopulacja;
- wykluczenie i marginalizacja grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji;
- wymagająca dalszych inwestycji infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i sportowa m.in. szlaki piesze, rowerowe, ścieżki edukacyjne, miejsca odpoczynku, baza noclegowa, gastronomiczna;
- znaczne dysproporcje w rozwoju gmin tworzących LGD;
- potrzeba zwiększenia wydarzeń o charakterze aktywizującym i integrującym;
- niska świadomość obywatelska w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Powyższe problemy były podstawą sformułowania celów i przedsięwzięć LSR, które zostały odzwierciedlone w Załączniku do LSR pn. Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia.

Na podstawie zidentyfikowanych kwestii problemowych, po weryfikacji mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, zostały wyznaczone dwa cele, w ramach których zaproponowano realizację 7 przedsięwzięć. Ich założeniem jest równomierny rozwój obszaru LSR, wyrównywanie szans, wykorzystanie potencjału oraz niwelowanie negatywnych zjawisk demograficznych. Wskazują one dalsze kierunki rozwoju.

Założone cele są metodyczne i zostały ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności. Cele i przedsięwzięcia są zgodne i wpisują się w cele PS dla WPR na lata 2023-2027.

Zidentyfikowane przedsięwzięcia są konkretnymi działaniami obejmującymi pakiety powiązanych operacji, służącymi rozwiązaniu problemu zidentyfikowanego w LSR. Stopień realizacji przedsięwzięć mierzony jest przy pomocy wskaźników produktu, które zostały sformułowane w taki sposób, żeby było możliwe ich zmierzenie w danym roku sprawozdawczym. Jednocześnie zidentyfikowane przedsięwzięcia pozwalają na osiągnięcie wskaźników rezultatu określonych dla komponentu Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju. Ich wspólna realizacja na poziomie LSR zapewni osiągnięcie zamierzonej zmiany, która zostanie uzyskana dzięki realizacji wszystkich zamierzeń. Zaplanowane przedsięwzięcia zapewniają uzyskanie efektu synergii, natomiast komplementarne cele z jednej strony się uzupełniają by z drugiej wzmacniać efekty podejmowanych działań.

Planowane cele i przedsięwzięcia zostały skwantyfikowane poprzez wybór odpowiednich wskaźników rezultatu i produktu. Rezultaty zostały wybrane zgodnie z katalogiem, o których mowa w części V niniejszego dokumentu pt. „Wskaźniki” – dla LSR współfinansowanych ze środków EFRROW.

Zgodnie z zaleceniami z katalogu obowiązkowych wskaźników dokonano wyboru przynajmniej jednego wskaźnika rezultatu, co odzwierciedla niniejsze zestawienie. Scharakteryzowane cele i przedsięwzięcia zostały zatem opatrzone miarodajnymi i efektywnymi wskaźnikami.

Cele zostały ustalone przy wykorzystaniu metody SMART, po przeprowadzeniu analizy SWOT i w taki sposób, aby były względem siebie komplementarne. Przedsięwzięcia zakładają realizację spójnych operacji / projektów grantowych, które dodatkowo w ramach danego celu wykazują się efektem synergii. Ponadto, mają zachęcać potencjalnych beneficjentów do aktywności i podejmowania się realizacji potrzebnych na obszarze LSR inicjatyw społecznych. Właśnie takie podejście zapewni dalszy zrównoważony rozwój obszaru LSR.

Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji

Realizacja powyższego celu będzie się koncentrować na realizacji operacji przez jednostki sektora finansów publicznych, które będą zwiększać dostęp do małej infrastruktury publicznej oraz organizacji pozarządowych, które zwiększą dostęp do oferty usług dla ludności. Ponadto przewiduje się w tym zakresie możliwość realizacji innowacyjnych operacji zrealizowanych w partnerstwie. Będą one premiowane w ramach ogłaszanych naborów wniosków, gdyż zapewnią osiągnięcie efektu synergii i stanowią o wartości dodanej podejścia Leader. Działania inwestycyjne przez jednostki sektora finansów publicznych zostaną dopełnione operacjami realizowanymi przez organizacje pozarządowe. W diagnozie obszaru kluczową kwestią okazał się dostęp do usług mających na celu poprawę jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępu na obszarach wiejskich do ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, uzupełnionej ofertą usług niekomercyjnych. Identyfikowane wykluczenia na obszarach wiejskich, wzmocnione negatywnymi następstwami pandemii Covid-19 oraz gospodarczymi konsekwencjami wybuchu wojny w Ukrainie, ograniczyły mobilność mieszkańców. Pogłębiły również negatywne trendy demograficzne, związane w szczególności ze starzeniem się społeczności lokalnej. Dlatego tak kluczowe jest podejmowanie działań mających na celu realizację przedsięwzięć bezpośrednio wpływających na jakość oferty na obszarze LSR.

Wskaźnik rezultatu:

R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

Do osiągnięcia celu 1 przyczyni się realizacja 5 przedsięwzięć:

1. Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności;
2. Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze – włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji;
3. Przedsięwzięcie 1.3 Wspieranie inicjatyw partnerskich;
4. Przedsięwzięcie 1.4. Zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza;

Ad. 1. Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności

Planowane wsparcie będzie przeznaczone na działania związane z poprawą dostępu do małej infrastruktury publicznej. Założeniem jest podniesienie atrakcyjności gmin dla mieszkańców oraz turystów. Budowa nowych obiektów o charakterze rekreacyjnym i turystycznym będzie miała pozytywny wpływ na rozwój obszaru LSR. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich jest bezpośrednio związana z takimi wyzwaniami jak: poprawa dostępu do infrastruktury publicznej poprzez jej utworzenie lub dostosowanie do potrzeb. Wsparcie lokalnej społeczności będzie dotyczyć różnych obszarów, w tym sportu, rekreacji. Efektem podejmowanych przedsięwzięć będzie wprowadzenie lub przywrócenie na obszarach wiejskich funkcji społecznych i edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych. Osiągnięcie zakładanego celu będzie możliwe poprzez realizację inwestycji obejmujących zwiększenie dostępności do małej infrastruktury publicznej.

Do przykładowych projektów można zaliczyć: dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty w ramach powstania nowej bądź udoskonalonej oferty infrastruktury publicznej, miejsca spotkań, altany, zagospodarowanie szlaków turystycznych w miejsca postojowe z małą architekturą (ławki, kosze na śmieci, miejsca postojowe na rowery, poprawa infrastruktury nad akwenami wodnymi, budowa przystani kajakowych, miejsc widokowych, ścieżek pieszo rowerowych, budowa lub przebudowa infrastruktury rekreacyjnej m.in. siłownie, place zabaw, mini boiska do gier, tworzenie zielonej przestrzeni sprzyjającej rekreacji, poprawa estetyki otoczenia świetlic lub innych miejsc

publicznych). W ramach przedsięwzięcia planuje się realizację innowacyjnego projektu w partnerstwie na obszarze LSR. Mogą nim być wspólne ścieżki rowerowe, bądź znakowanie miejsc atrakcyjnych dla danej gminy, tablice informacyjne - nie było dotychczas na obszarze projektów realizowanych w partnerstwie przez jednostki sektora finansów publicznych. W ramach doposażenia planuje się realizację projektów pozwalających mieszkańcom przede wszystkim ludziom młodym, seniorom oraz w niekorzystnej sytuacji rozwijać pasje, zainteresowania poprzez zakup wyposażenia np. sprzęt, instrumenty muzyczne, sceny, ławy, stoły, sprzęt nagłaśniający, cyfryzacja świetlic.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów, projektów w partnerstwie. Będą to operacje infrastrukturalne, nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści w tym osoby młode, seniorzy, grupy w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba utworzonych lub dostosowanych miejsc ogólnodostępnej infrastruktury publicznej

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba innowacyjnych projektów infrastrukturalnych zrealizowanych w partnerstwie

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba doposażonych podmiotów objętych wsparciem

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba utworzonych/dostosowanych obiektów w ramach włączenia społecznego

Ad.2. Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze – włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji

Cel wpłynie na wzrost świadomości mieszkańców w wymiarze społecznym i obywatelskim oraz przyczyni się do eliminacji i ograniczenia wykluczeń. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na aktywizację i edukację seniorów oraz ludzi młodych i osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Kluczowym założeniem jest podejmowanie działań aktywizacyjnych, integracyjnych wśród mieszkańców poprzez ich aktywny udział w organizowanych wydarzeniach. Podejmowane działania mają się przyczynić do wzrostu świadomości w zakresie możliwości podnoszenia kwalifikacji, kompetencji, rozwoju zawodowego mieszkańców. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na stworzenie warunków i przestrzeni do zaangażowania i partycypacji lokalnej społeczności. Planuje się realizację projektów obejmujących różnego rodzaju warsztaty, szkolenia, prelekcje, wyjazdy studyjne, spotkania międzypokoleniowe z zakresów obejmujących m.in.: bezpieczeństwo w sieci, wyjazdy integracyjne, zajęcia promujące aktywność fizyczną: rajdy piesze/rowerowe, gry terenowe, turnieje sportowe, zdrowe odżywianie, Imprezy kulturalne, koncerty, eventy. Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie projektów grantowych i konkursów. Będą to tzw. projekty miękkie. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści w tym osoby młode, seniorzy, grupy w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba przedsięwzięć aktywizacyjnych/integracyjnych/włączeniowych w tym skierowanych do osób młodych, seniorów lub w niekorzystnej sytuacji

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba zorganizowanych wydarzeń w zakresie włączenia społecznego

Ad. 3. Przedsięwzięcie 1.3 Wspieranie inicjatyw partnerskich:

Planowane inicjatywy partnerskie są związane z podniesieniem innowacyjności w działalności społecznej i gospodarczej. Dobre praktyki m.in. z wyjazdów mają ukierunkować uczestników i wskazać im możliwości implementacji nowatorskich rozwiązań. Planowane projekty partnerskie mają się przyczynić do kreacji ciekawych rozwiązań społecznych i gospodarczych.

W ramach tego przedsięwzięcia planowany jest projekt do realizacji w partnerstwie z organizacją spoza terenu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Zapilicze”. Będzie dotyczył organizacji paraolimpiady dla osób niepełnosprawnych oraz warsztatów sensorycznych dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Będzie to innowacyjne narzędzie na obszarze LSR, gdyż projekty w tym zakresie nie były realizowane w partnerstwie przez organizacje pozarządowe/ jednostki sektora finansów publicznych.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu. Będą to operacje nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści, w tym osoby młode, seniorzy, grupy w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba projektów partnerskich ukierunkowanych na aktywizację i poznawanie dobrych praktyk

Ad.4. Przedsięwzięcie 1.4. Zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zgłaszane przez społeczność lokalną ochronę dziedzictwa kulturowego. Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny element tożsamości. Liczne zabytki oraz potencjał w postaci ludzi świadomych swoich korzeni to doskonała baza do ochrony swojej kultury, promowania jej oraz jej dalszego przekazywania. Niezwykle istotnym wyzwaniem jest wsparcie działań, które pozwolą ugruntować i rozwijać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe. Organizacja wydarzeń warsztatowych, inicjatyw związanych z dziedzictwem kulturowym pozwoli zbudować poczucie przynależności i identyfikacji z regionem. Dziedzictwo kulturowe jest ważnym zasobem stymulującym rozwój, składnikiem różnych produktów i usług, a także kluczowym elementem i wartością dodaną dla świadczenia różnych usług oraz ważnym elementem wizerunku miejsc. Założeniem jest realizacja operacji polegających na: warsztatach artystycznych, rękodzielniczych, spotkaniach, doposażeniu organizacji, w tym KGW w niezbędny sprzęt w celu organizacji warsztatów, spotkań tematycznych.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie grantów. Będą to operacje produkcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą organizacje pozarządowe, osoby fizyczne, jednostki sektora finansów publicznych. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści w tym osoby młode, seniorzy, grupy w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba wspartych podmiotów działających w sferze kultury i tradycji.

Cel 2. Zwiększenie dostępu do komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej na obszarze LGD

Głównym założeniem jest podniesienie konkurencyjności istniejących podmiotów gospodarczych oraz powstawanie nowych, z elementami zastosowania innowacji. Dzięki temu lokalny biznes ma zyskać lepszą konkurencyjność i pozycję rynkową. Poza tym promocja przedsiębiorczych postaw zwiększy zainteresowanie podmiotów z obszaru LSR zakładaniem lub rozwijaniem działalności gospodarczej, w tym związanych z turystyką, mając na uwadze atrakcyjną lokalizację gmin. Realizacja celu przyczyni się do ożywienia gospodarczego, generowania nowych miejsc pracy, zmniejszenia bezrobocia, podniesienia kompetencji mieszkańców w obszarze prowadzenia działalności gospodarczej. Dzięki temu powstaną nowe firmy z ofertą skierowaną bezpośrednio do mieszkańców, a istniejące podmioty będą miały szansę na dywersyfikację swojej działalności lub zwiększenie konkurencyjności świadczonych usług. Ważnym elementem rozwoju obszaru będzie wsparcie kierowane do małych gospodarstw rolnych poprzez tworzenie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Przykładowe projekty: rozwój usług i produkcji komercyjnych dla społeczności lokalnej będzie można realizować poprzez operacje związane z rozwijaniem pozarolniczej działalności gospodarczej, szczególnie rozwijające innowacyjność. Utworzenie nowych miejsc pracy w rozwijających się przedsiębiorstwach przyczyni się do rozwoju regionu.

Wskaźnik REZULTATU R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR

Wskaźnik REZULTATU R.39 Liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstwach zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR

Do osiągnięcia celu 2 przyczyni się realizacja 2 przedsięwzięć:

2.1. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych

Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych

Planowane wsparcie będzie przeznaczane na działania związane z pozarolniczą działalnością na obszarze LSR poprzez wdrożenie nowych rozwiązań, w tym innowacyjnych (innowacje produktowe, usługowe, procesowe, organizacyjne). Założeniem planowanego przedsięwzięcia jest efektywne wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LSR dla rozwoju oferty usługowej, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki rekreacyjnej i turystycznej, ukierunkowanej na rozwój agroturystyki. Wsparciem będą objęte inwestycje dotyczące rozwoju gospodarstw agroturystycznych. Ważną częścią będzie tworzenie warunków dla powstawania nowych miejsc pracy w tym sektorze. Turystyka wiejska poprzez swój dynamiczny rozwój będzie kreować nową jakość i nowe miejsca pracy. Dlatego ważne będzie tworzenie zintegrowanych produktów i marek o lokalnym znaczeniu. Musi to być wsparte rozwojem infrastruktury noclegowej, turystycznej, rekreacyjnej i dostępowej oraz podniesienie jej standardów. Istotną częścią wspieranych projektów będzie podnoszenie kwalifikacji.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje produkcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą przedsiębiorcy zamierzający rozwinąć działalność gospodarczą lub wprowadzić usługi gospodarcze wyłączone z przepisów ustawy Prawo przedsiębiorców. Grupy docelowe (odbiorcy nowej oferty usług mających wpływ na jakość życia) – mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, grupy w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa
Wskaźnik PRODUKTU: Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba operacji polegających na rozwoju gospodarstw agroturystycznych w małych gospodarstwach rolnych

Przedsięwzięcie 2.2. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym zagród edukacyjnych

Planowane wsparcie będzie przeznaczane na działania związane z podejmowaniem działalności gospodarczej w zakresie powstawania zagród edukacyjnych.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba operacji polegających na utworzeniu zagrody edukacyjnej w małym gospodarstwie rolnym

ROZDZIAŁ VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

LGD „Zapilicze” (dalej LGD) będzie realizowała komponent Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027. Osiągnięcie zaplanowanych celów i wskaźników ich realizacji będzie możliwe poprzez realizację adekwatnych do lokalnych potrzeb **różnorodnych metod realizacji operacji aktywizujących społeczność lokalną w ramach LSR**, tj.:

- operacje konkursowe realizowane przez podmioty inne niż LGD, w tym operacje realizowane w partnerstwie oraz projekty partnerskie.
- projekty grantowe wdrażane przez LGD poprzez konkurencyjny wybór Grantobiorców realizujących pojedyncze zadania składające się na projekt grantowy.

W LSR dopuszczono realizację wszystkich rodzajów operacji, tj.:

- **operacji produkcyjnych** – obejmujących inwestycje w środki trwałe lub aktywa niematerialne na rzecz przedsiębiorstw, które będą wykorzystywane do produkcji towarów lub świadczenia usług,
- **operacji nieprodukcyjnych** – obejmujących operacje niekomercyjne realizowane w celu innym niż uzyskanie zysku oraz nie wykonywane w ramach prowadzonej działalności gospodarczej,
- **inwestycji w małą infrastrukturę** – obejmujących inwestycje infrastrukturalne, których koszty całkowite nie przekraczają 1 mln euro,

Wskutek identyfikacji wielu niekorzystnych zjawisk demograficznych na obszarach wiejskich przewidziano również wsparcie dla osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji opisanych w poprzednich rozdziałach.

Na etapie budowy LSR nie były dostępne szczegółowe Wytyczne w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Zarządzanie LSR oraz Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR.

Udostępniane projekty wskazywały na kierunki w zasadach oceny i wyboru projektów, jednak etap konsultacji nie zakończył się w trakcie zatwierdzania LSR. Utrudniło to przygotowanie rozwiązań i wymagało szeregu konsultacji oraz wymiany doświadczeń pomiędzy lokalnymi grupami działania. To skłoniło do przygotowania rozwiązań wspólnych, uniwersalnych, które zapewnią wybór projektów zgodnych z obowiązującymi zasadami. Wybór mechanizmów wdrażania był realizowany indywidualnie przez każdą LGD, ale przebieg procesu oceny jest efektem współpracy i wymiany doświadczeń z innymi LGD.

Zasady wyboru i oceny operacji

Wybór i ocena będą prowadzone na podstawie obowiązujących przepisów oraz zgodnie z Wytycznymi MRiRW. LGD będzie podawać do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej, uzgodniony z **Zarządem Województwa Mazowieckiego** (dalej ZW) zgodnie z harmonogramem naborów wniosków uzgodnionego z ZW.

Wybór operacji będzie poprzedzać ogłoszenie naboru wniosków, zamieszczane zgodnie z zasadami określonymi w ustawie RLKS.

Kluczowe cele i założenia procedur i lokalnych kryteriów wyboru

W procedurach wyboru i oceny operacji / Grantobiorców zostaną określone zasady gwarantujące prawidłowość i przejrzystość całego procesu. Poza sprawnością procedury istotna będzie również jej transparentność i skuteczność. Procedury będą czytelne dla wszystkich zainteresowanych stron, biorących udział w procesie wyboru operacji, w szczególności dla Wnioskodawców. Każdy nabór będzie poprzedzony szkoleniem i możliwością skorzystania z doradztwa, żeby obowiązujące zasady były bardziej dostępne.

Wynik oceny i wyboru operacji / Grantobiorcy będzie potwierdzany w formie Uchwały Rady podczas posiedzenia prowadzonego zgodnie z zasadami szczegółowo określonymi w Regulaminie Rady, który dodatkowo określi szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady związanych z oceną i wyborem operacji. Regulamin Rady jest zatwierdzany przez Zarząd.

Przygotowanie i aktualizacja procedur oceny i wyboru operacji / Grantobiorców będą dokonywane przy zapewnieniu udziału w procesie opiniowania wszystkim interesariuszom. Dopuszczymy możliwość zgłaszania na każdym etapie, nie tylko opiniowania, inicjatyw lub pomysłów.

Procedury będą jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Zostaną udostępnione na stronie internetowej oraz w Biurze LGD. Każdorazowo będą udostępniane wraz z dokumentacją konkursową.

Ocena będzie dokonywana przez członków Rady w drodze głosowania większością głosów. Przy równej liczbie głosów będzie decydować głos Przewodniczącego Rady. Zapewni to zgodność oceny z przyjętą punktacją, w ramach której nie będzie przewidziana oceny w przedziałach od - do, tylko została jednoznacznie określona liczba punktów za spełnienie danego kryterium, także w pełniejszym zakresie.

Dodatkowe warunki kwalifikowalności.

Będą każdorazowo zamieszczane w Regulaminie naboru wniosków o wsparcie i będą wynikać w szczególności z przyjętych kwot alokacji na dany nabór, liczby planowanych do osiągnięcia wskaźników, dodatkowych kryteriów dostępowych określonych w procedurach lub dodatkowych kryteriów wynikających z diagnozy potrzeb i potencjału obszaru LSR.

Lokalne kryteria wyboru operacji.

Lokalne kryteria będą przejrzyste i wynikające ze specyfiki i diagnozy obszaru LSR, Wytocznych MRiRW, a ich spełnienie bezpośrednio przyczyni się do wyboru operacji, które będą realizowały cele zapisane w LSR. Zapewnimy dobór mierzalnych kryteriów. Dzięki temu można będzie obiektywnie zróżnicować ocenę, bez jakiegokolwiek dyskryminacji. Każdorazowo przy zmianie kryteriów będzie dokonywana weryfikacja w zakresie mierzalności oraz zgodności z diagnozą obszaru. Kryteria będą dotyczyć poszczególnych przedsięwzięć.

Kryteria będą zawęzać możliwość uzyskania wsparcia i będą je kierunkować na operacje najpełniej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i najlepiej pasujące do zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć.

Kryteria jakościowe będą zawierać szczegółowy opis podejścia do ich oceny, w tym wskazanie jakie wymagania będą konieczne do spełnienia, żeby uzyskać określoną liczbę punktów. Będą zawierać opisy, niezbędne definicje oraz wskazanie w dokumentacji konkursowej miejsca, które będzie podstawą oceny lub wskazanie wymaganych dodatkowych załączników, które będą dokumentować spełnienie danego kryterium, na każdym określonym poziomie.

W przypadku kryteriów mierzalnych zostanie jednoznacznie wskazane jakie wymagania będą konieczne do uzyskania danej liczby punktów.

Członkowie Rady dokonujący oceny według lokalnych kryteriów wyboru będą zobowiązani nie tylko podać przyznaną liczbę punktów, ale również w każdym przypadku pisemnie uzasadnić przyczynę takiej oceny.

Ostateczny kształt kryteriów zostanie ustalony w wyniku prac zespołu roboczego. Zatwierdzenie i aktualizacja lokalnych kryteriów to zadanie przypisane do Zarządu. Zmiana kryteriów odbywa się zgodnie z zasadami zmiany kryteriów, a także z zachowaniem ich mierzalności.

Dobór kryteriów został dokonany zgodnie z opisem procesu partycypacji przedstawionym w Rozdziale 3. LGD tworzy LSR wspólnie z mieszkańcami z obszaru w odpowiedzi na ich potrzeby, żeby wspierać zrównoważony rozwój. Wraz z pojawianiem się nowych czynników zewnętrznych może wystąpić potrzeba ich zmiany lub lepszego dostosowania. Przygotowanie i aktualizacja lokalnych kryteriów wyboru z wykorzystaniem partycypacyjnych metod zapewnia wszystkim interesariuszom realny wpływ na wybór operacji, które będą realizować LSR. Takie podejście zapewnia pełną inkluzywność.

Ww. zasady obowiązują również do procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów.

Szczegółowe warunki i kryteria dostępu będą wynikać z PS dla WPR na lata 2023-2027, Wytycznych horyzontalnych i szczegółowych MRiRW oraz będą elementem:

- a) procedur wyboru i oceny operacji w ramach LSR,
 - b) regulaminu organu decyzyjnego,
 - c) procedury ustalania niebudzących wątpliwości interpretacyjnych kryteriów wyboru operacji,
 - d) procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, niebudzący wątpliwości interpretacyjnych szczegółowy opis wyjaśniający ich znaczenie oraz sposób oceny wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów,
- które zostaną przekazane do zatwierdzone do Zarządu Województwa, nie później niż W terminie 60 dni od dnia zawarcia umowy ramowej.

Realizowane przedsięwzięcia będą się charakteryzować nie tylko komplementarnością, ale również synergia. W ramach jednego przedsięwzięcia możliwa będzie realizacja kilku zakresów dla WPR na lata 2023-2027.

W zakresie kryteriów obowiązkowych w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 zostaną ujęte w szczególności kryteria zapewniające wybór operacji: dedykowanych dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji, zapewniających racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, innowacyjnych na poziomie LSR, realizowanych przez młode kobiety prowadzące/współprowadzące gospodarstwo rolne w ramach zakresu rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, zintegrowane (łącznie różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności).

Istotne będą również projekty zapewniające utworzenie deklarowanych nowych miejsc pracy a także Ci którzy mają doświadczenie w realizacji projektów finansowanych ze środków publicznych. Honorowane będą projekty, które będą obejmować swoim zakresem obszar więcej niż 1 gmina. Punkty będzie przyznawać się również za wykazanie wyższej niż minimalna wysokości wkładu własnego. Zakłada się premiowanie wnioskodawców, którzy korzystali ze skutecznych konsultacji z Biurem LGD oraz uczestniczyli w szkoleniach. Premiowane będą projekty realizowane w partnerstwie i operacje partnerskie. Ważnym elementem będzie również promocja źródła wsparcia i komplementarność z innymi projektami. Istotnym elementem przy ocenie będą projekty wykorzystujące lokalny potencjał (najlepiej endemiczny) tj. np. zasoby naturalne, w tym przyrodnicze, lokalizację, dziedzictwo lokalne, w tym kulinarne, popyt na szczególnego rodzaju usługi (np. srebrna gospodarka lub usługi opiekuńcze nad dziećmi itp., Premiowanie Wnioskodawców, którzy brali udział w wydarzeniach / spotkaniach lub innych formach aktywności oferowanych przez LGD w ramach Planu komunikacji. Premiowanie operacji, które mają na celu kultywowanie lokalnych tradycji / lokalnego dziedzictwa / integracji społeczności lokalnej / włączeniu społecznemu / innych elementów

Premiowanie operacji, które będą uwzględniać promocję LGD, zgodnie z wymogami określonymi w Księdze wizualizacji PS dla WPR na lata 202-2027 oraz zostanie przekazana informacja o projekcie sporządzona wg wzoru określonego przez LGD do utworzenia bazy projektów / wnioskodawców

Szczegółowe zasady i przypisanie rodzaju kryteriów do poszczególnych przedsięwzięć nastąpi po dokonaniu wyboru LSR.

Dobór kryteriów został dokonany zgodnie z opisem procesu partycypacji przedstawionym w Rozdziale 3. LGD 'Zapilicze' tworzy LSR wspólnie z mieszkańcami z obszaru w odpowiedzi na ich potrzeby, żeby wspierać zrównoważony rozwój. Wraz z pojawianiem się nowych czynników zewnętrznych może wystąpić potrzeba ich zmiany lub lepszego dostosowania. Przygotowanie i aktualizacja lokalnych kryteriów wyboru z wykorzystaniem partycypacyjnych metod zapewnia wszystkim interesariuszom realny wpływ na wybór operacji, które będą realizować LSR. Takie podejście zapewnia pełną inkluzywność.

Ww. zasady obowiązują również do procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów.

Kryterium innowacyjności:

1) Definicja innowacyjności.

Doświadczenia z okresu programowania 2014-2020 pokazują, iż beneficjenci mają świadomość potrzeby zastosowania innowacji, żeby uzyskać lepszą ofertę usług, z drugiej walcząc o środki wręcz zabiegają, żeby projekty miały cechy innowacyjności. Obszar LSR, mimo specyfiki, jest obszarem oczekującym innowacyjnych rozwiązań. Stąd potrzeba wdrożenia systemu stopniowalnej oceny innowacyjności.

Po wielu analizach i dyskusjach przyjęto definicję wynikającą z dokumentacji konkursowej, która najbardziej obiektywnie odzwierciedla specyfikę obszaru objętego LSR oraz zapewnia możliwość wyboru projektów innowacyjnych, znacząco oddziałujących na dane przedsięwzięcie..

Innowacyjność – to zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Definicja najlepiej odpowiada specyfice obszaru i rodzajom planowanych do wdrożenia przedsięwzięć.

2) Badanie innowacyjności będzie dotyczyć następujących przedsięwzięć:

- **P.1.1, P.1.2, P.1.3** w których pojawiają się **innowacyjne społeczne** w zakresie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych lubi osób w niekorzystnej sytuacji.

- **P.2.1, P.2.2** w których pojawiają się **innowacyjne biznesowe** w zakresie usług komercyjnych.

Wdrożenia innowacji w ww. zakresach będzie obejmować:

- zwiększenie funkcjonalności, użyteczności produktów i usług, lub
- unowocześnienie przestarzałych systemów, lub
- udoskonalenie technologii, lub
- usprawnienie komunikacji międzyludzkiej, lub
- optymalizację czasu pracy, lub
- ochronę środowiska naturalnego.

3) Oczekiwany wpływ innowacji na rozwój obszaru LSR to:

1) innowacyjne biznesowe:

- wpływ na wzrost gospodarczy; zwiększanie wydajności, przy takich samych nakładach; wzrostu wydajności wpływa na wzrost dostępności, co powoduje, że lokalna gospodarka się rozwija.
- osiągnięcie przewagi konkurencyjnej, najlepiej trwałej (strategicznej w obszarze produktu/usługi, sposobu obsługi klienta, konkurencyjnej ceny opartej na przewadze kosztowej, strategii jakości oferowanego produktu/usługi,
- wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

2) innowacje społeczne

- aktywizacja i integracja osób młodych , seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji
- włączenie społeczne, cyfrowe i inne seniorów oraz osób z niekorzystnej sytuacji
- wzrost aktywności społecznej do działania, kreatywne podejście do odgrywania nowej roli lub relacji w społeczeństwie
- wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Pozwoli to odróżnić zmiany, które nie będą innowacyjnością od innowacji, które będą powodować oczekiwaną zmianę.

4) Ocena innowacyjności będzie stopniowalna i zapewni możliwość uzyskania punktów:

- a) Maksymalna liczba punktów będzie dotyczyć **projektów kreatywnych** (powstających w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczy nowych na obszarze LSR produktów, usług, procesów lub organizacji).
- b) Znacznie niższa liczba punktów będzie dotyczyć **projektów imitujących** (wzorowanych na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji, obejmują nowy sposób wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych)
- c) Braku możliwości przyznania punktów dla **innowacji pozornych**, które obejmują drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

5) Opis metod wdrożenia zdefiniowanych innowacji i ich oczekiwanego wpływu na rozwój obszaru LSR:

- **P.1.1, P.1.2, P.1.3** w których pojawiają konkursy – operacje klasyczne, projekty grantowe oraz projekty partnerskie,
- **P.2.1, P.2.2** w których pojawiają się konkursy (operacje klasyczne)

6) Animowanie do wdrażania innowacji:

Wdrożenie innowacji w powyższych obszarach będzie możliwe dzięki zastosowaniu szeregu działań aktywizujących, do realizacji których zaproszeni zostaną doświadczeni partnerzy. Będziemy wykorzystywać następujące mechanizmy

- doradztwo biura LGD,
- animowanie poprzez promocję dobrych praktyk (równie w tworzonej bazie projektów na stronie internetowej LGD i w mediach społecznościowych), identyfikacja korzyści płynących z rozwiązań innowacyjnych zwłaszcza w sferze biznesowej i społecznej,
- animowanie, sieciowanie i wdrożenie skutecznych „mechanizmów wymiany doświadczeń i nawiązywania współpracy.

Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru.

- 1) Z inicjatywą zmian w lokalnych kryteriach wyboru może wystąpić członek LGD, członek Rady LGD, członek Zarządu, członek Komisji lub mieszkaniec obszaru LSR.
- 2) Wniosek / propozycja zmiany lokalnych kryteriów wyboru zawiera nazwę wprowadzanego / aktualizowanego / likwidowanego kryterium oraz uzasadnienie zmiany. Wniosek o wprowadzenie / zmianę nowego kryterium powinien również uwzględniać propozycję minimalnej i maksymalnej liczby punktów przyznawanych za to kryterium lub wagę tego kryterium w odniesieniu do pozostałych,
- 3) Zmiana kryteriów może również nastąpić na wniosek ZW lub innych organów kontrolnych.
- 4) Zgłaszanie wniosków i uwag od mieszkańców lub uprawnionych podmiotów w zakresie zmian lokalnych kryteriów wyboru będzie odbywać się w trybie ciągłym.
- 5) Modyfikacja kryteriów nie może prowadzić do usunięcia kryteriów obowiązkowych z punktu widzenia realizacji PS dla WPR na lata 2013-2027.
- 6) Weryfikacji zasadności otrzymanych propozycji będzie dokonywał Zarząd w okresie kwartalnym, chyba że zmiana zostanie zainicjowana wskutek rekomendowania ZW lub ustaleń pokontrolnych. Zarząd będzie się posiłkować pracą zespołów roboczych.
- 7) W przypadku uznania zasadności proponowanych zmian kryteriów Biuro LGD będzie zobowiązane do opracowania nowych kryteriów i kart oceny, które będą konsultowane w trybie konsultacji społecznych, z uwzględnieniem zasad partycypacji jak w przypadku tworzenia kryteriów (jeśli będzie to możliwe i zasadne), jednak minimum przy zastosowaniu informacji zamieszczanych za pośrednictwem strony internetowej, tablicy ogłoszeń oraz w biurze LGD.
- 8) Ocena trafności i adekwatności lokalnych kryteriów będzie przeprowadzana w ramach ewaluacji.
- 9) Wyniki badania mogą stanowić podstawę do wdrożenia procedury zmiany kryteriów.
- 10) Zmiana kryteriów nie jest możliwa w trakcie trwania konkursu.
- 11) Przesłanką do uruchomienia procedury zmiany kryteriów może być również zagrożenie realizacji LSR, np.: gdy osiągnięcie zakładanych wskaźników okaże się niemożliwe.

Wewnętrzna organizacja pracy została szczegółowo opisana w Rozdziale I w częściach: Struktura LGD, Organ decyzyjny oraz Proces decyzyjny.

LGD „Zapilicze” oświadcza, że projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ / EFRR, a także promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

ROZDZIAŁ VIII. Plan działania

Plan Działania, który stanowi **Załącznik nr 2** obejmuje dwa cele oraz 7 przedsięwzięć, jest ściśle powiązany z zapisami rozdziału VI Cele i wskaźniki. Realizacja LSR będzie przebiegać w etapach wdrażania wynikających z umowy ramowej.

Pierwszy etap – terminy i zakres działań - od 2025 r. do I poł. 2026 r. (I kamień milowy)

W tym czasie zostanie położony szczególny nacisk na realizację działań komunikacyjnych skierowanych na aktywizację, szkolenia oraz zachęty do aktywnego wdrażania LSR. Istotne będzie wzmocnienie współpracy z lokalnym środowiskiem w celu zwiększenia dostępności jak największej grupy potencjalnych beneficjentów. W tym okresie będą organizowane szkolenia i warsztaty, będzie dostępne nieodpłatne doradztwo świadczone przez Biuro LGD. Zostaną udostępnione materiały informacyjno-promocyjne, dokumenty aplikacyjne (w tym dostęp do generatora wniosków, jeśli zostanie zapewniona możliwość składania wniosków elektronicznie). Na tym etapie zostaną uruchomione pierwsze konkursy mające zapewnić możliwość zakontraktowania przez Zarząd Województwa Mazowieckiego 62% środków z budżetu EFRROW. Działania będą również dotyczyć aktywizacji mieszkańców

w zakresie innowacji oraz wspierania budowy partnerstw. Będą również prowadzone działania mające na celu zwiększenie włączenia seniorów, osób młodych i osób niekorzystnej sytuacji.

Drugi etap – terminy i zakres działań - od II poł. 2026 r. do II poł. 2027 r. (II kamień milowy)

W tym czasie LGD „Zapilicze” będzie się koncentrować na prowadzeniu działań mających na celu zakontraktowanie środków dopełniających realizację założonych celów. Przewiduje się zakontraktowanie budżetu EFFROW co najmniej na poziomie 90%. Nadal będą realizowane działania aktywizacyjne, szkoleniowe i włączeniowe. W istotnym dla obszaru zakresie tworzenia partnerstw planuje się dalsze wdrażanie projektów aktywizujących, wspierających integrację. Będą one bazowały na doświadczeniach projektów już realizowanych. Działalność bieżąca LGD „Zapilicze” będzie również skierowana na analizę efektywności podejmowanych działań i wdrażanie ewentualnych korekt. Ważna w tym okresie będzie również promocja zrealizowanych projektów.

Trzeci etap – terminy i zakres działań - od I poł. 2028 r. do II poł. 2029 r.

W tym czasie niezbędne będzie uzupełnienie naborów w celu pełnej realizacji budżetu LSR zapewniającego osiągnięcie wskaźników. LGD „Zapilicze” zakłada możliwość wprowadzenia zmian w Planie działania, uwzględniając wyniki monitoringu lub ewaluacji oraz inne przesłanki (jeśli wystąpią). Może się to wydarzyć na wcześniejszych etapach. Określone w Planie działania wskaźniki (ilościowe i wartościowe) zostały podzielone lata, co pozwoli na sprawne wdrażanie LSR oraz racjonalne planowanie ogłaszanych przez naborów wniosków.

ROZDZIAŁ IX. Plan finansowy LSR

Zgodnie z założeniami przyjętymi przez Województwo Mazowieckie LSR będzie jednofunduszowa. Podstawowym i obowiązkowym źródłem finansowania budżetu LSR będzie Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. LSR będzie realizować cele PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz innych dokumentów strategicznych z obszaru działania LGD „Zapilicze”. Możliwość wdrażania pośredniej formuły RLKS spowodowała, że przyjęte cele wpisują się również bezpośrednio w program regionalny Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027. Dzięki temu możliwe będzie ubieganie się o wsparcie przez podmioty w obszarze objętego LSR, w tym LGD „Zapilicze” w ramach odrębnej koperty przeznaczonej na rozwój lokalny.

Wielkość środków na realizację LSR wyznaczono zgodnie z obowiązującymi w konkursie zasadami, tj. w powiązaniu z liczbą ludności wg stanu na 31.12.2020 r. Przy konstruowaniu budżetu oraz wielkości wskaźników uwzględniono założenia dotyczące wysokości wsparcia i możliwego poziomu dofinansowania wynikające z PS dla WPR na lata 2023-2027. Harmonogram naborów, wysokość kontraktacji są pochodną zobowiązań wynikających z kamieni milowych określonych w umowie ramowej. Wszelkie ograniczenia w odniesieniu do minimalnej wysokości kosztów projektu oraz maksymalnej wysokości wsparcia będą elementem Regulaminu konkursu (będą wynikać z zakładanych alokacji na dany nabór i planowanych do osiągnięcia wielkości wskaźników).

Środki wydatkowane na realizację strategii pochodzą będą głównie z 3 źródeł, w tym: środki EFRROW, środki budżetu państwa, wkład własny jednostek sektora finansów publicznych będący wkładem krajowych środków publicznych.

Dodatkowym źródłem finansowania będą również środki własne beneficjentów, wykazywane w zakresach wsparcia, w których wymagany jest udział wkładu własnego. W przypadku dużego zainteresowania możliwością ubiegania się o wsparcie w ramach LSR, LGD „Zapilicze” rozważy dodania do lokalnych kryteriów wyboru premii punktowej za wykazanie wkładu własnego. Decyzje będą jednak podejmowane dopiero po zatwierdzeniu Wytycznych, nie później jednak niż w terminie 60 dni po zawarciu umowy ramowej z Województwem Mazowieckim.

Planowana wysokość środków na komponent Wdrażanie LSR i Zarządzanie LSR jest zgodna z limitami określonymi w ramach Konkursu na wybór LSR. Wysokość dostępnego budżetu została odzwierciedlona w załączniku: **Formularz 3: Budżet LSR**.

Liczba ludności na obszarze objętym LSR wynosi 32 926 osób (wg stanu na 31.12.2020 r.), co pozwala aplikować w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 o środki w wysokości 1 250 000 euro na Wdrażanie LSR oraz 312 500 euro na Zarządzanie LSR. Kwota dostępnych środków obejmuje wkład EFRROW, jak i wymagany krajowy wkład środków publicznych.

Szczegółowy Plan wykorzystania budżetu LSR został zaplanowany w załączniku **Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR**.

W **Formularzu 2: Plan działania** przedstawione zostały planowane do realizacji przedsięwzięcia ze wskazaniem Programu, w ramach którego te przedsięwzięcia będą realizowane, a **Formularzu 4: Plan wykorzystania budżetu LSR** – przedstawiono harmonogram realizacji wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć w poszczególnych latach.

Wsparcie zostanie skierowane do organizacji pozarządowych, jednostek sektora finansów publicznych, mikro i małych przedsiębiorców, rolników z małych gospodarstw oraz mieszkańców obszarów wiejskich. Przyjęte założenia zapewniają realizację długookresowych celów LSR. Wpłynie to na wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR oraz poprawę warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury i usług, oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi.

Założeniem planowanych celów i przedsięwzięć, które będą finansowane w ramach EFRROW jest sukcesywne budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej, przy wykorzystaniu lokalnych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych.

Zaproponowane w ramach LSR cele Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji oraz Zwiększenie dostępu do komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej na obszarze LGD zostaną wdrożone dzięki bezpośredniemu wsparciu finansowemu EFRROW. Przedstawiony Plan działania jest w bezpośredni sposób powiązany z celami i przedsięwzięciami.

Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia z budżetem 1 000 000 euro będzie realizowany przez przedsięwzięcia:

- Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności, budżet 686 500 euro;
- Przedsięwzięcie 1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze – włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji, budżet 270 000 euro;
- Przedsięwzięcie 1.3 Wspieranie inicjatyw partnerskich, budżet 12 500 euro;
- Przedsięwzięcie 1.4. Zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza, budżet 25 000 euro;

Powiązania celu z budżetem oraz Planem działania:

Poprawa warunków życia na wsi w kontekście dostępu do atrakcyjnej infrastruktury rekreacyjnej, sportowej, turystycznej wymaga od wnioskodawców przemyślanej strategii w stosunku do potrzeb i planowanych zakresów operacji. Jak wynika z konsultacji i ankiet mała i infrastruktura publiczna jest bardzo pożądanym rezultatem, dlatego przygotowana alokacja pozwoli na sprawiedliwy i równomierny podział dotacji. Dzięki unijnemu wsparciu uda się zrealizować cele i szereg przedsięwzięć rozwoju dla obszaru LSR. W celu potwierdzenia obszaru LSR, jako atrakcyjnego miejsca do życia, zamieszkania, pracy, wypoczynku czy prowadzenia działalności, należy dołożyć starań, aby realizacja operacji była sprawiedliwa i dawała szanse wszystkim interesariuszom. Zaplanowana alokacja będzie mieć również pozytywny wpływ na wsparcie organizacji pozarządowych oraz włączenie społeczne i integrację społeczną. Planowane do podjęcia działania miękkie mają przyczynić się do podniesienia świadomości i kompetencji uczestników.

Cel 2 Zwiększenie dostępu do komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej na obszarze LGD z budżetem 250 000 euro będzie realizowany przez przedsięwzięcia:

- Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych, alokacja 225 000 euro;
- Przedsięwzięcie 2.2. Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym zagród edukacyjnych, alokacja 25 000 euro

Powiązania celu z budżetem oraz Planem działania:

Obszary LGD Zapilicze są terenami o ciekawym i jeszcze nie do końca wykorzystanym potencjale turystycznym. Infrastruktura wciąż wymaga doinwestowania, stąd też zaproponowany podział środków unijnych.

Walory środowiska przyrodniczego decydują także o atrakcyjności turystyczno-wypoczynkowej regionu stając się ważnymi stymulatorami rozwoju gospodarczego. Alokacja w ramach celu będzie przeznaczona na rozwój przedsiębiorczości, w tym gospodarki turystycznej to ważne, bo obszar doliny rzeki Pilicy posiada wiele walorów turystycznych rozumianych, jako zespół elementów środowiska naturalnego oraz elementów poza przyrodniczych, które - wspólnie lub każde z osobna - są przedmiotem zainteresowania turysty. Walory turystyczne, dostępność

komunikacyjna, infrastruktura turystyczna składają się właśnie na atrakcyjność turystyczną obszaru, miejscowości, szlaku i w większości przypadków decydują o wielkości ruchu turystycznego.

Racjonalne rozłożenie planowanych naborów, których koniec jest przewidziany na 2027 r. spowoduje, że wszystkie grupy interesów będą miały możliwości przygotowania wniosków. Ewentualne nabory w kolejnych latach będą miały na celu zagospodarowanie dodatkowego lub nie w pełni wykorzystanego budżetu LSR.

Intensyfikacja naborów w ciągu trzech pierwszych lat wdrażania LSR pozwoli na szybsze osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Realizacja poszczególnych naborów w sposób zamierzony została zaplanowana na początek wdrażania LSR. Przewidziane są inwestycje podnoszące jakość istniejącej infrastruktury lub podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej. Przedsięwzięcia w tym zakresie stanowią będą bezpośrednie przełożenie na jakość życia mieszkańców obszaru LGD.

Wewnętrzna organizacja pracy została szczegółowo opisana w Rozdziale I w częściach: Struktura LGD, Organ decyzyjny oraz Proces decyzyjny.

ROZDZIAŁ X. Monitoring i ewaluacja

W rozdziale opisano zasady i procedurę monitoringu oraz ewaluacji, główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty (osoby) odpowiedzialne za proces monitoringu i ewaluacji. Monitoring i ewaluacja są kluczowymi elementem wdrażania LSR. Stanowią główne źródła informacji o efektach wdrażania LSR. Wyniki badań pozwalają poznać i zrozumieć przyczyny przebiegu procesu. Efekty ewaluacji mogą być podstawą do wprowadzania korekt w bieżącym funkcjonowaniu lub zainicjowania zmian w LSR lub innych dokumentach np. procedurach, kryteriach.

Podstawowe zasady monitoringu i ewaluacji.

Monitoring jest narzędziem do systematycznego pozyskiwania, analizowania oraz wykorzystywania informacji dla celów kontroli, zarządzania i podejmowania decyzji. Zapewnia identyfikację bezpośrednich efektów wdrażania LSR obejmujących dane ilościowe i jakościowe na temat funkcjonowania LGD „Zapilicze” oraz stanu realizacji LSR w aspekcie finansowym i rzeczowym.

Monitoring opiera się na zasadach: wiarygodności, aktualności, obiektywności, koncentracji, realizmu, koordynacji informacji i elastyczności.

Zebrane dane i informacje będą odnoszone do założeń bazowych (wartości założonych w momencie rozpoczęcia wdrażania LSR), wskaźników pośrednich (przedstawiających pożądane wartości na konkretnym etapie wdrażania LSR – tzw. kamieni milowych) oraz wskaźników docelowych (ostatecznych rezultatów jakie ma przynieść wdrażanie LSR).

Monitoring będzie miał na celu: usprawnianie procesów zarządczych, bieżące kontrolowanie stanu wdrażania LSR, przewidywanie lub identyfikację pojawiających się problemów, optymalizowanie wykorzystanych zasobów, weryfikowanie zgodności przebiegu wdrażania z planowanymi zamierzeniami.

Ewaluacja jest procesem prowadzonym w celu ustalenia efektywności pomocy pochodzącej ze środków UE (efektywności wdrażania LSR) oraz oszacowania poziomu jej oddziaływania w odniesieniu do założeń LSR, zakresów tematycznych czy też analizy wpływu na poszczególne problemy oraz potrzeby zidentyfikowane w diagnozie obszaru. Będzie obejmować badanie wartości oraz cech LSR z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu oceny jej efektów oraz wykorzystania nabytej wiedzy w kolejnym okresie. W procesie ewaluacji będą stosowane następujące kryteria: trafność / adekwatność / odpowiedniość; efektywność / wydajność; skuteczność; użyteczność; trwałość.

W procesie wdrażania LSR na lata 2023-2027 zostaną wykorzystane następujące działania ewaluacyjne:

- **autoewaluacja** (self-evaluation), tj. ocena stopnia realizacji LSR i osiągniętych lub osiągniętych efektów. Będzie wykonywana przez pracowników biura LGD, na podstawie zbioru informacji pochodzących z monitoringu i sprawozdawczości oraz innych elementów poddanych procesowi oceny. W procesie będzie możliwy udział ekspertów zewnętrznych. Kluczowy będzie partycypacyjny charakter badania, z wykorzystaniem adekwatnych do zakładanych celów metod partycypacji stosowanych przy przygotowaniu i aktualizacji LSR. Podsumowaniem badania będzie warsztat strategiczny, przeprowadzany np. w formie warsztatu refleksyjnego, z udziałem kluczowych grup interesu zidentyfikowanych na obszarze objętym LSR oraz osób młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji. Podsumowaniem badania mogło być wydanie Zarządowi rekomendacji, który będzie przedstawić propozycje podejmowanych działań zaradczych z propozycją sposobu ich wdrożenia i terminami wykonania.

- **ewaluacja zewnętrzna**, tj. ocena zlecana zewnętrznemu wykonawcy z doświadczeniem w zakresie badań LSR). Badanie ex-post zostanie wykonane po zakończeniu realizacji LSR, do końca 2028 r. (maksymalnie do połowy 2029 r.). Badanie będzie miało charakter całościowy w kontekście postawionych pytań ewaluacyjnych. Do analizy zostaną wykorzystane dostępne metody i techniki badawcze, adekwatne do zakresu badania, obszaru i uczestników. Dzięki temu możliwe będzie zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału oraz wypracowanie rekomendacji na poziomie eksperckim. Rzetelna ocena efektywności wdrażania LSR będzie również oparta o ocenę stanu realizacji zobowiązań oraz wyników badań monitoringowych oraz przy uwzględnieniu wyników ewaluacji wewnętrznych on-going. Badanie ewaluacyjne ex-post będzie obejmowało w szczególności ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość. Będzie ona dotyczyć następujących obszarów badawczych: ocena wpływu na cel/cele LSR; kapitał społeczny, przedsiębiorczość, współpracę, osoby młode, seniorów oraz w niekorzystnej sytuacji, innowacyjność, funkcjonowania LGD, proces wdrażania oraz wartość dodaną podejścia LEADER.

Sposób wykorzystania wyników z monitoringu i ewaluacji

Informacje uzyskane w wyniku badań oraz podejmowane działania zaradcze zapewnią między innymi terminowe i skuteczne wdrażania LSR, odpowiednią jakość stosowanych procedur, lokalnych kryteriów wyboru, wyższą użyteczność podejmowanych działań komunikacyjnych, czy jakość świadczonych przez LGD „Zapilicze” usług. Dzięki temu możliwe będzie osiągnięcie założeń LSR w optymalnym zakresie. Wyniki badań mogą stać się przesłanką do zmiany zasad funkcjonowania LGD „Zapilicze”, zmiany LSR, w szczególności w zakresie aktualizacji problemów lub potrzeb oraz dostosowania budżetu, wskaźników lub innych założeń do zmieniających się warunków otoczenia LSR.

Wnioski i rekomendacje z prowadzonych badań będą podstawą do podejmowania działań zaradczych, jeśli pojawiłoby się zagrożenie nie osiągnięcia kamieni milowych określonych w umowie ramowej, czy poziomów realizacji wskaźników produktu i rezultatu. Istotna będzie również ocena poziomu zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem przewidzianym w LSR. Będzie to przesłanką do podejmowania decyzji o jej aktualizacji.

Procedura ewaluacji i monitoringu

Procedura określa przebieg procesu monitorowania i ewaluacji.

Zakres procedury: Proces obejmuje czynności w zakresie monitoringu i ewaluacji od momentu wyboru LSR do etapu zakończenia jej wdrażania, tj. do momentu publikacji Raportu z ewaluacji ex-post.

Założenie ogólne: Monitoring będzie procesem ciągłym, przy czym wyniki będą gromadzone półrocznie. Ewaluacja będzie prowadzona okresowo. W przypadku ewaluacji ex-post raport powstanie po realizacji LSR lub na końcowym etapie jej wdrażania..

Osoby odpowiedzialne: Nadzór nad procesem monitoringu i ewaluacji będzie sprawować Zarząd. Realizacja lub koordynacja procesu monitoringu i ewaluacji on-going będzie prowadzona przez pracowników Biura LGD lub przez wybranego koordynatora lub eksperta.

Przebieg procedury:

1. Zarząd określa częstotliwość badań monitoringowych lub ewaluacyjnych, ich zakres oraz sposób dokumentowania oceny.
2. Możliwe będzie wskazanie koordynatora lub wybór eksperta zewnętrznego, jeśli zajdzie taka potrzeba.
3. Biuro LGD określa czynności niezbędne do realizacji badań monitoringowych i w zakresie ewaluacji on-going, w tym dokonuje wyboru narzędzi adekwatnych do zakresu badania oraz sposobu pozyskania danych.
4. W procesie monitoringu i ewaluacji wykorzystywane będą różnorodne narzędzia oraz partycypacyjne metody zapewniające zaangażowanie lokalnej społeczności, stosowane wcześniej przy przygotowaniu i aktualizacji LSR, żeby możliwa była kompleksowa analiza danych, zebranie reprezentatywnych opinii i wykorzystanie wniosków (będą wykorzystywane adekwatnie do potrzeb i oczekiwań odbiorców).
5. Biuro LGD może zwrócić się do Zarządu w sprawie zlecenia ocen / ekspertyz zewnętrznych.
6. Dane są gromadzone systematycznie, z zachowaniem śladu rewizyjnego. Wykorzystywane są do tego arkusze kalkulacyjne lub systemy informatyczne wspierające obsługę wniosków (jeśli będą dostępne).
7. Przeprowadzone badania ewaluacyjne obejmują co najmniej ocenę na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość.

8. Zakres monitoringu i ewaluacji oraz elementy podlegające ocenie zostały określone w Tabeli Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going / ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.
9. Z badań monitoringowych / ewaluacyjnych powstają sprawozdania / raporty. Struktura sprawozdania / raportu stanowi odzwierciedlenie zakresu badania.
10. Sporządzane raporty roczne i raport z ewaluacji ex-post będą przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków i podawane do publicznej wiadomości m.in. poprzez umieszczenie na stronie internetowej i udostępnione do wglądu w Biurze LGD (upowszechnienie wyników). Będzie to forma zachęty do dyskusji o działalności LGD „Zapilicze”.
11. W przypadku wydania rekomendacji Zarząd wskazuje osobę/osoby odpowiedzialne za ich realizację i określa terminy ich wdrożenia.
12. Monitorowaniem terminowości realizacji rekomendacji zajmuje się Biuro LGD. Jeśli wdrożenie rekomendacji nie będzie możliwe w wyznaczonym terminie, uzasadniony wniosek w tym zakresie będzie przedstawiany Zarządowi do akceptacji. Poza zmianą terminu może być konieczne podjęcie dodatkowych działań warunkujących wykonanie rekomendacji.
13. Za realizację rekomendacji lub uzasadnienie przyczyn odstąpienia od ich realizacji odpowiada Zarząd.
14. Zakończeniem procesu monitorowania i ewaluacji jest przedstawienie przez Zarząd na WZC raportu z ewaluacji ex-post wraz z informacją o poziomie wdrożenia rekomendacji.

Wykonawca badań monitoringowych oraz ewaluacji on-going (własna): Biuro LGD, z możliwością wsparcia przez ekspertów zewnętrznych lub zlecenia wykonania za zewnątrz dodatkowych ocen / ekspertyz.

Wykonawca badania ex-post: Firma zewnętrzna posiadająca doświadczenie w realizacji ewaluacji LSR.

Czas realizacji badania:

Dane monitoringowe będą zbierane w okresach półrocznych. W sytuacji wystąpienia zagrożeń w terminowej realizacji LSR Zarząd może podjąć decyzję o zwiększeniu częstotliwości lub zakresu badań, które będą adekwatne do zobowiązań wynikających z umowy ramowej, tj.:

- corocznej weryfikacji poziomów osiągnięcia wskaźników i możliwości osiągnięcia pozostałych założeń LSR i zobowiązań z umowy ramowej,
- w przypadku EFRROW: konieczności osiągnięcia 40% poziomu zakontraktowania budżetu do 30 czerwca 2026 r. (I kamień milowy) oraz 80% poziomu zakontraktowania budżetu do 31 grudnia 2027 r. (II kamień milowy).

Źródło danych.

Dane źródłowe będą pozyskiwane z dokumentacji własnej gromadzonej przez LGD „Zapilicze”, z samorządu województwa lub systemu informatycznego – jeśli będzie dostępny, z GUS oraz badań ankietowych. Istotnym źródłem będą bezpośrednie wywiady z beneficjentami, analiza pomysłów/inicjatyw zgłaszanych przez mieszkańców dotyczących funkcjonowania LGD „Zapilicze” i wdrażania LSR w ramach stworzonego systemu zachęt.

Dane statystyczne dostarczą obiektywnych informacji na temat zmian w obszarze badania i jego otoczeniu. Będą obejmować zjawiska demograficzne, rynek pracy, lokalną gospodarkę oraz sytuację społeczną. Zakres analizy będzie również obejmować dane ilościowe o prowadzonych naborach, postępie rzeczowym, efektach realizacji Planu komunikacji, Planu szkoleń oraz dane finansowe. Dane będą dotyczyć tych elementów, które stanowią kluczowe zobowiązania wynikające z zawartych umów. Źródłem danych będą również badanie jakościowe, obejmujące w szczególności wywiady z Członkami LGD, pracownikami Biura LGD oraz przedstawicielami organów stowarzyszenia (Zarządu, Rady decyzyjnej, Komisji rewizyjnej) oraz odbiorcami pomocy. W badaniu będą uwzględnione opinie podmiotów, które nie uzyskały wsparcia. Wywiady będą prowadzone przy wykorzystaniu instrumentów adekwatnych do grupy interesariuszy, żeby włączyć do badania wszystkich zainteresowanych. Na potrzeby wywiadów zostaną przygotowane scenariusze wywiadów i ankiety dostosowane do różnych odbiorców. Zebrane dane będą wykorzystane nie tylko do oceny wdrażania LSR, ale będą podstawą do formułowania rekomendacji.

Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going / ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.

I. Efektywność pracy Biura LGD i organów LGD, w tym jakość doradztwa, stan realizacji Planu komunikacji / Planu szkoleń oraz działań animacyjno-integracyjnych i wyłączeniowych skierowanych do lokalnej społeczności,

dostępność Biura, sprawność podejmowania decyzji przez LGD oraz stosowanie obowiązujących przepisów i wytycznych – zarządzenie LSR

Podstawowe źródła danych: opinia przełożonego, ewentualnie wywiady z beneficjentami i Członkami LGD, badania ankietowe, wyniki kontroli, anonimowe ankiety, dokumentacja własna LGD,

Rodzaj i częstotliwość badania: M6 (Monitowanie w okresach półrocznych), E1 (ewaluacja on-going), EX (ewaluacja ex-post).

Analiza i ocena danych: Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków, ocena jakości prowadzonych działań i ich skuteczności w odniesieniu do założeń LSR, jakość doradztwa, adekwatność działań komunikacyjnych i szkoleniowych, zaangażowanie i chęć rozwiązywania problemów.

Kryterium: Efektywność

II. Postęp rzeczowy LSR w zakresie stopnia osiągnięcia mierzalnych wskaźników wykonalności celów – wdrażanie LSR

Podstawowe źródła danych: dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące / sprawozdania beneficjentów;

Rodzaj i częstotliwość badania: M6, E1, EX

Analiza i ocena danych: Stopień realizacji celów, przedsięwzięć, wskaźników; ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR; wpływ podejmowanych przez Biuro LGD działań na postęp rzeczowy; określenie stopnia realizacji poszczególnych operacji.

Kryterium: Skuteczność i użyteczność, trwałość.

III. Postęp finansowy w zakresie stanu realizacji budżetu w poszczególnych naborach i możliwości osiągnięcia kamieni milowych, z uwzględnieniem czynników zewnętrznych wpływających na tempo kontraktacji oraz tempo realizacji projektów – wdrażanie i zarządzanie LSR

Podstawowe źródła danych: dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące / sprawozdania beneficjentów;

Rodzaj i częstotliwość badania: M6, E1, EX

Analiza i ocena danych: Stopień wykorzystania budżetu LGD przeznaczonego na wdrażanie w odniesieniu do podjętych środków, wpływ podejmowanych przez Biuro LGD działań na postęp finansowy, ocena trafności założeń finansowych LSR.

Kryterium: Skuteczność i użyteczność

IV. Harmonogram ogłaszanych konkursów oraz poziom zainteresowania beneficjentów ogłaszanymi naborami – wdrażanie i zarządzanie LSR

Podstawowe źródła danych: dokumentacja konkursowa, rejestr wniosków, rejestr doradztwa, listy obecności na spotkaniach szkoleniowych, licznik odwiedzin na stronie internetowej / na profilu w mediach społecznościowych;

Rodzaj i częstotliwość badania: M6, E1, EX

Analiza i ocena danych: Zgodność ogłaszanych konkursów z przyjętym harmonogramem, ocena stopnia realizacji zadań wrakach LSR

Kryterium: Efektywność

V. Efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, zainteresowanie stroną internetową LGD oraz profilem w mediach społecznościowych, udziałem w ofercie informacyjno-promocyjnej, czytelność i skuteczność przekazu, przepływ informacji – zarządzenie LSR

Podstawowe źródła danych: dokumentacja własna LGD, licznik odwiedzin na stronie internetowej / na profilu w mediach społecznościowych, listy obecności, dokumentacja zdjęciowa, ankiety, wywiady;

Rodzaj i częstotliwość badania: M6, E1, EX

Analiza i ocena danych: Ocena skuteczności przepływu informacji w stosunku do osiągniętych rezultatów, badanie efektów dotarcia do poszczególnych beneficjentów, liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD, skuteczność animacji lokalnej społeczności.

Kryterium: Skuteczność i efektywność

VI. Jakość procedur oceny i wyboru projektów oraz efektywności lokalnych kryteriów wyboru – wdrażanie LSR

Podstawowe źródła danych: dokumentacja własna LGD, dokumentacja konkursowa, wyniki kontroli, rejestr wniosków, rejestr umów, analizy wewnętrzne, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady;

Rodzaj i częstotliwość badania: E1, EX

Analiza i ocena danych: Sposoby i efektywność przepływu informacji, sprawność w podejmowaniu decyzji, skuteczność stosowania procedur, analiza zgodności oceny projektów z LSR, wg lokalnych kryteriów wyboru w odniesieniu do przyjętych zasad i Wytycznych, ocen jakości stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur

Kryterium: Skuteczność i trafność

VII. Postrzegania LGD w otoczeniu, ocena jakości partnerstwa – zarządzenie LSR

Podstawowe źródła danych: dokumentacja własna LGD, rejestr umów, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady,

Rodzaj i częstotliwość badania: E1, EX

Analiza i ocena danych: Skuteczność, użyteczność i trwałość wykorzystywanych narzędzi promocji Skuteczność, użyteczność i trwałość wykorzystywanych narzędzi promocji.

VIII. Identyfikację zmian w otoczeniu LSR i czynników zakłócających, żeby możliwe było podjęcie działań zaradczych – wdrażanie LSR

Podstawowe źródła danych: analiza danych GUS, dokumentacja własna LGD, ankiety, wywiady,

Rodzaj i częstotliwość badania: E1, EX

Analiza i ocena danych: Efektywność, trafność i trwałość aktywizacji lokalnej społeczności

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (aktualizacja, maj 2023 r.).
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, z późn. zm.)
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021, str. 159-706)
4. ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943), zwanej dalej „ustawą RLKS”;
5. ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027,
6. ustawa z dnia 8 kwietnia 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. z 2023 poz. 412),
7. ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261 z późn. zm.),
8. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
9. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze – Załącznik do uchwały nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r.;
10. Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027.
11. Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). (2017 r.).
12. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (2020 r.)
13. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030. (2019). Warszawa.
14. Projekt wytycznych szczegółowych dotyczących udzielania w wsparcia finansowego w ramach PS WPR dla interwencji I.13.1 LEADER w zakresie komponentu Wdrażanie LSR,
15. Projekt wytycznych szczegółowych dotyczących udzielania w wsparcia finansowego w ramach PS WPR dla interwencji I.13.1 LEADER w zakresie komponentu Zarządzanie LSR,
16. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.
17. Lokalna Strategia Rozwoju Kierowanego przez Społeczność Lokalnej Grupy Działania „Zapilicze”, Białobrzegi 2015 – Załącznik nr 1 do uchwały nr 1/2023 z dnia 24 stycznia 2023 r. Zarządu Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Zapilicze”;
18. Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanego Przez Społeczność na lata 2014-2020 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Zapilicze”, OMIKRON Mariusz Wachowicz, Warszawa 2022;
19. Bolek A., Powiat Białobrzecki. Przewodnik turystyczny, wyd. III, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 2020;
20. Program Rozwoju Gminy Stara Błotnica na lata 2021-2025;
21. Strategia Rozwoju Gminy Wyśmierzyce na lata 2021-2030 (Projekt);
22. Strategia Rozwoju Gminy Promna na lata 2023-2030 (Projekt);
23. Strategia Rozwoju Gminy Radzanów na lata 2022-2032;
24. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Białobrzegi 2014-2020;
25. Strategia Rozwoju Gminy Stromiec na lata 2019-2028;
26. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego – Załącznik nr 1 do uchwały Nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 18 grudnia 2018 r.;

27. Statut, przyjęty Uchwałą nr 4/2023 Walnego Zebrania Członków LGD „Zapilicze” z dnia 2 czerwca 2023 roku.

Internet:

1. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>
2. Strona internetowa Geoportalu Krajowego, <https://www.geoportal.gov.pl>
3. Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>
4. Strona internetowa LGD „Zapilicze” <https://zapilicze.pl/>

Załączniki do LSR

Załącznik Nr 1 – Cele i Przedsięwzięcia

Załącznik Nr 2 – Plan działania

Załącznik Nr 3 – Budżet LSR

Załącznik Nr 4 – Plan wykorzystania budżetu LSR

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
C.1 Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji			
685 500	P.1.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury publicznej oraz zwiększenie dostępu usług dla ludności	Mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	konkursy
126 000	P.1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze- włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	Mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	konkursy
150 000	P.1.2 Aktywne i zintegrowane Zapilicze- włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji	Mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	granty
12 500	P.1.3 Wspieranie inicjatyw partnerskich	Mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	konkurs
25 000	P.1.4 Zachowanie dziedzictwa lokalnego Zapilicza	Mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	grant
C.2 Zwiększenie dostępu do komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej na obszarze LGD			
225 000	2.1 Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych	Mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	konkursy
25 000	2.2 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w tym zagród edukacyjnych	Mieszkańcy, turyści, osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji	konkursy

Formularz 2: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024			do 31.12.2025			do 31.12.2026			do 31.12.2027			do 31.12.2028			do 31.12.2029			Razem 2024-2029		Program
		Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EURO	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EURO	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EURO	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EURO	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EURO	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EURO	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w EURO
C.1.	Poprawa jakości życia na obszarze i ograniczenie skutków wykluczenia oraz przygotowanie innowacyjnych koncepcji																					
Przedsięwzięcie P.1.1 Rozwój ogólnodostępnej	Liczba utworzonych lub dostosowanych miejsc ogólnodostępnej infrastruktury publicznej	-	-	-	7szt	100	400 000	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	400 000	PS WPR
	Liczba innowacyjnych projektów infrastrukturalnych zrealizowanych w partnerstwie	-	-	-	-	-	-	1	100	100 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100 000	
	Liczba utworzonych/dostosowanych/doposażonych obiektów objętych wsparciem	-	-	-	-	-	-	10 szt	100	186 500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	186 500	
Wskaźnik rezultatu W.1.1(1) Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR		-	X	-	-	X	-	2000	X	-	1200 osób	X	-	450 osób	X	-	-	X	-	3650		PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.2 Aktywne i	Liczba przedsięwzięć aktywizacyjnych/integracyjnych/włączeniowych w tym skierowanych do osób młodych, seniorów lub w niekorzystnej sytuacji	-	-	-	-	-	-	10 szt	33,33	50 000	10 szt	66,66	50 000	10	100	50 000	-	-	-	30	150 000	PS WPR
	Liczba zorganizowanych wydarzeń w zakresie włączenia społecznego	-	-	-	7szt	100	126 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	126 000	
Wskaźnik rezultatu W.1.2(1) Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		-	X	-	-	X	-	3500 osób	X	-	300 osób	X	-	300 osób	X	-	300 osób	X	-	4400		PS WPR
Przedsięwzięcie 1.3 Wspieranie inicjatyw	Liczba projektów partnerskich ukierunkowanych na aktywizację i poznawanie dobrych praktyk	-	-	-	-	-	-	1 szt	100	125 00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	12 500	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3(1) Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom		-	X	-	-	X	-	50 osób	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-	50		PS WPR

Przedsięwzięcie 1.4. Zachowanie	Liczba wspartych podmiotów działających w sferze kultury i tradycji	-	-	-	-	-	-	-	-	6	100	25 000	-	-	-	-	-	-	6	25 000	PS WPR
	Wskaźnik rezultatu W.1.4(1) Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	-	X	-	-	X	-	-	X	-	180	X	-	-	X	-	-	X	-	180	PS WPR
C.2.	Zwiększenie dostępu do komercyjnej oferty produkcyjnej i usługowej na obszarze LGD																				
Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój pozarolniczej działalności	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	-	-	-	2szt	100	90 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	90 000	PS WPR
	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	-	-	-	2szt	100	90 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	90 000	
	Liczba operacji polegających na rozwoju gospodarstw agroturystycznych w małych gospodarstwach rolnych	-	-	-	-	-	-	1szt	100	45 000	-	-	-	-	-	-	-	-	1	45 000	
	Wskaźnik rezultatu W.2.1(1) Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach WPR	-	X	-	-	X	-	-	X	-	4 miejsca pracy	X	-	-	X	-	-	X	-	4	PS WPR
	Wskaźnik rezultatu W.2.1(2) Liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	-	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-	1 przedsiębiorstwo	X	-	-	X	-	1	PS WPR
Przedsięwzięcie 2.2. Podelmowanie	Liczba operacji polegających na utworzeniu zagrody edukacyjnej w małym gospodarstwie rolnym	-	-	-	-	-	-	1szt	100	25 000	-	-	-	-	-	-	-	-	1	25 000	PS WPR
	Wskaźnik rezultatu W.1.1(1) Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach WPR Liczba nowopowstałych działalności gospodarczych	-	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	-	1 miejsce pracy	X	-	-	X	-	1	PS WPR

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 250 000	0	0	1 250 000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	312 500	0	0	312 500
Razem	1 562 500	0	0	1 562 500
* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW. ** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.				

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundus z	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+kraj owe)	% wykorzys tania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+kraj owe)	% wykorzys tania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+kraj owe)	% wykorzys tania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+kraj owe)	% wykorzys tania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+kraj owe)	% wykorzys tania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+kraj owe)	% wykorzys tania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+kraj owe)	% wykorzys tania budżetu LSR
EFRR OW	0	0	706 000,00	56,48	901 000,00	90	1 125 000	90	1 250 000	100	1 250 000	100	0	100
EFS+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0
RAZE M	0	0	706 000,00	56,48	901 000,00	90	1 125 000	90	1 250 000	100	1 250 000	100	0	100